

Matiu **Bingi Dook Mata Yo Matiu Iwode I**

*Di Sasa Ke Yesu
(Luka 3:23-38)*

¹ Nga bet tapiti rara ke Yesu Kirisi nga, ngan Yesu tani, in sasa ke Dawiti, inbe Dawiti in sasa ke Awaram.

² Ngan rara tani in bet tapiti le ipa ye Awaram a ise nga, ngan nen.

Awaram ikere ngan le natunu la Esaka i.

Inbe Esaka in Yakop tamana.

Inbe Yakop in Yuda iye di toonoo le taini tamadi.

³ Inbe Yuda tani in Peres iye Sarra yo tinadi Tamar nga, ngan tamadi.

Inbe Peres in Eson tamana.

Inbe Eson in Ram tamana.

⁴ Inbe Ram in Aminadap tamana.

Inbe Aminadap in Nason tamana.

Inbe Nason in Salmon tamana.

⁵ Inbe Salmon tani, in Boas yo tinana Reap i, in tamana.

Inbe Boas in Obet yo tinana Rutu i, in tamana.

Inbe Obet in Yesi tamana.

⁶ Inbe Yesi in Dawiti yo iyei tool kuto mai pang tana kidi Isrel le imot i, in tamana.

Inbe Dawiti tani in Solomon tamana. Ngan Solomon tinana in mugu ngan Uria rimana.

⁷ Inbe Solomon in Reoboam tamana.

Inbe Reoboam in Abia tamana.

Inbe Abia in Asa tamana.

⁸ Inbe Asa in Yeosapet tamana.

Inbe Yeosapet in Yeoram tamana.

Inbe Yeoram in Usia tamana.

⁹ Inbe Usia in Yotam tamana.

Inbe Yotam in As tamana.

Inbe As in Isikia tamana.

¹⁰ Inbe Isikia in Manase tamana.

Inbe Manase in Amon tamana.

Inbe Amon in Yosaia tamana.

¹¹ Inbe Yosaia in Yekonia* iye di taini tamadi.

Ngan ye kene tani in di Babilon tikap di

Yuda tina a la titar di ye tana yo kidi i.

¹² Inbe ye kene yo di Babilon tikap di Yuda tina a la titar di ye tana kidi nga, motong la Yekonia tani in iyei Seltiel tamana nga.

Inbe Seltiel in Serubabel tamana.

¹³ Inbe Serubabel in Abiut tamana.

Inbe Abiut in Eliakim tamana.

Inbe Eliakim in Asor tamana.

¹⁴ Inbe Asor in Sadok tamana.

Inbe Sadok in Akim tamana.

Inbe Akim in Iliut tamana.

¹⁵ Inbe Iliut in Iliesa tamana.

Inbe Iliesa in Matan tamana.

Inbe Matan in Yakop tamana.

¹⁶ Inbe Yakop in Yosep tamana. Ngan Yosep tani in iyooloo Madia yo ipasuiu Yesu a tiweta ye Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

¹⁷ Le rara tani in bet tapiti a ipa ye Awaram le ise ye Dawiti nga, ngan pudi sangaul be balana pai. Lo ngan bet imadit ye Dawiti le ise ye kene yo di Babilon tikap di Yuda la titar di ye tana kidi nga, ngan di rara tina ngan pudi sangaul be balana pai. Lo ngan bet imadit mulu ye kene yo tinepe

---

* **1:11** Ye rau kapala ngan tiwete ene ye Yeoiakin.

Babilon ye in le ise ye lal yo Kirisi pombe in nga, ngan di rara tina ngan pudi sangaul be balana pai lapau.

Madia Ipasuiu Yesu
(Luka 2:1-7)

¹⁸ Gasanga ke Yesu Kirisi yo tinana ipasuiu i, in ipa nen. Tinana yo Madia in titarkala pang Yosep bet iyooloo, bong yeru tigaua tiao, inbe tikamata Madia tani in kaponu ye kase yo Maro Amunu Silene ikauu panga i.

¹⁹ Ngan nintooroo yo Yosep i, in tool noonoonoo, le lono bet iwetewete Madia la mallangana a ipammoo la di tooltool le imot matadi tiap. Bong lon kaua urata bet ole ipas le isukraii mos leu le ikino sollono.

²⁰ Bong tina yo lon kaua urata nen nga, le mooloo tiap inbe bangabangana ke Tool Mai atu isi pombe pang ye, ye mianga ki a iwete panga. Iyei ne, “Yosep, ong in Dawiti natunu. Ken kutatadai a lom kap gogo dada belebele leu ye yo bet kouo Madia a kuyooloo, ngan be, yesoo kase yo kaponu ye i, in Maro Amunu Silene la ikauu panga i.

²¹ Le ole ipasuiu natunu tamoto, lo ngan bet kusu ene ye Yesu,[†] yesoo ye la bet ole ipamulu di tooltool ki ye sennene kidi yo bet igarung di i.”

²² Ngan so le imot yo pombe nga, ngan iyeie be-tanga ke Tool Mai yo mugu ngan iweta pang Maro koonoo a iweta in le kanono pombe moolmool.

[†] **1:21** Yesu ene in ye Ibru koodi ngan tiweta ye Yesua. Inbe betanga tani in punu nen, tool mai yo bet ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

²³ Ngan betanga tani in nen, “Garup atu yo iye tamoto sa tipa pitiao i, in ole kapono a ipasuiu natunu tamoto, lo ngan bet tisua ye Imanuel.”[✧] Ngan betanga tani yo Imanuel i, in punu ben, “Maro inepe yidi.”

²⁴ Yosep imi nen, le kene yo imadit ye in nga, ngan le iyei ben tina yo bangabangana ke Tool Mai iwete panga nga. Le ila la ikaua Madia tani a iyooloo, a iyei rimana.

²⁵ Bong kene yo iyooloo ye in nga, ngan le yeru tipa le tiken toko pitiap le lo Madia ipasuiu natunu tamoto tani. Motong la Yosep isua ye Yesu nga.

2

*Di Tooltool Yo Lodi Kaua Urata Ye Di Kanpitiki Nga,
Ngan Tila Tikamata Yesu*

¹ Ye kene yo Madia ipasuiu Yesu ye malala mai tiap Betlem ye tana mai ke Yudia ye in nga, ngan Erot iyei tool kuto mai pang tana mai yo Yudia i. Inbe ye kene tani in di tooltool ke bet tikamata kanpitiki ngan lodi kaua urata ye nga, ngan pattu ke ni yo ke ipa ye a ise i, ngan tilo pang Yerusalem

² lo tipa a titortor di tooltool nen. Tiyei ne, “Ai, kase mai tiap yo tinana ipasuiu a bet iyei tool kuto mai pang di Yuda i, in inepe ngai? Am nga amkamata kanpitiki iyei ben tarkilanga ki ye ni yo ke ipa ye a ise i, ngan nanga la amse bet se amsung panga nga.”

³ Tiwete betanga nen, le di tooltool pattu la tillaikoodi pang Erot yo tool kuto mai i, in a ilongo,

---

[✧] **1:23** Esai (Aisaia) 7:14

ngan le lon sakarungu le dook tiap yege. Inbe di tooltool ke Yerusalem yo tilongo betanga tani nga, ngan di le imot lodi sakarungu ye lapau.

⁴ Ngan tina Erot ilongo betanga nen, le nga ikiu di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan man tigaua. Motong la itor di nen, “Ai, ni yo Kirisi tinana ipasuiu ye i, in ngai?”

⁵ Ngan tiraua betanga ki nen, “Ole tinana ipasuiu Betlem ye tana mai ke Yudia, yesoo mugu ngan Maro koonoo iwodo betanga nen ilo ye rau ngan iwete nen,

⁶ ‘Ang di tooltool ke Betlem yo kanepe ye tana mai kidi Yuda nga,
ngan malala kiang o ke bet ipa mur mata ye di malala kapala yo edi maimai pang tana mai kidi Yuda, ngan tiap,
yesoo tool yo bet matan kala di tooltool kiau ke Isrel i,
in ole pombe ye malala kiang.’[☆] ”

⁷ Tiwete pang Erot nen, motong la ikiu di tooltool yo ke bet tikamata kanpitiki ngan lodi kua urata ye nga, ngan sollono bet man iye di leu tigaua, inbe itor panin di ye soo lal moolmool yo kanpitiki pombe ye i.

⁸ Itor panin di a imot, motong la iwanga di bet tila pang Betlem nga. Inbe iwete pang di nen, “Kala ngan kasere kase in dook le le kapusyeye. Le bet kapusyeye nga, ngan palbe leu be man kawete pau a nen ngan au lapau la akamata, a asung panga.”

[☆] **2:6** Mika (Maika) 5:2

⁹ Ngan di tooltool yo lodi kaua urata ye di kan-pitiki nga, ngan tilongo betanga ke Erot a imot, motong la tigege sila inepe, inbe tipa mulu. Ngan le tikamata kanpitiki tani yo tikamata mugu i, inbe titoo titoo le la tukbe ke ete le iken ye ni tani yo kase inepe ye i.

¹⁰ Ye kene tani, in di tooltool tina ngan tikamata kanpitiki tani yo la tukbe nga, le lodi ponana mai san.

¹¹ Motong la tilo rumu lono a lo tikamata kase tani iye tinana Madia, motong tigun turudi le du damodi toko tana, inbe tisung panga. Motong la tipolo llugu kidi a tikap so dook mata panga; so ben pat dook mata yo ene gol i, inbe so dook mata san yo tarungu lo ye ei ngan kutana ikini dook mata i, inbe so ke saliningi kini ki dook mata san yo tiwete ene ye mir i.

¹² Le nga tinepe a nga tiken, ngan timi bet Maro iwete pang di nen, bet timulu a tila pang ye Erot be. Ngan la le titoo dada san a timulu a tidu pang ni kidi nga.

Yosep Iye Madia Tikoo Pang Isip

¹³ Di tooltool tina ngan timulu a tidu, motong la bong a Yosep iken, ngan ikamata bangabangana ke Tool Mai ye mianga ki. Ngan bangabangana tani in iwete pang a nen, “Yosep, kumadit a kouo kase in iye tinana a kakoo a kala pang tana mai Isip la kanepa nango le lo awete pong mulu ngan, yesoo Erot ni ngo ikapge bet isere kase i le ipusye nga, ngan ole iraumate a imata.”

¹⁴ Yosep tani in imi nen, le nga imadit tina le ikaua Madia iye natunu bong a tikoo pang Isip,

¹⁵ a la tinepe tinepe le lo Erot tani in imata. Ngan nen le betanga yo Maro koonoo iwete nga, ngan kanono pombe moolmool. Mugu ngan Maro koonoo tani in iwete nen, “Natuk tamoto inepe Isip, le akiuu ngan la le igege Isip a iman nga.”✠

¹⁶ Erot itar tinini ngan tool sa mala bet pombe pang ye a iwete panga tiap. Le nga lon tar nen, bet di tooltool tina yo ke bet lodi kaua urata ye kanpitiki nga, ngan o tillungu, le katen malmal dook tiap. Motong la iman tina le iwanga di tooltool ki ke patokongo bet la tiraumatamata di kakase tamoto ke Betlem inbe di kakase tamoto kapala yo tinepe potai pang Betlem yo rai kidi ru inbe isi pang lopo nga, ngan le imot. Yesoo, lal yo Yesu tinana ipasuiu ye i, in ikauu ye di tooltool yo lodi kaua urata ye kanpitiki, ngan oo.

¹⁷ Ngan nen le betanga yo Maro koonoo Yedimia iweta i, in kanono pombe moolmool.

¹⁸ Yedimia tani in iwete nen,
 “Tilongo tool atu itang meneng malala Rama ni,
 ngan itang le itang katkat dook tiap yege.
 Rakele la itang ye di natunu i,
 bong bet tilele, ngan ilongo kidi tiap,
 yesoo di natunu tina ngan timmata a imot
 oo.”✠

Yosep Iye Madia Timulu Pang Nasaret

¹⁹ Yosep iye Madia tinepe Isip le lo Erot imata, motong la bong atu ngan Yosep iken ngan imi bet bangabangana ke Tool Mai atu iwete panga nen.

²⁰ Iyei ne, “Yosep, kumadit a kouo Madia iye natunu a kamulu pang ye tana kidi Isrel, yesoo

---

✠ **2:15** Osea (Hosea) 11:1   ✠ **2:18** Yedimia (Jeremaia) 31:15

di tooltool yo lodi bet tiraumata kase i nga, ngan timmata oo.”

²¹ Motong la Yosep imadit tina ngan le ikaua Madia iye natunu a timulu a tila pang ye tana kidi Isrel.

²² Bong ngan Yosep ilongo bet Erot natunu Akilus in iloni a iyei tool kuto mai pang tana mai Yudia. Le nga Yosep itattadai bet imulu pang ni nga. Le ye mianga ki san mulu, ngan bangabangana ke Tool Mai iwete panga bet ila pang ni be, bong bet idik a ila pang ye tana mai san yo Galili i.

²³ Ngan tina ila nga, ngan le la inepe ye malala atu yo ene Nasaret i. Ngan le iyeie betanga kidi Maro koonoo yo tiweta in le kanono pombe mool-mool. Ngan betanga tani in iwete nen, “Ole tiweta bet ye in tool ke Nasaret.”

3

Yowan Yo Irriu Di Tooltool I, In Ikarata Dada Pang Tool Mai

(Maka 1:1-8; Luka 3:1-18; Yowan 1:19-28)

¹ Ke kapala iman a ila, motong la ye ke atu in ngan Yowan yo irriu di tooltool i, in ipa le la pombe ye ni soorookoonoo atu ke tana mai Yudia, inbe iwetewete betanga ke Maro pang di tooltool.

² Ngan iwete pang di nen, “Kaportak lomu, yesoo ole mooloo tiap, inbe dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana.”

³ Yowan tani, in mukot ngan Maro koonoo yo Esai i, in iwetewete ye nen, “Ole kalongo tool atu kalngana ye ni soorookoonoo,

in iwete le koonoo maimai nen,
 ‘Kakarata dada pang Tool Mai,
 inbe kayei le dundunngana panga bet ipa
 ye.’”[☆]

⁴ Yowan tani in sousoungu ki ngan tikarata ye asara ke solanga burum yo ene kamel in bulbulini. Inbe iwittoo galini ye bittoongoo ki yo tikarata ye asara kulini i. E kaningi ki yo ikan nga, ngan ikan sis inbe iyin bagil surunu.

⁵ Ye kene tani in di tooltool yo tipa pang ye nga, ngan kapala tipa ke Yerusalem, inbe ke malala maimai tiap ke Yudia nga le imot. Inbe di tooltool ke malala kapala le imot yo iken potai pang ye ran Yodan, ngan di lapau la timan pang ye nga.

⁶ Di tooltool tina timan, motong la titulu lodi panga ye sennene kidi, inbe irriu di ye ran Yodan.

⁷ Bong yeiso bet Yowan ikamata di tooltool ke budanga ru yo tiwete edi ye di Paresi* le di Sedusi†, ngan alunu timan pang ye a bet man irriu di, motong la iwete pang di nen, “Ai, ang ngan ben moto dook tiap di natunu! Sei iwete bet kayei nen ngan ole kasuru kate malmal ke Maro yo bet pang dama ni ngan pombe i?”

⁸ Kumata le bet kaportak lomu moolmool nga, ngan ole tikamatang ye dada kiang yo kayei nga ben ang ngan kaportak lomu moolmool.

⁹ Inbe ken lomu tar bet ang ngan tamamu la Awaram i, a bet nen ngan Maro igarungang tiap,

---

[☆] **3:3** Esai (Aisaia) 40:3   * **3:7** Di tooltool yo tiwete di ye di Paresi nga, ngan di tooltool yo titoo wer ke Mose le tipamede inbe matadi kala di tooltool ye nga.   † **3:7** Di tooltool yo tiwete di ye di Sedusi nga, ngan di maimai kidi Yuda pattu yo tiwete bet di tooltool timmata nga, ngan o ke bet timadit mulu tiap.

ngan be. Awete pang nen, Maro ke bet iportak di pat nga le tiyei ben Awaram di natunu.

¹⁰ Ngan matau nain la iken kai punu in. Ngan la kai le imot yo tipu ngan titar kanodi dook mata ngan tiap nga, ngan ole Maro itarakat di a ikatte di lo ei lono.

¹¹ “Ang di tooltool yo kaportak lomu nga, ngan au i arriu ang ye ran leu. Bong tool yo bet itoo au a isi i, in gurana ki mai san le illosau. Ngan nen le akamatau ben au i tool dook mata ke bet aloni ben poranga ki a akap loningi ke kene a ade in tiap. Ngan tool tani in ole irriu ang ye Maro Amunu Silene ipa ye ei.

¹² Ye in yoo ke pitiningi in iken ye bene, le ole itaurai dingding patunu ke kaningi le igaun yo kanono ngan ilo ye badabada ki, inbe kulini ngan idaun di ye ei yo ikan nen le taukan motingi i.”

*Yowan Irriui Yesu
(Maka 1:9-11; Luka 3:21-22)*

¹³ Ye kene tani yo Yowan irriu di tooltool ye in nga, ngan Yesu ipa ke Galili a iman pang ran Yodan bet man Yowan irriuu lapau.

¹⁴ Bong Yowan ikapge bet ilele Yesu a iyei nen be. Le nga iwete panga nen, “Ai, au i la ke bet kurriu au i. E nga gelei bet kuman pang yau bet man arriu ong nga?”

¹⁵ Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Lom leu, inbe kuyei urata i dookoot nga, yesoo nga dook mata bet aru tayei nen, a bet nen ngan tatoo dada dook mata noonoonoo le imot yo Maro lono panga nga.” Ngan nen le Yowan ipas le itoo leu.

¹⁶ Yowan irriuu a imot, motong Yesu imulu ke ran lono a ise pang ete, ngan pattu leu be

lang katene koon panganga, inbe ikamata Maro Amunu Silene iro a isi pang ye ben man utu bet si iwot ye.

¹⁷ Inbe tool atu kalngana iwetewete ke malala ke Maro a isi nen. Iyei ne, “Tool in au natuk. Au i lok panga mai san, inbe lok ponana ye.”

4

Satan Itouo Yesu (Maka 1:12-13; Luka 4:1-13)

¹ Motong la Maro Amunu Silene ipasongosongo Yesu bet ila pang ye ni soorookoonoo atu, a bet nen ngan la tool kuto mai kidi so sidi itoua.*

² Ngan la Yesu yetaleu inepe ye ni tani nga, ngan isapariuu le ikan so tiap ye ke le bong sangaul pai le pitolo belebele.

³ Motong la tool dook tiap ke touanga i, in man pombe pang ye a iwete panga nen, “Ai, bet ong i Maro natunu moolmool nga, ngan kuwete a pat nga tiportak le tiyei porong a kon.”

⁴ Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete nen, ‘Porong leu la bet itoko di tooltool ye nepongo kidi, in tiap, bong betanga le imot yo ipa ye Maro koonoo nga, ngan la itoko di tooltool ye nepongo kidi nga.’☆”

⁵ Motong la tool kuto mai kidi so sidi tani in ikaua Yesu a yeru tilo ye malala mison ke Maro yo Yerusalem i, a lo ipatokode le ikodo bareme mai ke sungunu pono meneng ete ni, inbe iwete panga nen. Iyei ne,

---

* **4:1** Ngan tool kuto mai kidi so sidi tani, in la Satan i. ☆ **4:4** Wer (Lo) 8:3

⁶ “Bet ong i Maro natunu moolmool nga, ngan kupas le kudu tana ni, yesoo Rau ke Maro iwete nen, ‘Ole iwanga di bangabangana ki pong a tisipong ye bedi, a bet nen ngan pat isolu kem katene be.’✧ ”

⁷ Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Rau ke Maro iwete lapau nen, ‘Ken kutouo Maro yo Tool Mai kiong, in be.’✧ ”

⁸ Motong la tool kuto mai kidi so sidi tani in ikaua Yesu mulu a yeru tilo kawal kutono meneng ete ni, a lo ipitnai malala le so matana matana ke tana mai i le imot yo dook mata nga, ngan panga.

⁹ Motong la iwete panga nen, “Kumata bet kung turum le du damom toko tana, inbe kusung pau nga, ngan ole akap so nga le imot pong.”

¹⁰ Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Satan, kukoo yau! Yesoo, Rau ke Maro iwete nen, ‘Kusung pang Maro yo Tool Mai kiong i, inbe kuraua panga yetaleu.’✧ ”

¹¹ Yesu iwete nen pang tool kuto mai kidi so sidi tani a ikoo ye, motong la di bangabangana ke Maro tisi a si tiloni.

*Yesu Ipamaditi Urata Ki Tana Mai Galili
(Maka 1:14-15; Luka 4:14-15)*

¹² Ye kene yo Yesu ilongo bingi ke Yowan yo titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye in nga, le nga imulu a ilo pang tana mai Galili.

¹³ Ilo, ngan le igege malala Nasaret, inbe la inepe ye malala mai yo ene Kapenam i. Ngan malala mai Kapenam tani in iken potai pang ye ran Galili gigini, ye tana ke di rara kidi Sebulen le Naptali.

✧ 4:6 Rau ke Woungu (Buk Song) 91:11-12 ✧ 4:7 Wer (Lo) 6:16

✧ 4:10 Wer (Lo) 6:13

14 Ngan ye dada tani yo Yesu iyeei nen i, in le iyeie betanga ke Maro koonoo Esai yo iweta in le kanono pombe. Ngan Esai tani in iyeei ne,

15 “Ang di rara ke Sebulen le Naptali nga kalongo. Ang ngan di tooltool yo kanepa pang ke tiek du nga,

inbe ang ngan di tooltool yo kanepa potai pang ye ran Yodan koonoo kapala nga,

inbe ang ngan di tooltool yo kanepa ye tana mai Galili ye ni yo di tooltool yo tipa ye di rara kidi Yuda tiap ngan tinepe ye i.

16 Di tooltool kiang yo tinepe todo lono nga, ngan tikamata sul maiyoko.

Inbe di tooltool kiang yo todo mai ke matenge iduk di nga, ngan sul tani in ilangarai di lapau.”[☆]

17 Ye kene tani in Yesu ipamaditi urata ki ke bet iwetewete bingi dook mata ke Maro pang di tooltool. Ngan le iwete pang di nen, “Kaportak lomu, yesoo mooloo tiap, inbe dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana.”

*Yesu Ikiu Di Tooltool Pai Ke Yoosongoo
(Maka 1:16-20; Luka 5:1-11)*

18 Motong la Yesu ipelele ran koonoo Galili a ila, ngan ikamata di tooltool ru, yeru ngan taidi le toodi. Ngan atu, in ene la Simon i, inbe tiwete ene san ye Pita, in iye taini yo Antares i. Yeru ngan tikatte pu kidi du ran lono a bet tikap i ye, yesoo di ngan tiyei urata ye kaungu i bet tiyawar a tikap pat ye.

[☆] 4:16 Esai (Aisaia) 9:1-2

¹⁹ Bong ngan Yesu ipusye di nga, le nga iwete pang di nen, “Suru nga, kaman katoo au. Ang ngan di tooltool ke kaungu i, bong ole apatomonai ang ye urata ke kaungu di tooltool.”

²⁰ Yeiso bet iwete pang di nen, ngan le pattu leu inbe yeru tigege pu kidi sila ikino, inbe titoo a tiye tila.

²¹ Yesu iye di suru tina ngan tipa kasin a tila, inbe ikamata di tooltool ru mulu, ngan taidi le toodi lapau. Di tooltool ru tina, ngan atu ene la Yemis yo Sebedi natunu i, in iye taini Yowan. Di ngan tiye tamadi Sebedi tinepe ookoo pono kidi a tika-rata pu kidi, inbe Yesu ikamata di le nga koonoo pang di bet titoo lapau.

²² Yeiso bet yeru tilongo tina yo koonoo pang di nga, ngan le pattu leu inbe tigege tamadi sila inepe ye ookoo kidi tani, inbe yeru timadit a titoo Yesu a tila.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Yo Matamatenge Ikap Di Nga

(Luka 6:17-19)

²³ Yesu ila ipa ye malala kapala ke tana mai Galili in le imot a ipatomonai di tooltool ye rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, inbe iwetewete bingi dook mata pang di tooltool ye dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i. Inbe ikarata di tooltool yo matamatenge matana matana ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu.

²⁴ Ngan ye urata tina yo Yesu iyei nen nga, ngan bingi ki idada a iwakaia tana mai Siria in le imot a tilonga, le nga tikap di tooltool yo matamatenge matana matana ikap di ngan pang ye Yesu a bet man iyei di le tinidi dook mata mulu. Le nga

di tooltool yo tinidi massingi mai mata nga, inbe di tooltool yo so sidi idiwidiwi di nga, inbe di tooltool yo matadi taltalai ngan timol du tana a titangarur nga, inbe di tooltool yo tikap rama nga, ngan timan pang ye Yesu, inbe iyei di le tinidi dook mata mulu.

²⁵ Ngan tina tilongo bingi ke Yesu yo iyei urata nen nga, le nga di tooltool alunu le alunu san tipa ke Galili, inbe ke Dekapolis,[†] inbe ke Yerusalem le tana mai Yudia, inbe di tooltool kapala tipa ke malala le imot yo iken ke ran Yodan koonoo kapala nga, ngan di le imot la tipa a titoo Yesu nga.

5

Yesu Iwetewete Bingi Dook Mata Pang Di Tooltool Kawal Madini (Luka 6:20-23)

¹ Yesu ikamata di tooltool alunu tina timan pang ye nga, le nga ilo ye kawal atu madini a lo iwur, inbe di galiunu timan pang ye.

² Motong la imadit a bet ipatomonai di, ngan le iwete nen,

³ “Di tooltool yo lodi galanga ben di ngan ballingadi tiap ye so ke Maro nga, ngan lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di a matan kala di.

⁴ Inbe di tooltool yo lodi madoko nga, ngan lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di a ipamede di.

[†] **4:25** Ni tani yo ene Dekapolis i, in lono ki ben Malala Maimai Sangaul.

- ⁵ Inbe di tooltool yo pallongadi nga, ngan lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di a ikaua tana mai i le imot pang di.
- ⁶ Inbe di tooltool yo pitolo di le morak di ye dada dook mata noonoonoo ke Maro nga, ngan lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di a ipapon di ye.
- ⁷ Inbe di tooltool yo lodi mulumulu ye di tooltool kapala a tiyei dada dook mata pang di nga, ngan lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di a lon mulumulu ye di lapau.
- ⁸ Inbe di tooltool yo lodi iken galangana nga, ngan lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di le tikamata matana.
- ⁹ Inbe di tooltool ke karatanga di tooltool kapala lodi a bet tinepe ye lo silene nga, ngan lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di, inbe ole tikiu di bet di ngan ye di natunu.
- ¹⁰ Inbe di tooltool yo di tooltool kapala tikap mal-mal pang di a tigarung di ye yo titoo dada dook mata noonoonoo ke Maro nga, ngan lodi ponana,
yesoo Maro ole iyei urata dook mata pang di a matan kala di.
- ¹¹ “Inbe ang di tooltool yo di tooltool kapala lodi dook tiap pang a tingelerai ang inbe tigarungang a tisopo koodi pang ye betanga doko ye yo katoo au

nga, ngan lomu ponana, yesoo Maro ole iyeyi dada dook mata pang.

¹² Bong bet tiyeyi urata nen pang nga, ngan lomu ponana a kayoro, yesoo balingi ke urata kootoonoo kiang la inamang a iken ye malala ke Maro ngo. Ngan dada dook tiap kidi yo nen nga, ngan la mugu ngan tiyeyi pang di Maro koonoo nga.

Tiek Inbe Sul
(Maka 9:50; Luka 14:34-35)

¹³ “Ang ngan kayeyi ben tiek pang di tooltool ke tana mai i le imot. Bong kumata bet tiek tani in gurana ki imot nga, ngan ole kayeyi tiek tani in balai bet iyeyi tiek mulu nga? Tiek yo nen i, in dook tiap oo, le ke bet tayeie so sa mulu ye tiap. Le bet nen ngan takatte du tana pono a bet nen ngan di tooltool tiyirtoo ye kedi.

¹⁴ “Inbe ang ngan kayeyi ben sul pang di tooltool ke tana mai i le imot. Le matamu too dook ngan, kumata le malala mai sa bet iken kawal kutono nga, ngan o ke bet itarkoo tiap.

¹⁵ Inbe di tooltool ke bet tilanga sul ngan tipatudu ye bor tiap. Bong ole tipawoti lo ete a ikan le ilangaraia rumu lono, a bet nen ngan di tooltool tikamata ni ye.

¹⁶ Le gaongo leu, ang nga kanepe ben sul yo ilangaraia ni i, a bet nen ngan di tooltool ole tikamata dada dook mata kiang yo kayeyi nga, inbe tiyitmaka Tamamu yo inepe ye malala ki ete ni, in ene.

Betanga Ke Wer Ke Maro

¹⁷ “Ken lomu tarau bet au asi nga bet si agarung wer ke Maro too betanga yo kidi Maro koonoo,

ngan be. Au i asi nga bet si agarung tiap, bong asi bet si ayei betanga tina ngan a kanono pombe le imot.

¹⁸ Awete pang moolmool nen, betanga yo iken ye wer ke Maro ngan o ke bet kasin pa bet ilene, ngan tiap. Ole iken nen le imot le ipa ye wodenge ki yo maimai tiap nga, le ilo ye lal yo bet lang le tana imot ye i. Le betanga tina le imot yo iken ye wer ke Maro nga, ngan ole kanono pombe le imot.

¹⁹ Ngan nen le kumata bet tooltool sa iwala murini pang betanga mai tiap atu yo iken ye wer ke Maro nga, too ipatomonai di tooltool kapala bet tiyei dada gaongo nen i, in ole ene mai tiap ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga. Bong sei tool yo itoo wer le betanga tina ke Mose nga le imot, inbe ipatomonai di tooltool ye a bet titoo i, in ole ene mai ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga.

²⁰ Awete pobe pang nen, kumata le dada kiang yo kayei nga bet itoo dada dook mata noonoonoo ke Maro le illos dada kidi Paresi le di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan tiap nga, ngan o ke bet lo kagaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di, ngan tiap yege.

Yesu Iwete Ye Dada Ke Raumatenge Di Tooltool

²¹ “Ang nga kalongo betanga yo mugu ngan tiweta pang di sasa kiidi, in oo. Ngan betanga tani in nen, ‘Ken karaumata di tooltool be.✧ Kumata le tool sa bet iraumata tool atu nga, ngan ole tikauu lo tipatokode ye ni ke karatanga betanga a ikap masngana ye dada ki tani yo iyeyii i.’

✧ **5:21** Pamulenge (Kisim Bek) 20:13; Wer (Lo) 5:17

²² Bong nga bet awete pang nen, kumata le tool sa bet katen malmal pang ene atu nga, ngan ole tikauu lo tipatokode ye ni ke karatanga betanga a ikap masngana ye dada ki tani. E le kumata tool sa bet iwete pang ene bet ye in tool dook tiap nga, ngan ole tikauu lo ye di tooltool kuto maimai ke karatanga betanga. Bong kumata le tool sa bet iwete pang ene bet ye in tool kapakapa nga, ngan ken ikauwai ye dook, ole nen ngan Maro ikatte du inepe ye malala ke masngana yo ei ikan ye le taukan motingi i.

²³ “Ngan la kumata bet kop so ke paroranga pang ni ke paroranga so, inbe lom tutu urata dook tiap yo mugu ngan kuyei pang em a katen malmal pong nga,

²⁴ ngan kutar so kiong tina sila dama ke ni ke paroranga so in. Inbe kulkulunu ngan ole kumulu le la kuye em tani in kakarata betanga le dook ngan, lo ngan bet kumulu man kuyei paroranga ye so tina ngan pang Maro.

²⁵ “Inbe kumata le tool atu lono bet ikau ong pang ye ni ke karatanga betanga le angru kapa dada go nga, ngan palbe be angru kakarata betanga tani in dada le imot. Kumata bet tiap nga, ngan ole em tani in ikau ong lo ye di tooltool maimai ke karatanga betanga a titarong kula ye di gaunu bedi, a bet nen ngan di gaunu titarong lo ye rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono.

²⁶ Awete pong moolmool nen, taukam dada yo bet kupas a kusi tana ye i. Bong ole kunepe so rumu dook tiap kidi talnga dikidiki tani in lono, le lo kuyimi porai pat pi yo titar pong bet kuyimi

rumu tani in ye nga, ngan le imot, ngan la bet kusi tana nga.

Yesu Iwete Ye Dada Ke Bauk

²⁷ “Ang nga kalongo betanga yo mugu ngan tiweta, in oo. Ngan betanga tani in nen, ‘Ken kayei bauk be.’[☆]

²⁸ Bong nga bet awete pang nen, kumata le tool atu bet ikamata garup atu ngan matana goren-gana ye le lon kaua urata ye bet yeru tipa nga, ngan tool in ben iyeie dada dook tiap ke bauk ye garup tani in ye yo lon kaua urata ye nen nga.

²⁹ “Le kumata bet matam oonoo in iyolong le bet kopsap ye sennene nga, ngan kupaii a kotte. Ngan dook mata bet kugege tinim kapala a ikino, ngan la bet tinim le imot in o ke bet tikatte du ye malala ke masngana tiap nga.

³⁰ Inbe kumata bet bem oonoo iyolong le kopsap ye sennene nga, ngan kusaputu a kotte. Ngan dook mata bet kugege tinim kapala a ikino, ngan la bet tinim le imot in o ke bet tikatte du ye malala ke masngana tiap nga.

Yesu Iwete Ye Dada Ke Parsukraingi

(Matiu 19:9; Maka 10:11-12; Luka 16:18)

³¹ “Ang nga kalongo betanga yo mugu ngan tiweta, in oo. Ngan betanga tani in nen, ‘Kumata le tool atu lono bet isukraia rimana nga, ngan ole ikaua rau yo tiwodo betanga ke parsukraingi ilo ye i, in pang rimana.’[☆]

³² Bong nga bet awete pang nen, kumata bet tamoto atu rimana iyei bauk tiap, inbe isukraii

---

[☆] **5:27** Pamulenge (Kisim Bek) 20:14; Wer (Lo) 5:18   [☆] **5:31** Wer (Lo) 24:1

sorok nga, ngan tamoto in ikapsap, yesoo iyeie garup in le ikapsap ye dada ke kerenge. Le kumata bet garup tani in iyooloo tamoto san nga, ngan garup in iyei dada dook tiap ke bauk. Inbe tamoto paunu yo iyooloo garup tani yo nintooroo isukraii in nga, ngan ye in iyei dada dook tiap ke bauk lapau.

Ken Kawete Moolmool Le Ete Be

³³ “Ang nga kalongo betanga yo mugu ngan tiweta pang di sasa kiidi, in oo. Ngan betanga tani in nen, ‘Bet kapamede betanga ye so atu bet kayeii nga, ngan ken kagarungu be. Bong kayeie so tani yo kapamede betanga pang Tool Mai ye bet ole kayeii i.’[☆]

³⁴ Bong nga bet awete pang nen, bet kapamede betanga kiang nga, ngan ken kawete moolmool le ete be. Inbe ken kapootoo malala ke Maro ene a bet kapamede betanga kiang ye be, yesoo malala ke Maro in kakawa ki ke burungu.

³⁵ Inbe ken kapootoo tana ene a bet kapamede betanga kiang ye be, yesoo tana i la Maro itar kene lo pono i. Inbe ken kapootoo Yerusalem ene a bet kapamede betanga kiang ye be, yesoo Yerusalem in malala mai ke Tool Mai yo iyei tool kuto mai pang tana mai le imot i.

³⁶ Inbe ken kapootoo kutomu a bet kapamede betanga kiang ye be, yesoo ang tapmu nga taukamu gurana yo bet kayeie kutomu raunu atu le ikoko too imukku ye i.

[☆] **5:33** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:12; Kinkatingi (Namba) 30:2; Wer (Lo) 23:21

³⁷ Ngan nanga, bet nen ngan kapas le kayei ne, 'E' ngan 'E' le iken leu, too bet kayei ne, 'Tiap' ngan 'Tiap' le iken leu. Bong bet kawete betanga san mulu le ipa ye betanga yo bet kawete nga, ngan betanga yo ngan ipa ye tool dook tiap Satan.

*Betanga Ke Kaungu Kootoodoo
(Luka 6:29-30)*

³⁸ “Ang nga kalongo betanga yo mugu ngan tiweta, in oo. Ngan betanga tani in nen, 'Kumata bet tool atu igarungu ene matana nga, ngan ole kakaua tool tani in kootoonoo a kagarungu ene tani in matana lapau. Inbe kumata bet tool atu iraukata ene dongana nga, ngan kakaua tool tani in kootoonoo a karaukata ene tani in dongana lapau.’[✧]

³⁹ Bong nga bet awete pang nen, ken karau kiang a kayei dada gaongo leu pang di tooltool yo tiyei dada dook tiap pang, ngan be. Kumata bet tool atu ipodo pangam oonoo nga, ngan kuportak le kupasanga pangam ngas pang ye.

⁴⁰ Inbe kumata bet tool atu ikau ong pang ye ni ke karatanga betanga a iwete pong bet kouo sousoungu kiong yo mannipunu in panga nga, ngan bet nen ngan kouo sousoungu kiong yo matolene in panga lapau.

⁴¹ Inbe kumata bet tool atu iwete le koon mede ye betanga pong bet kusolo burum ki a bet kupa ye manga mooloo atu nga, ngan kumalum panga

---

[✧] **5:38** Pamulenge (Kisim Bek) 21:24; Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 24:20; Wer (Lo) 19:21

a angru kapa ye manga mooloo san mulu le lo iyei ben manga mooloo ru.*

⁴² Inbe kumata bet tool sa itorong ye so kiong nga, ngan kouo so yo itorong ye i, in panga. E kumata le tool sa lono bet ikaua so kiong sa bet iyei urata ki ye lo ngan bet ipamule pangyong nga, ngan kurutaii be.

Lomu Pang Di Koi Kiang Mai San
(Luka 6:27-28, 32-36)

⁴³ “Ang nga kalongo betanga yo mugu ngan tiweta, in oo. Ngan betanga tani in nen, ‘Lomu pang di diemu mai san, ✧ inbe lomu dook tiap pang di koi kiang.’

⁴⁴ Bong nga bet awete pang nen, lomu pang di koi kiang mai san, inbe kapatarau pang Maro ye di tooltool yo tikamatang ngan katoo au a le tigarungang nga.

⁴⁵ Kumata bet kayei dada nen nga, ngan ole tikamatang ben ang ngan Maro di natunu. Ngan ye in iyeie ke ki le isini ye di tooltool yo dook mata nga, inbe ye di tooltool yo dook tiap nga lapau. Inbe iyeie ki a imol pang di tooltool yo titoo dada dook mata noonoonoo ke Maro nga, inbe pang di tooltool yo titoo dada dook mata noonoonoo ki tiap, ngan lapau.

⁴⁶ Inbe kumata le bet lomu mai san pang di tooltool yo lodi mai san pang, ngan leu nga, ngan ole kakaua soo balingi ye urata kootoonoo kiang?

---

* **5:41** Ye betanga yo “manga mooloo atu” le “manga mooloo ru” nga, ngan kene ki ben kilomita atu, too kilomita ru. ✧ **5:43** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:18

Gelei, di tooltool ke sodanangi pat o tiyei dada nen tiap, too?

⁴⁷ Inbe kumata le bet kawete lo ponana kiang dook mata pang di sogamu leu nga, ngan soo dada kayeii le kallos di tooltool kapala ye i? Di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap ngan tiyei dada nen lapau.

⁴⁸ Ngan nanga, ole katoos dada dook mata noonoonoo le imot, dawa ben Tamamu yo inepe ye malala ki ete ni, in itoo dada dook mata noonoonoo le imot nga.”

6

Yesu Ipatomonai Di Tooltool Ye Dada Ke Lonangi Di Tooltool Kapala

¹ Motong la Yesu iwete pang di galiunu mulu nen, “Ken kakap tutang dook leu ye dada dook mata noonoonoo ke Maro yo bet kayei nga. Le ken kayei la di tooltool matadi a bet tikamata ngan tiyitmak emu ye, ngan be. Kumata bet kayei nen nga, ngan o ke bet kakaua balingi sa ye urata kootoonoo kiang ye Tamamu yo inepe ye malala ki ete ni, in tiap.

² “Ye kene yo lomu bet kakap so pang di tooltool yo timaka ye so nga, ngan ken kamaia so dawa ben tauru a kawete pang di tooltool ye so tina, ngan be. Dada yo nen i, in kidi tooltool ke kaplungunu. Di ngan lodi bet tiyei nen ye rumu kidi Yuda ke gaongo, too ye ni ke yawaringi so, a bet nen ngan di tooltool tiyitmak edi ye. Bong awete pang moolmool nen, di tooltool yo tiyei dada nen nga, ngan tikap balingi ye urata kootoonoo kidi oo.

³ Bong ye kene yo bet kalon di tooltool yo timaka ye so nga, ngan ken le bemu ngas in lon galanga ye so yo bet bemu oonoo iyeyi, ngan be,

⁴ a bet nen ngan katarkoo dada dook mata kiang le iken sollono. Ngan la bet Tamamu yo ikamata so yo iken sollono i, in ole ikap balingi pang ye urata kootoonoo kiang nga.

Yesu Ipatomonai Di Tooltool Ye Dada Ke Pata-raungu

(Luka 11:2-4)

⁵ “Ye kene yo bet kapatarau ye in nga, ngan ken kayeyi ben di tooltool ke kaplungunu yo tiyeyi, ngan be. Di ngan lodi bet tikodo dama kidi tooltool ye rumu kidi Yuda ke gaongo inbe ye ni ke yawaringi so, inbe tipatarau a bet nen ngan di tooltool tika-mata di, ngan tiyitmak edi. Bong awete pang moolmool nen, di tooltool yo tiyeyi dada nen nga, ngan tikap balingi ye urata kootoonoo kidi oo.

⁶ Bong ang nga ye kene yo bet kapatarau ye in nga, ngan kalo rumu lono kiang a katiukala dada, inbe kapatarau pang Tamamu yo ke bet takamata tiap i. Ngan la bet Tamamu yo ikamata so yo iken sollono i, in ole ikap balingi pang ye urata kootoonoo kiang nga.

⁷ “Inbe ye kene yo bet kapatarau ye in nga, ngan ken kawete gogo betanga a kayolo pata-raungu ben di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap ngan tiyeyi, nga be. Yesoo, di ngan lodi tar bet tiwete tootoo betanga nen ilo ye pata-raungu kidi le mooloo, ngan la bet Maro ole ilongo pata-raungu kidi nga.

⁸ Le ken katoo dada kidi be, yesoo soo so yo lom u bet Tamamu ilonang ye nga, ngan ye in lon galanga ye mukot, motong la katoru ye nga.

⁹ Le dada dook mata yo bet kapatarau ngan katoo in nen. Kayei ne,

‘Tamamam yo kunepe ye malala kiong ete ni, in ampatarau pong nen,
bet di tooltool nga le imot tiparanaia em.

¹⁰ Inbe kusi a si matam kalam am le imot, inbe di tooltool ke tana i bet titoo lom dawa ben di tooltool ke malala kiong titoo lom nga.

¹¹ Inbe kaningi yo ke katai nga, ngan kop pam.

¹² Inbe kugiri sennene kiam yo amyeyi nga, dawa ben am lapau amgiri sennene kidi diemam yo tiyeyi pam nga.

¹³ Inbe kupasongosongam le ken amkapsap ye dada dook tiap ke touanga be, bong kou am le kupalisam ye tool dook tiap Satan.’

¹⁴ “Nen le kumata bet di tooltool tiyeyi dada dook tiap ke sennene pang nga, ngan kagiri sennene kidi tina yo tiyeyi nga. Ngan la bet Tamamu yo inepe ye malala ki ete ni, in ole igiri sennene kiang lapau nga.

¹⁵ Bong kumata le bet kagiri sennene kidi tooltool tiap nga, ngan Tamamu o ke bet igiri sennene kiang tiap lapau.

Yesu Ipatomonai Di Tooltool Ye Dada Ke Sapanga Ye Kaningi

¹⁶ “Kene yo bet kasapa ye kaningi so a bet kasung pang Maro ye in nga, ngan ken kayei ang le matamu mallai ben di tooltool ke kaplungunu

tiyei, ngan be. Yesoo, di ngan tiyei di tapdi le matadi mallai a bet tipitnai di pang di tooltool a tikamata di ngan tiyei ne, ‘Tool ni ngo ye taunu isapariuu ye kaningi so a bet isung pang Maro.’ Bong awete pang moolmool nen, di tooltool yo tiyei dada nen nga, ngan tikap balingi ye urata kootoonoo kidi oo.

¹⁷ Bong bet kusapa ye kaningi so nga, ngan kupusu matam ye ran, inbe kusalini kutom ye so ke saliningi.

¹⁸ Ngan kayei nen a bet nen ngan di tooltool lodi galanga yang ye yo kasapa ye kaningi so, ngan be. Bong Tamamu yo ke bet takamata tiap i, in yetaleu la bet lon galanga yang i. Tamamu tani yo lon galanga ye so yo iken sollono i, in ole ikap balingi pang ye urata kootoonoo kiang.

*Balingi Dook Mata Iken Ye Malala Ke Maro
(Luka 12:33-34)*

¹⁹ “Ken burum le balingi ke tana pono nga ikap matamu a kawinnoko be. Yesoo, balingi yo ke tana pono nga, ngan rapa le piroro tigarung, inbe di tooltool ke pinnau ole tisaua koongoo le siri a lo tipinau lapau.

²⁰ Bong dook mata ngan nen, bet ang tapmu kawinnoko burum le balingi yo Maro bet ikap pang ye urata kootoonoo kiang nga. Yesoo, malala ke Maro yo iken ete ni, in rapa le piroro sa bet tigarung so ki tiap, inbe di tooltool ke pinnau sa ke bet tisaua koongoo le siri ki a lo tipinau so ki, ngan tiap lapau.

²¹ Ngan la malala tani yo so dook mata kiang iken ye i, in ole kagaua lomu le imot pang ye lapau.

22 “Ngan matamu ngan dawa ben sul. Le kumata bet matamu igalanga dook mata nga, ngan ole sul lulgana ilangaraia tinimu mai i le imot inbe kakamata ni.

23 Bong kumata bet matamu igalanga tiap nga, ngan ole todo iduku tinimu mai i le imot inbe kakamata ni tiap. Ngan nanga, kumata le sul lulgana yo bet iken lomu in todo iduku nga, ngan ole todo tani yo iken lomu i, in todo maiyoko.

24 “Tool sa ke bet iyei urata pang di tooltool kuto maimai ru tiap. Kumata bet iyei nen nga, ngan ole lono dook mata pang atu le ilongo betanga ki a itoo, inbe lono dook tiap pang san a iwala murini panga. Le ang nga ke bet kayei urata pang Maro, inbe kayei urata ke kaungu pat lapau tiap.

Ken Lomu Madoko Be

25 “Le nga bet awete pang nen, ken lomu madoko ye nepongo kiang ke tana i, ye so yo bet kakap a kakan le kayin, nga be. Inbe ken lomu madoko ye tinimu ye so yo bet kawit a itarkoo tinimu, nga be. Ngan ye Maro matana nga, ngan nepongo kiang, in so maiyoko, bong so yo bet kakap a kakan, in so mai tiap. Inbe tinimu nga lapau, ngan illoso so yo bet kawit a katarkoo ye nga.

26 Oo, kakamata di man. Di ngan tikapgi so kumu le itar kanono, lo ngan bet tigogo kanono, ngan tiap. Inbe di ngan ke bet tire badabada yo bet titar kanningi kidi ye nga, ngan tiap lapau, bong Tamamu yo inepe ye malala ki ete ni, in ye la ipakan di i. Le awete pang nen, ang tooltool nga, Maro ikamatang ben ang nga kallos di man ye matana.

²⁷ Ngan nanga, bet ang tina ngan atu lon madoko ye so yo bet iloni ye nepongo ki ke tana i nga, ngan ole gelei, urata tani yo iyeii nen i, in ole iloni ye nepongo ki a iseke kasin pang dama a ila, too? O tiap!

²⁸ “E nga gelei a lomu madoko mai mata ye so ke lonloningi nga? Oo, kakamata di ool ke karam lono yo tisup nga. Di tapdi ngan tiyei toko urata sa bet tikarata moro pang di ye, ngan tiap.

²⁹ Bong nga bet awete pang ye tool kuto mai yo Solomon i. Ye in tool ballingana, le moro ki yo itar lo tinini nga, ngan dook mata san. Bong di ool tina nga, ngan moro kidi ngan dook mata le dook mata ki taunu le illos moro yo ke Solomon nga.

³⁰ Atoo, ang nga katara lomu medana pang Maro mai mata tiap. Kakamata, dingding sorok yo ke bet tikodo katai nga leu, e mongmong ngan tisaput a tikatte lo ei ikan di nga, ngan Maro ikap moro dook mata pang di. Le gelei, ang nga o ke bet ikap moro dook mata pang tiap, too? O tiap! Dada dook mata yo bet iyei pang ngan ole illos dada dook mata yo iyei pang di ool le dingding nga.

³¹ Le ken lomu madoko a kayei ne, ‘Nga ole takana soo so?’ too ‘Nga ole tayini soo so?’ too ‘Nga ole talonlon ye soo so?’ ngan be.

³² Di tooltool yo lodi galanga ye Maro tiap nga, ngan lodi kap gogo dada bet tikap so yo nen nga. Bong Tamamu yo inepe ye malala ki ete ni, in lon galanga ye so yo kamaka ye, ngan oo.

³³ Bong dada dook mata yo bet kayeii le imugu pang i, in nen. Kakau ang pang Maro a matan kalang ben ang ngan di tooltool ki, inbe kakapge bet katoos dada dook mata noonoonoo yo Maro

lono bet kattoo nga. Ngan kumata le bet kayei nen nga, ngan ole ikap so tina nga le imot pang.

³⁴ Le bet nen ngan ken lomu madoko mata ye so yo ke mongmong, ngan be. So ke mongmong, ngan so ki ye taunu bet lon madoko ye. Inbe so ke katai, ngan so ke katai leu.”

7

*Ken Kakamata Dada Kidi Diemu
Ngan Kawete Bet Di Ngan Tooltool Dook Tiap, Ngan Be*

(Luka 6:37-38, 41-42)

¹ Motong la Yesu iwete pang di galiunu mulu nen, “Ken kakamata dada kidi diemu ngan kawete bet di ngan tooltool dook tiap, ngan be. Ole nen ngan Maro ikamatang ben ang nga tooltool dook tiap lapau.

² Kumata bet kakamata dada kidi ngan kawete bet di ngan tooltool dook tiap a bet tiyemenai di nga, ngan gaongo leu, Maro ole iwetang nga tooltool dook tiap a bet iyemenai ang nen lapau. Le dada yo kayei pang di diemu nga, ngan Maro ole iyei nen pang lapau.

³ “Nga gelei bet kumata tidi maitiap yo iken ye taim matana i, e lom tutu kai palini maiyoko yo iken ye matam, in tiap nga?

⁴ Bet ong taum kumata kai palini maiyoko yo iken ye matam, in tiap nga, ngan gelei bet kuwete pang taim ne, ‘Taik, au i lok bet apaia tidi maitiap yo iken ye matam in.’

⁵ Ona, ong in tool ke kaplungunu! Lom bet nen ngan ong taum kukulu kai palini maiyoko yo iken

ye matam in mugu a kumata ni dook, lo ngan bet kupaia tidi maitiap yo iken ye taim matana i.

⁶ “Awete pang, ken kakap so mison ke Maro ngan pang di gaunu be, inbe ken kakatte matauu kiang ngan pang di ga be. Kumata bet kakap pang di nga, ngan ole tiyirngan ye kedi le dook tiap, lo ngan bet tiportak inbe tikanang a tisarrakang le morrana.

*Kusere So, Inbe Kutor, Inbe Kupitpiti Dada
(Luka 11:9-13)*

⁷ “Kumata bet katoro Maro ye so bet ikap pang nga, ngan ole ikap pang. Inbe kumata le kasere so nga, ngan ole ilonang le kapusye. Inbe kumata bet kapitpiti dada nga, ngan Maro ole iso dada pang.

⁸ Ngan nen, yesoo di tooltool le imot yo tipatarau a titoro Maro bet ikap so pang di nga, ngan ole tikap so tina. Inbe di tooltool le imot yo tisere so nga, ngan ole ilon di le tipusye. Inbe di tooltool le imot yo tipitpiti dada nga, ngan ole Maro iso dada pang di.

⁹ “Ngan ang tina ngan atu bet natunu itoru bet ikap porong panga nga, ngan ole ikaua pat panga, too? Tiap!

¹⁰ Too, bet natunu itoru bet ikaua i panga nga, ngan ole ikaua moto panga, too? Tiap yege!

¹¹ Ang nga dada kiang yo kayei ngan dook tiap, bong lomu galanga ye dada yo bet kakap so dook mata leu pang di natumu a kalon di ye i. Ngan nanga, Tamamu yo inepe ye malala ki ete ni, in illosang ye dada dook mata ki yo iyei nga, le ole ikap so dook mata pang di tooltool yo bet titoru ye so nga.

¹² Ngan nanga, dada dook mata yo lomu bet di tooltool tiyei pang nga, ngan ang ole kayei dada gaongo leu pang di nen lapau. Le betanga i, in wer ke Maro yo ikauu pang Mose, inbe betanga yo di Maro koonoo tiwete nga, ngan pudi igaua ye.

*Kadewe Ye Dada Koonoo Kase
(Luka 13:24)*

¹³ “Kadewe ye dada ke koongoo yo koonoo kase i, in leu. Yesoo, dada ke koongoo le dada ke panga yo idu pang ye malala ke kaungu masngana i, in somai san le di tooltool alunu la tipa ye a titoo nga.

¹⁴ Bong dada ke koongoo le dada ke panga yo ilo pang ye malala ke kaungu nepongo dook mata i, in mai tiap le di tooltool alunu tiap la tipusye a titoo nga.

*Kakauwai Dook Ye Di Tooltool Ke Kaplungunu
(Luka 6:43-44)*

¹⁵ “Ken kakamatang dook leu ye di tooltool ke kaplungunu yo tiwete di ye Maro koonoo nga. Di ngan kumata bet timan pang yang nga, ngan ole kakamata di ben di asara dook mata yo edi sipsip nga, bong moolmool tiap, ye lodi ngan di ngan dawa ben di gaunu gok yo malmalidi nga.

¹⁶ Le di tooltool yo tiyei urata nen nga, ngan ole lomu galanga ye di ye dada kidi yo tiyei nga. Oo kakamata, di tooltool bet tila ye ooroo kaudangdang nga, ngan ole gelei, la tigogo ooroo wain puana ye, too? Tiap! Too, bet tila ye kai marini nga, ngan ole gelei, la tikaut kun puana ye, too? Tiap yege!

17 Ngan gaongo leu, kai dook mata in bet ipu nga, ngan ole kanono dook mata. E kai dook tiap in bet ipu nga, ngan ole kanono dook tiap.

18 Ngan nanga, ye kene yo kai dook mata bet ipu ye in nga, ngan o ke bet itar kanono dook tiap, ngan tiap. Inbe kene yo kai dook tiap bet ipu ye in nga, ngan o ke bet itar kanono dook mata, ngan tiap lapau.

19 Inbe kai le imot yo tipu ngan titar kanodi dook tiap nga, ngan ole titarakat di a tikatte di lo ei lono.

20 Ngan nanga, di tooltool ke kaplungunu yo tiwete di ye Maro koonoo nga, ngan ang nga ole lomu galanga ye di ye dada kidi yo tiyei nga.”

21 “Di tooltool yo tikiu au ye ‘Tool Mai, Tool Mai’ nga, ngan o ke bet di le imot tilo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di, ngan tiap. Bong di tooltool la tiyei so le titoo Tamak yo inepe ye malala ki ete ni, in lono le imot nga, ngan di leu la bet tilo nga.

22 Le pang dama ni, ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole di tooltool alunu la bet tikiu au a tiyei ne, ‘Tool Mai, Tool Mai! Nga gelei, ye ong em, ngan am nga amkaua koom a amwete betanga kiong pang di tooltool a tilonga. Inbe ye ong em, ngan amgiri di so sidi ye di tooltool a tikoo. Inbe ye ong em, ngan amyei mos matana matana ye lapau.’

23 Ngan tiwete nen, lo ngan bet ole awete pobe pang di nen, ‘Atoo, au i lok galanga yang pitiap yege. Ang nga di tooltool ke geingi dada dook tiap, le kakoo yau a kala!’

Dada Ru Ke Renge Rumu
(Luka 6:47-49)

²⁴ “Di sima tooltool yo tilongo betanga kiau, ngan tiparama a titoo dook le imot nga, ngan di ngan dawa ben tool ke lo galanga yo ire rumu ki lo pat pono i.

²⁵ Le ye kene yo bet ki imol a oongoo ipot, inbe muru mai ube a iman itaktaka rumu ki tani nga, ngan o iduku tiap. Yesoo, ipe sawa ke rumu tani in le idu lopo inbe pat iparama le imede san.

²⁶ Bong di sima tooltool yo tilongo betanga kiau, ngan tiparama a titoo dook tiap nga, ngan di ngan dawa ben tool kapa yo ire rumu ki du ululu pono i.

²⁷ Le yeiso bet ki mol a oongoo ipot, inbe muru mai ube a iman itaktaka rumu ki tani, ngan iduku a idu tana le du imassoroko.”

²⁸ Ye kene yo Yesu iwetewete ye so tina a imot ye in nga, ngan le di tooltool malala mai tina yo tilongo betanga ki nga, ngan titakrai ye patomonaingi ki,

²⁹ yesoo patomonaingi ki dawa ben di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan tiap, bong patomonaingi ki ipa ye gurana ke Maro.

8

Yesu Ikarata Tool Yo Botoboto Medana Ikani I
(Maka 1:40-45; Luka 5:12-16)

¹ Ye kene yo Yesu igege kawal madini a imulu a isi ye in nga, ngan di tooltool alunu le alunu kaiye la titoo nga.

² Ngan tool atu yo botoboto medana ikana tinini i, in iman le man igun turunu du Yesu kene punu

ke dama, inbe iwete panga nen, “Tool Mai, kumata bet lom nen nga, ngan kuyei au le tinik igalanga mulu.”

³ Motong la Yesu itara bene lo tool tani in pono, inbe iwete panga nen, “Dook mata, au i lok nen, le ole tinim igalanga mulu.” Ngan le pattu leu inbe botoboto medana tina ngan imapmap, inbe tinini dook mata mulu.

⁴ Motong la Yesu iwete betanga medana panga a ilele nen, “Ai, ken kula ngan kugasa pang di tooltool ye so yo ayeii yong i, in be. Bong kupa so le la ong taum kupitnai ong pang tool ke paroranga so pang Maro in mugu. Lo ngan bet kuyei paroranga ye so pang Maro ye yo tinim igalanga mulu, dawa ben tina yo wer ke Mose iwete nga, a bet nen ngan di tooltool lodi galanga ye yo tinim igalanga koot nga.”

*Yesu Ikarata Kapraingi Ke Tool Turana Bulbulini
Ke Patokongo Le Tinini Dook Mulu
(Luka 7:1-10)*

⁵ Ye kene yo Yesu ipa le lo pombe malala mai Kapenam ye in nga, ngan tool turana bulbulini ke patokongo kidi Rom, in man itoro Yesu bet iloni.

⁶ Iyei ne, “Tool Mai, kapraingi kiau ni imasoposopo le ke bet ipulles tiap, inbe imassingi mai san le ye nani la ipas le iken leu rumu ni.”

⁷ Motong la Yesu iwete panga nen, “Ole ala akarata le tinini dook mata mulu.”

⁸ Ngan tool tani iraua betanga ke Yesu nen, “Atoo, Tool Mai, o nen tiap! Au i lok tarau ngan au i tool dook mata ke bet kuman a kulo rumu lono

kiau tiap. Bong kupas le kuwete ye koom leu, inbe kapraingi kiau tani ole tinini dook mata mulu.

⁹ Awete nen nga, yesoo anepe gurana ke tool mai kiau yo matan kalau i, in parmana. Inbe au tauk i di tooltool kiau ke patokongo nga, ngan tinepe gurana kiau parmana lapau. Le kumata bet awete pang atu nen, 'Kula,' ngan ole ila. E bet awete pang san nen, 'Kuman,' ngan ole iman. E bet awete pang kapraingi kiau nen, 'Kuyeie urata i,' ngan ole itoo kook a iyeie urata tani."

¹⁰ Yesu ilongo betanga ke tool turana bulbulini ke patokongo tani yo iwete nen nga, le itakrai ye. Motong la iwete pang di tooltool budanga mai tina ngan nen, "Awete pang moolmool nen, au i apusye toko tool sa ke Isrel yo itara lono medana mai mata dawa ben tool i, ngan tiap.

¹¹ Le awete pang nen, di tooltool alunu kaiye dawa ben ye i ole tipa ke ni yo ke ipa ye a ise i, inbe ye ni yo ke idu ye i, a timan tiye Awaram ye Esaka inbe Yakop man tiwur, inbe tikan so ye lal yo Maro itaru bet matan kala di tooltool ki ye i.

¹² Bong di tooltool yo Maro ipootoo di panga mugu nga, ngan ole inganga di a tidu diki a du tinepe todo maiyoko lono. Ngan ye ni tani in ole timassingi a titangtang, inbe tikanen dongadi a iparrasa."

¹³ Yesu iwete nen a imot, motong la iwete pang tool turana bulbulini ke patokongo tani in nen, "Ai, kula. So yo kutorau ye i, in ole pombe ben tina yo kutara lom medana bet ole pombe nga." Le ye kene tani, in kapraingi ke tool mai tani in tinini dook mata mulu.

Yesu Ikarata Pita Roonoo Garup Le Tinini Dook Mata Mulu

(Maka 1:29-34; Luka 4:38-41)

¹⁴ Motong la Yesu ipa le la pombe ye ni ke Pita, a ilo rumu lono ki. Ngan ikamata Pita roonoo garup yo matamatenge ikauu le tinin ges a ikenen moi pono nga.

¹⁵ Le nga Yesu itoko garup tani in bene, ngan le pattu leu be matamatenge ikoo ye le tinini dook mata mulu. Motong la imadit a ikarata kaningi pang Yesu a bet ikan.

Yesu Ikarata Di Tooltool Alunu Le Tinidi Dook Mata Mulu

¹⁶ Yesu iye di tinepe le du rrai, motong la di tooltool yo so sidi tidiwidiwi di nga, ngan di sogadi tikap di a timan pang ye. Motong la iwete pang di so sidi tina a inganga di a tikoo, inbe iyei di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu.

¹⁷ Ngan tina Yesu iyei nen, le iyeie betanga ke Maro koonoo yo Esai i, in le kanono pombe moolmool. Ngan Esai tani in iwete nen, “Ye in igiri matamatenge kiidi, inbe iyei idi le tiniidi dook mata mulu.”[☆]

Di Tooltool Yo Lodi Bet Titoo Yesu Nga

(Luka 9:57-62)

¹⁸ Yesu ikamata di tooltool alunu san man tigaua le tigaliuu, le nga iwete pang di galiunu bet tisuku ookoo kidi inbe tipoi saut a bet tila ke ran koonoo san.

¹⁹ Motong la pannoongoo ke wer ke Maro atu in iman pang ye Yesu man iwete panga. Iyei ne,

---

[☆] **8:17** Esai (Aisaia) 53:4

“Pannoongoo, au i ole atoo ong ye ni nangai yo bet kupa pang ye nga.”

²⁰ Ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Di gaunu gok ngan agoro kidi ke kenongo, inbe di man ngan giniu kidi ke kenongo lapau, bong Tool Moolmool ke Maro, in taukan ni yo bet iken a imaryoo ye i.”

²¹ Motong la tool san yo Yesu galiunu, in iwete pang Yesu nen, “Tool mai, ole kumalum pau a la akelmaia tamak mugu ngan, lo ngan bet man atoo ong.”

²² Bong ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Di tooltool yo titoo Maro tiap le tinepe dawa ben di tooltool matedi nga, ngan ole di tapdi tikelmai di diedi yo timmata koot nga. Bong ong in kuman a man kutoo au.”

*Yesu Iwete Katkat Pang Eng Mai Le Imata
(Maka 4:35-41; Luka 8:22-25)*

²³ Motong la Yesu ipas lo ookoo pono, inbe di galiunu titoo a tipas lo ookoo pono lapau a tikooi a tila.

²⁴ Tikooi a tila me pono, inbe pattu leu be eng mai imadit. Ngan eng tani in isi le mai mata, le kokor ki popobe a ipases lo ookoo lono, bong Yesu iken mata a ila oo.

²⁵ Ngan tina eng mai nen nga, le nga di galiunu la tipoongoo a tiyei ne, “Tool Mai, kulonam! Nga bet tamere a tallede!”

²⁶ Tipoongoo, motong la iwete pang di nen, “Ai, ang nga katara lomu medana pau mai tiap sa. Nga gelei a katattadai mata nga?” Motong la imadit tina le iwete katkat pang eng le kokor tina, le imata le manini susube dook mata.

27 Ngan iyei nen a di galiunu tina tikamata, le titakrai, inbe di tapdi tipartortor nen, “Ona tiap! I tool balai a le eng le kokor tilongo koonoo nga?”

*Yesu Inganga Di So Sidi Ye Di Tooltool Ru
(Maka 5:1-20; Luka 8:26-39)*

28 Ye kene tani yo Yesu iye di galiunu tila ti-solo ran koonoo kapala ye tana kidi tooltool ke Gadara* nga, ngan di tooltool ru yo so sidi tidi-widiwi di a tinepe agoro lono kidi matenge ngan tisi pang ye Yesu. Yeru ngan di so sidi tidiwidiwi di le guradi mata, inbe tikap malmal le tool sa ke bet ipa a ikapus di ye ni tani, in tiap.

29 Di tooltool ru tina tikamata Yesu, motong koodi panga nen, “Atoo! Ong i Maro Natunu. Nga soo so bet kuyeii pam i? Ngan lal yo Maro itaru bet ikap masngana pam ye i, in pombe tiao, bong kuman ni nga bet man kop masngana pam, too?”

30 Ye kene tani in di ga alunu la tisu a tikanen ben manga mooloo kasin ye di nga.

31 Le nga di so sidi tina titoro Yesu a timangmang ye nen, “Bet kungangam nga, ngan kumalum pam a la amdewe a amlo di ga ngo lodi.”

32 Yesu iman tina le iwete pang di nen, “Kapas a kala.” Yo ngan tina le tipas a tisi tana a tila tidewe lo ga tina ngan lodi. Motong la ga budanga tina ngan tidada a tila sakar matana a tipas du ran lono le taun tidaup a timmata.

33 Ngan nen le di tooltool yo matadi kala di ga nga, ngan titattadai ye so yo tikamata nga. Le tina tidada a tilo pang malala kidi, a lo tikaua bingi ye

---

* **8:28** Ye rau kapala ngan tana kidi Gadara in tiweta ye Gerasa lapau.

so le imot yo pombe ye di ga nga, inbe ye di tooltool ru tina yo so sidi tidiwidiwi di nga, ngan lapau.

³⁴ Motong di tooltool yo tinepe ye malala mai tani nga, ngan di le imot tidu bet du tikamata Yesu. Tidu tikamata, motong la tiwete panga a timangmang ye bet ikoo ye ni kidi a ila pang ye ni san mulu.

9

*Yesu Ikarata Tool Atu Kene Le Bene Ikap Rama
Le Dook Mata Mulu
(Maka 2:1-12; Luka 5:17-26)*

¹ Motong la Yesu iyiri lo ookoo pono, a isaut mulu pang ran koonoo san. Ngan le la pombe ye malala ki ye taunu.*

² Ila pombe, motong di tooltool pattu titokotoko tool atu yo ikap rama le ipas le iken leu moi pono i, in a timan pang ye. Yesu ikamata di tooltool tina, ngan titara lodi medana panga moolmool nga, le tina iwete pang tool yo ikap rama in nen. Iyei ne, “Natuk, ken lom mede leu. Sennene kiong, ngan agir oo.”

³ Ye kene tani in di pannoongoo pattu ke wer ke Maro tilongo yo Yesu iwete nen nga, le nga di tapdi tiwetewete pang di nen, “Ona, tiap! Tool i nga gelei a iwete betanga nen nga? Nga o bet ikaua Maro nene, too?”

⁴ Tiyei nen ngan Yesu lon galanga ye lodi mukot, le nga itor di. Iyei ne, “Nga gelei bet lomu kap gogo dada dook tiap nen nga?”

---

* **9:1** Yesu malala ki ye taunu yo inepe ye i, in ene la Kapenam i.

⁵ Soo betanga imarra bet aweta i? Bet awete panga nen, ‘Sennene kiong ngan agir oo,’ too bet awete panga nen, ‘Kumadit a kupa?’

⁶ Bong au i lok bet ayei nen, a bet nen ngan ole lomu galanga nen, Tool Moolmool ke Maro, in gurana ki mai ye tana i ke bet igiri sennene kidi tooltool.” Yesu iwete nen a imot, motong la iwete pang tool yo ikap rama in nen, “Kumadit, a kouo moi kiong a kula pang rumu kiong.”

⁷ Motong la tool tani, in imadit a ila pang malala ki.

⁸ Yeiso bet di tooltool malala mai tina ngan tikamata so yo Yesu iyeei i, ngan le titakrai, inbe tiyitmaka Maro ene ye yo ikaua gurana ki mai pang di tooltool nga.

*Yesu Koonoo Pang Matiu
(Maka 2:13-17; Luka 5:27-32)*

⁹ Yesu igege ni tani, inbe ipa a ila, ngan ikamata tool atu ke sodaningi pat[†] yo ene Matiu[‡] i, in iwurur rumu ke sodaningi pat in lono. Motong la Yesu iwete panga nen, “Ai, kuman kutoo au.” Yo ngan tina le imadit a itoo Yesu.

¹⁰ Motong la tinepe a kene san in Matiu ikaua Yesu iye di galiunu pang rumu ki bet lo tikan so. Ngan le di tooltool alunu ke sodaningi pat, inbe alunu ke geingi sennene, ngan di lapau la tilo a tiye Yesu tiwur, inbe tikan so nga.

¹¹ Yeiso bet di Paresi tikamata di yo tiyei nen nga, yo ngan le taun titor di galiunu nen, “Ai! Nga

---

[†] **9:9** Di tooltool ke sodaningi pat tina, ngan ke bet tikap pat ye di tooltool ke Isrel lo ngan bet tikap pang tool mai kidi Rom yo matan kala di i. [‡] **9:9** Ngan Matiu tani, in la tiwete ene san ye Liwi i.

gelei bet pannoongoo kiang ni iye di tooltool ke sodanangi pat inbe di tooltool ke geingi sennene tigaua a tikan so nga?”

¹² Di Paresi tiwete nen, ngan Yesu ilongo di oo. Le nga ikatte betanga pang di nen, “Di tooltool yo tinidi dook mata nga, ngan tool ke bar ke bet ipa pang ye di tiap, bong di tooltool la matamatenge ikap di nga.

¹³ Au i lok bet kala ngan lomu kaua urata dook ye betanga yo Maro iweta a iken ye rau ki i, in lono ki balai? Ngan betanga tani in nen, ‘Dada yo lok panga mata i, in nen, bet lomu mulumulu ye di tooltool a kayei dada dook mata pang di, bong ye dada yo ke paroranga so pau, in tiap.’[☆] Ngan nanga, asi nga bet si akiu di tooltool yo noonoodi, nga tiap, bong asi bet si akiu di tooltool yo ke sennene nga.”

Tooltool Kapala Titoro Yesu Ye Sapanga Ye Kaningi

(Maka 2:18-22; Luka 5:33-39)

¹⁴ Motong la Yowan yo irriu di tooltool in di galiunu timan pang ye Yesu a man titoru. Tiyei ne, “Ai, nga gelei bet amye di Paresi nga amsapa ye kaningi so, e di galium nga tisapa ye kaningi so tiap nga?”

¹⁵ Ngan Yesu iraua torungu kidi nen, “Kumata tamoto atu yo bet ikere i, in ikiu di sogana le di tooltool ki bet man tiye tinepe ye kerenge ki nga, ngan gelei, ole lodi madoko a tisapa ye kaningi, too tiap? Tiap yege! Bong pang dama ni ngan ole di tooltool tikaua tool tani yo bet ikere in le igege

---

[☆] **9:13** Osea (Hosea) 6:6

di tooltool ki nga, ngan la bet ole lodi madoko a tisapa ye kaningi nga.”

¹⁶ Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Tool sa ke bet ikaua mala timunu yo paunu i a idede sousoungu ki yo gurunu in gimono ye tiap. Kumata bet iyei nen le bet ingasi nga, ngan mala timunu tani yo paunu i, in ole irauwat le isarraka sousoungu gurunu tani le dook tiap.

¹⁷ Inbe gaongo leu, di tooltool ke bet tipaling ooroo wain surunu yo paunu, ngan ilo ye dap gurunu yo tika-rata ye asara kulini, in tiap. Kumata le bet tiyei nen, inbe ran medana isung nga, ngan ole dap gurunu tani putumbe le dap in dook tiap, inbe ran medana tina ngan imati du tana. Ngan nanga, ooroo wain surunu yo paunu nga, ngan ole tipaling lo ye dap yo paunu nga, ngan la bet yeru le ru tiken dook nga.”

*Yesu Ikarata Garup Yo Iyolo Rara I,
Inbe Ipamaditi Garup Kase Yo Imata I
(Maka 5:21-43; Luka 8:40-56)*

¹⁸ Yesu nga iwetewete pang di tooltool tina ngan go, inbe tool kuto mai ke rumu kidi Yuda ke gaongo in idu le du igun turunu du Yesu kene punu ke dama, inbe iwete panga nen, “Ato, natuk garup ni dookoot yege imata nga. Bong lok bet ayong tadi rumu kiau, a bet nen ngan di kupaloko bem lo pono, ngan imagur mulu.”

¹⁹ Motong la Yesu imadit a iye di galiunu titoo tool kuto mai tani a tiye tidi.

²⁰ Ye kene yo tidi ye in nga, ngan garup atu yo iyolo rara ye rai sangaul be ru i, in ipa ke

Yesu murini le isulmaia bene la itoko sousoungu matolene ki, in matana.

²¹ Ngan garup tani, in ye taunu lon wetewete nen, “Kumata le bet atoko sousoungu ki leu nga, ngan ole tinik dook mata mulu.”

²² Bong Yesu iyetai le nga iportak ngan ikamata garup tani. Le iwete panga nen, “Natuk, ken lom mede leu. Lo medana kiong yo kutaru pau i, in la ikaratong le tinim dook mata mulu i.” Tina Yesu iwete panga nen nga, ngan le ye kene tani in tinini dook mata mulu.

²³ Motong la Yesu ipa le di pombe ye rumu ke tool kuto mai tani in a ilo lono, ngan ikamata di tooltool yo timai kure, inbe di tooltool budanga mai yo titangtang a tipadingi ni nga.

²⁴ Le nga Yesu ipasak pang di. Iyei ne, “Ai, kakoo a kadu tana! Garup kase in imata tiap, bong iken mata leu.” Ngan nen le di tooltool tina tingeleraii ye yo iwete nen nga.

²⁵ Motong la iwete a di tooltool tina ngan di le imot tidu tana, inbe ilo rumu lono ye ni yo garup kase in iken ye i, a lo itoko bene, ngan le imadit a imagur mulu.

²⁶ Ngan nen le bingi ke garup kase tani, in ipa le ingaua tana mai i le imot.

Yesu Ikarata Di Tooltool Mata Kis Ru Inbe Tool San Yo Men Modo I

²⁷ Motong la Yesu igege malala tani, inbe ipa mulu nga. Ngan di tooltool mata kis ru titoo a koodi panga nen, “Atoo, Dawiti natunu! Lom pam a kulonam.”

²⁸ Yesu ipa a ilo rumu lono, ngan di tooltool mata kis ru tina ngan timan pang ye. Motong la itor di

yeru nen, “Angru katara lomu medana yau bet ole ayeie urata nen yang angru?”

Ngan yeru tiraua betanga ki nen, “E, Tool Mai.”

²⁹ Motong la Yesu itar bene lo yeru matadi, inbe iyei ne, “Ye lo medana kiang yo angru kataru pau i, in la ole so tani in pombe pang yang.”

³⁰ Ngan le di tooltool ru tina ngan matadi rere. Motong la iwete betanga medana pang di nen, “Ken angru kapapos pang di tooltool kapala ye so yo pombe pang yang i, in be.”

³¹ Bong ngan yeru tipa bet tikaua bingi ye urata yo Yesu iyeii pang di yeru i, in pang di tooltool ke malala nga le imot ye tana mai tani a tilonga.

³² Ye kene tani, in di tooltool ru tina ngan tipa a tila, inbe di tooltool kapala tikaua tool san yo so sidi idiwidiwoo a men modo le iwetewete tiap i, in a timan pang ye Yesu.

³³ Motong la Yesu inganga so sidi ye tool tani in a iwetewete nga. Ngan tina iyei nen, le nga di tooltool tina yo tigaua nga, ngan tikamata le titakrai, inbe tiyei ne, “Ona! Mugu ngan amkamata so sa nen pombe Isrel tiap sa.”

³⁴ Bong ngan di Paresi tiyei ne, “Tiap! Tool in inganga di so sidi ye gurana yo tool kuto mai kidi so sidi ikauu panga i.”

Yesu Lono Pang Di Tooltool Malala Mai

³⁵ Motong la Yesu ipa mulu a ila ye malala atu atu nga le imot, inbe ilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo a ipatomonai di, inbe iwetewete pang di ye bingi dook mata ke dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i. Inbe ikarata di tooltool yo

matamatenge matana matana ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu.

³⁶ Ngan Yesu ikamata di tooltool malala mai yo man tigaua nga, ngan lono pang di mai san. Yesoo, di ngan moonoo alunu pompombe pang ye di, inbe di tapdi ke bet tilon di tiap, le di ngan dawa ben di sipsip yo taukadi taudi yo bet matan kala di nga.

³⁷ Ikamata di nen, le nga iwete pang di galiunu. Iyei ne, “Kaningi alunu kaiye la isullungu a iken kumu ngo, bong di tooltool ke urata yo bet tikap a tiwinnoko nga, ngan alunu tiap.

³⁸ Ngan nanga, ole kapatarau pang Tool Mai yo kumu taunu i, a bet nen ngan iwanga di tooltool ke urata sa mulu la tikap kaningi kanono a tiwinoko.”

10

Yesu Ikap Urata Pang Di Galiunu Sangaul Be Ru (Maka 3:13-19; Luka 6:12-16)

¹ Yesu ikiu di galiunu sangaul be ru a man tigaua, motong la ikap gurana pang di bet tiyei urata ye, a bet nen ngan tinganga di so sidi, inbe tika rata di tooltool yo matamatenge matana matana ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu.

² Ngan di galiunu tina sangaul be ru nga, ngan edi nen: atu ene la Simon yo tikiui ene san ye Pita i; inbe Simon tani in taini kase yo Antares i; inbe Sebedi di natunu ru yo Yemis iye taini Yowan nga;

³ inbe Pilip iye Batolomiu inbe Tomas ye Matiu yo tool ke sodaningi pat i; inbe Yemis san yo Alpias natunu i; inbe Tadias;

⁴ inbe Simon yo tool ke sorringi di Rom ye tana kidi Yuda i; inbe Yuta Iskariot, tool tani yo bet pang dama ni ngan itara Yesu la di koi ki bedi i.

⁵ Yesu ikap gurana ki pang di galiunu tina yo sangaul be ru ngan a imot, motong la iwanga di, inbe iwete pang di nen, “Lok bet kapa ngan kala ye di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan be. Inbe kapa nga, ngan ken kalo ye malala maimai kidi Samaria, ngan atu sa be.

⁶ Bong bet kapa nga, ngan le kala ye di tooltool ke Isrel yo di ngan dawa ben di sipsip yo tilledi nga.

⁷ E le bet kala nga, ngan kawetewete bingi dook mata bi e i pang di tooltool. Kayei ne, ‘Ole mooloo tiap, inbe dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole si pombe mallangana.’

⁸ Inbe urata yo bet kayei nga, ngan nen. Kakarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan a tinidi dook mata mulu. Inbe tooltool bet timmata nga, ngan kapamadit di a timagur. Inbe kakarata di tooltool yo botoboto medana ikan di nga, ngan le tinidi galanga mulu. Inbe di tooltool yo so sidi tidiwidiwi di nga, ngan kanganga so sidi ye di le tinidi dook mata mulu. Ngan gurana kiau yo akauu pang bet alonang ye i, in kayimoo tiap, bong akauu sorok pang. Ngan nanga, lok bet ang lapau kalon sorok di tooltool ye, bong kakiulai ye balingi be.

⁹ Inbe ye kene yo bet kapa ye in nga, ngan ken kakap pat a katar lo ye depe mai tiap kiang ke tarungu pat be. Le pat ke yimoongoo so yo ene gol le silba le kapa nga, ngan ken kakap be.

¹⁰ Inbe ken kasolo depe kiang be. Inbe ken

kakap sorok lonloningi kiang san mulu, inbe loningi ke kemu san mulu be. Inbe ken kakap toto ke panga lapau be. Yesoo, kumata bet tool iyei urata, ngan la bet ikap loningi ye di tooltool yo iyei urata pang di nga.

¹¹ “Soo malala mai, too malala kase bet kapa le la pombe ye nga, ngan matamu saraia tool sa yo dook mata nga a ikau ang a kaye kanepe ye rumu ki. Ole kaye leu kanepe le lo soo lal yo bet kagege inbe kapa pang ye malala san mulu ye i.

¹² Inbe kapa le kalo ye rumu atu nga, ngan kawete pang di tooltool yo tinepe ye rumu in nen. Kayei ne, ‘Maro ikaua lo silene ki pang.’

¹³ Ngan kumata le di tooltool ke rumu ngan bet lodi dook mata pang nga, ngan betanga kiang dook mata tani ole inepe ye di. Bong kumata bet lodi dook mata pang tiap nga, ngan betanga dook mata kiang ke lo silene tani, in ole imulu a iman pang yang.

¹⁴ Inbe kumata bet kapa le la pombe ye malala atu, le di tooltool ki lodi bet tikau ang tiap, inbe titar talngadi bet tilongo betanga kiang tiap nga, ngan kagege malala in. Bong kene yo bet kagege nga, ngan kataurai gauru ke kemu sila ikino ye malala tani in.

¹⁵ Awete pang moolmool nen, ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole iyemenai di tooltool ke malala tani in ye urata moonoo dook tiap ki taunu le illoso urata moonoo dook tiap yo bet pombe pang di tooltool ke malala mai ru, Sodom le Gomora nga.”

Urata Moonoo Dook Tiap Matana Matana La

Bet Pombe Nga***(Maka 13:9-13; Luka 21:12-17)***

¹⁶ Motong la Yesu iwete betanga san mulu pang di galiunu nen, “Kapalongo! Ayawarang a kala nga, ngan la kanepé ben di sipsip yo tinepe kataunu ye di gaunu gok nga. Ngan nanga, ole kakauwai yang dook leu dawa ben di moto, inbe ole kanepé moonombe dawa ben di man yo utu nga.

¹⁷ Le ken kakauwai yang dook leu ye di tooltool yo bet tigarungang nga. Di ngan ole tiparamang a tikau ang lo kakodo dama kidi kuto maimai ke karatanga betanga, inbe ole tikau ang kalo rumu lono kidi Yuda ke gaongo a bet nen ngan tikap koro a tiwalisang ye.

¹⁸ Yesoo kayei urata ye raingi bingi dook mata kiau nga, ngan ole tikau ang lo kakodo dama kidi tooltool yo matadi kala malala maimai kidi nga, inbe lo kakodo dama ke di tooltool yo tiyei kuto maimai pang tana maimai kidi nga, ngan lapau. Ngan ole tiyei nen a bet nen ngan kawete bingi dook mata kiau pang di tooltool maimai tina, inbe pang di tooltool yo tipa ye di rara ke Yuda tiap nga.

¹⁹ Bong ye kene tani yo tikau ang bet lo kakodo dama kidi kuto maimai kidi ye in nga, ngan ken lomu madoko ye soo betanga yo bet kawete, too dada yo bet karau betanga kidi ye, in be. Awete pang nen, ye kene tani in Maro Amunu Silene la bet ipasongosongang ye betanga yo bet kawete pang di nga.

²⁰ Ngan betanga tina yo bet kawete nga, ngan ang tapmu la bet kawete nga tiap, bong Tamamu Amunu Silene yo inepe lomu i, in ye la bet

iwetewete i.

²¹ “Inbe ye kene tani in di rara atu ben toodi le taidi nga, ngan atu ole ikaua san a itaru la di koi ki bedi, a bet nen ngan tiraumate le imata. Inbe di kakase tamadi ole tiyei dada gaongo nen leu pang di natudi. Inbe di kakase ole tisak betanga ke di tamadi le tinadi lapau, inbe tiwete pang di tooltool kapala bet la tiraumata di a timmata.

²² Inbe di tooltool le imot ole tiyei koi pang a bet tigarungang, yesoo ang nga katara lomu medana ye betanga kiau a katoo au. Bong di sima tooltool yo tikodo le timede ye lo medana kidi a tikodo nen le lo timmata nga, ngan Maro ole ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

²³ Ngan nanga, kumata bet kala ye malala atu, le bet di tooltool ki tikamatang ben katoo au a bet tigarungang nga, ngan kakoo tarrai a kala pang ye malala san mulu. Awete pang moolmool nen, urata yo bet kapa ye malala maimai ke tana mai Isrel inbe kayeii i, in ole kayeii le imot tiao, inbe ole Tool Moolmool ke Maro isi pombe.

²⁴ “Ngan kase yo inepe ye ni ke patomonaingi i, in o ke bet illoso pannoongoo ki le ilo ete ye, ngan tiap. Inbe tool yo iyei urata ben kapraingi in lapau, o ke bet illoso tool mai ki le ilo ete ye, ngan tiap lapau.

²⁵ Bong kumata bet kase mai tiap ke patomonaingi in ise le se inepe dawa ben pannoongoo ki nga, ngan dook mata. Inbe kumata bet tool ke kapraingi in ise le se inepe dawa ben tool mai ki nga, ngan dook mata lapau. Ngan nen le kumata bet tikiui kuto mai ke rumu in ye tool kuto mai kidi so sidi yo ene Belsebul in nga, ngan di tooltool ki

yo iye di tinepe ngan ole tikiu edi ye so dook tiap le dook tiap ki taunu nen lapau.

²⁶ “Bong ken katattadai di tooltool yo bet tigarungang, ngan be. So tina le imot yo di tooltool titarkoo a iken sollono nga, ngan pang dama ni ngan ole Maro ipapos se mallangana a bet nen ngan di tooltool tikamata. Inbe betanga yo titarkoo le di tooltool ke bet tilongo tiap nga, ngan ole ise mallangana le imot lapau a di tooltool lodi galanga ye.

²⁷ Ngan nanga, betanga yo idi leu tanepe inbe awete pang sollono nga, ngan ole kawete la mallangana pang di tooltool le imot a tilongo. Inbe betanga yo amangunngun ye pang nga, ngan ole kakodo malala katene, inbe kakaua bingi ye pang di tooltool le imot a tilongo.

²⁸ “Ken katattadai di tooltool yo tiraumatamata di tooltool bobodi leu, bong ke bet tiraumata kauredi tiap, nga be. Bong ole katattadaia Maro, yesoo yetaleu in la gurana ki mai ke bet igarung di tooltool bobodi le ipa ye kauredi a ikatte di tidu ye malala ke masngana i.

²⁹ Kumata bet di tooltool tiyimi man natunu ru nga, ngan ole tiyimi di ye pat mai tiap kooroonoo atu. Bong man tina ngan Tamamu la matan kala di i, le kumata bet imalum ye di tiap nga, ngan o ke bet atu sa imol a idu tana tiap.

³⁰⁻³¹ Le kumata bet Maro matan kala di man dook mata nen nga, ngan ole matan kalang dook mata lapau, yesoo ye matana ngan ang nga kallos di man. Maro lon galanga yang dook mata san, le kinkatingi ke kutomu raunu nga, ngan

lon galanga ye le imot lapau. Ngan nen le ken katattadai be!”

*Tapataukala Yesu Ene Be
(Luka 12:8-9)*

³² Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Sei tool bet iwetewete ek pang di tooltool la mallangana bet ye in au galiuk nga, ngan au lapau, ole awete ene pang Tamak yo inepe ye malala ki ete ni la mallangana, bet tool in galiuk moolmool.

³³ Bong sei tool bet ipataukala ek ye di tooltool bet ye in galiuk tiap nga, ngan au lapau, ole apataukala ene ye Tamak yo inepe ye malala ki ete ni, bet tool in galiuk tiap lapau.

³⁴ “Ken lomu tarau bet asi tana nga bet si agauagaua di tooltool a bet tinepe ye lo silene, ngan be. Au i asi nga bet si akaua lo silene pang di tooltool tiap, bong au i akaua pul ke patokongo la asi nga.

³⁵ Moolmool, asi nga bet si ayei di tooltool a bet nen ngan tiparpoto. Ngan nen le
‘tamoto kase in ole iportak le iyei koi pang tamana,
inbe garup kase in ole iyei koi pang tinana,
inbe garup kerenge atu in ole iyei koi pang roonoo
garup,

³⁶ inbe tool atu in rara ki ye taunu yo iye di tinepe ye rumu atu nga, ngan ole tiportak le tiyei koi panga.’[☆]

³⁷ “Sei tool yo lono pang tamana too tinana mai san, le illoso lono yo pau i nga, ngan ye in tool dook mata ke bet iyei galiuk tiap. Inbe tool yo lono pang natunu tamoto too natunu garup mai san, le illoso

---

[☆] **10:36** Mika (Maika) 7:6

lono yo pau i nga, ngan ye in tool dook mata ke bet iyei galiuk tiap.

³⁸ Inbe sei tool yo lono bet isolo urata moonoo ben kai palasingi ki a itoo au tiap i, in tool dook mata ke bet iyei galiuk tiap.

³⁹ E sei tool yo lono mai san ye nepongo ki ke tana i mai mata a iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye nepongo ki ke tana i tiap, inbe iraiia tinini le imot bet iyei urata kiau i, in ole ipusye nepongo dook mata yo taukan motingi i.

⁴⁰ “Ngan nanga, sei tool bet ikau ang a iyei urata dook mata pang nga, ngan ben ikau au a iyei urata dook mata pau lapau. Inbe sei tool bet iyei urata dook mata pau nga, ngan iyei urata dook mata pang Tool Mai yo iwangau a asi, in lapau.

⁴¹ Inbe sei tool bet ikamata tool atu ben ye in Maro koonoo atu le ikauu a iyei urata dook panga nga, ngan tool tani in ole ikap so dook mata gaongo leu ben ke di Maro koonoo ngan ye urata kootoonoo ki. Inbe sei tool bet ikamata tool atu ben ye in tool noonoonoo atu ke Maro le ikauu a iyei urata dook mata panga nga, ngan tool tani in ole ikap so dook mata gaongo leu ben ke di tooltool noonoodi ngan ye urata kootoonoo ki lapau.

⁴² Inbe kumata le sei tool bet ikaua ran silene ruku atu pang di kakase maimai tiap nga atu a bet iyinuu, yesoo ye in galiuk nga, ngan awete pang moolmool nen, tool in balingi yo bet ikauu ye urata kootoonoo ki i, in o ke bet ilene tiap.”

11

Yowan Yo Irriu Di Tooltool In Iwanga Di Galiunu

Pang Yesu

(Luka 7:18-35)

¹ Yesu ipatomonai di galiunu sangaul be ru ngan a imot, motong la igege ni tani in, inbe ipa mulu a ila ye malala maimai ke tana mai Galili la ipatomonai di tooltool, inbe iwetewete bingi dook mata ke Maro pang di.

² Ye kene tani in Yowan yo irriu di tooltool in titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono oo. Le nga ye kene yo ilongo bingi ke Kirisi bet iyei urata ke Maro nga, motong la iwanga di galiunu bet la titoro Yesu.

³ Le nga iwete pang di nen, “Kala ngan katoru nen. Kayei ne, ‘I ong tool tani yo Maro ipamede betanga ye bet ole iwanga a isi, in naiti, too ole amtar matamam a amnama tool san mulu?’ ”

⁴ Tila la titoru, motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Kamulu a kala ngan kawete pang Yowan ye betanga yo kalongo nga, inbe ye so yo kakamata ye matamu nga.

⁵ Kayei ne, ‘Di mata kis tikamata ni mulu; inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan kedi dook mata a tipa; inbe di tooltool yo botoboto medana ikan di nga, ngan tinidi dook mata mulu; inbe di tooltool yo talngadi dikidiki nga, ngan tilongo betanga; inbe di tooltool yo timmata koot nga, ngan timadit mulu; inbe di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan tilongo bingi dook mata.’

⁶ Ngan tool yo ikamatau ngan itara lono medana pau le imede i, in Maro ole iyei urata dook mata panga le lon ponana ye.”

⁷ Yowan di galiunu tina ngan tigege a tila, motong la Yesu imadit ye betanga pang di tooltool

malala mai tina ye Yowan tani nen. Iyei ne, “Ai, kene yo kala pang ye ni soorookoonoo nga, ngan kala bet la kakamata soo so? Bet la kakamata piu kaini yo muru iwalisi a ila bet iman i, too?

⁸ Too gelei, bet la kakamata tool atu yo itar moro dook mata lo tinini i, too? O tiap! Di tooltool yo titar moro dook mata ilo tinidi le tinidi dook mata ye nga, ngan di tooltool yo nen nga, ngan tipas le tinepe leu ye rumu mai ke tool yo iyei kuto mai pang tana mai atu i.

⁹ Oo kawete ngan, soo so kala bet la kakamata i? Nga o bet la kakamata Maro koonoo atu, too? E, moolmool. Bong nga bet awete pang nen, ye ni illos di Maro koonoo kapala yo ke mugu nga le imot.

¹⁰ Ye tani in la Rau ke Maro iwetewete ye nen i. Iyei ne, ‘Kapalongo! Ole awanga tool atu ke bet imugu a ikaua bingi yong.

Inbe ye la bet imugu a ikarata dada pong i.’[✧]

¹¹ Awete pang moolmool nen, kataunu ye di tooltool yo tinepe tana i nga, ngan sa yo bet illoso Yowan yo irriu di tooltool i, in tiap. Bong ye di tooltool yo Maro matan kala di nga, ngan di le imot le isi ye kase maitiap kidi atu, ngan ke bet tilloso Yowan.

¹² Ngan ye kene yo Yowan ipamaditi urata ki le se dookoot nga, ngan dada yo Maro bet igaua di tooltool ki ye taunu a bet matan kala di ye i, in iman potai a bet pombe mallangana. Inbe di tooltool kapala tikapge bet tilo a tiye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan tigaua.

✧ **11:10** Malaka (Malakai) 3:1

¹³ Ngan so tani yo mugu ngan Mose iye di Maro koonoo tiwetewete ye bet pombe i, in le se imot ye lal yo ke Yowan i.

¹⁴ Kumata le katara lomu medana ye betanga kidi nga, ngan dook mata. Ngan nanga, Yowan in Ilia tani yo mugu ngan di Maro koonoo tiwetewete ye bet ole isi i.

¹⁵ Le sei tool bet talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.

¹⁶ “Nga ole ayei balai bet awete le ananpootoo di tooltool yo dookoot tinepe nga ye dada kidi nga? Di tooltool tina, ngan dawa ben di kakase yo tiwur ye ni ke yawaringi kaningi, inbe koodi pang di diedi nen,

¹⁷ ‘Am nga ammai kure pang a bet nen ngan kasiki, bong lomu pang sianga tiap sa.

E amwou lelang pang a bet nen ngan katang, bong lomu pang tangini tiap lapau sa.’

¹⁸ Yowan in isi ngan isapariuu ye kaningi le yinungu. Ngan le tiwete mur ye nen, ‘Ai, tool ni so sidi inepe ye.’

¹⁹ Motong la Tool Moolmool ke Maro isi, ngan ikan bet iyin ngan le tiwete mur ye lapau. Tiyei ne, ‘Kakamata, tool ni tool mata kaningi inbe tool ke yinungu ran medana sa. Le iye di tooltool ke sodanngi pat le tooltool ke geingi sennene tigaua, inbe tikan be tiyin.’ Bong awete pang nen, ole kakamata lo galanga ke Maro ye dada yo bet iyeii le itara kanono dook mata ye i.”

*Yesu Katen Malmal Pang Di Tooltool
Yo Tiportak Lodi Tiap Nga
(Luka 10:13-15)*

²⁰ Di tooltool ke malala maimai kapala yo Yesu ipa bet iyei gogo mos matana matana a tikamata nga, ngan lodi bet tiportak lodi a titoo tiap. Ngan la le Yesu katen malmal a ipasak pang di nga.

²¹ Iyei ne, “Atoo, ang di tooltool ke malala mai Korasin le Betsaida nga, ken kakamatang dook leu. Nga yo bet tool sa ilo malala mai Taia le Saidon lo iyei mos yo dawa ben ayei ye malala kiang nga, ngan matin nga le di tooltool ke Taia le Saidon tiportak lodi mukot ye sennene kidi yo tiyei nga, inbe tiwit mala pirara a tiwurur kaua punu a bet nen ngan tipapos lo madoko yo kidi nga.

²² Bong awete pang nen, ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole iyemenai ang di tooltool ke Korasin le Betsaida ngan ye urata moonoo dook tiap ki taunu le ole illoso urata dook tiap masngana yo bet pombe pang di tooltool ke Taia le Saidon i.

²³ Inbe ang di tooltool ke malala mai Kapenam ngan lomu tar balai, ole Maro iyitmakang le kalo meneng lang katene ni, too? Tiap yege! Ole ikatte ang kadu meneng lopo ni, ye ni kidi matenge. Inbe mos yo pombe pang yang nga, ngan yo bet pombe ye malala mai Sodom a di tooltool ki tikamata nga, ngan matin nga tiportak lodi le tilledi tiap, bong nga tinepe go.

²⁴ Bong awete pang nen, ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan di tooltool ke Sodom ole urata moonoo masngana la bet pombe pang ye di i. Bong ang nga urata moonoo ke masngana yo dook tiap le illoso kidi i, in la bet pombe pang yang i.”

*Kaman Pang Yau Man Kamaryoo
(Luka 10:21-22)*

²⁵ Ye kene tani in Yesu ipatarau pang Maro nen, “Tamak, ong in Tool Mai ke lang inbe tana. Le au i ayitmaka em, yesoo kutarkoo so tina ngan ye di tooltool yo di tapdi tikamata di ben lo galanga kidi mai mata nga, inbe kupapos pang di tooltool yo taukadi lo galanga a tinepe le dawa ben di kakase nga.

²⁶ Le moolmool Tamak, ong taum kutoo lom yo dook mata i, inbe kuyei so nen.”

²⁷ Yesu ipatarau a imot, motong la iyei ne, “So le imot nga Tamak la itar lo bek i. Ngan tool sa yo bet lon galanga ye Natunu, ngan tiap, bong Tamana yetaleu la lon galanga ye i. Inbe tool sa yo bet lon galanga ye Tamana, ngan tiap, bong Natunu yetaleu la lon galanga ye i. Inbe di tooltool yo Natunu lono bet ipitnaia Tamana pang di nga, ngan di leu la bet lodi galanga ye Tamana tani in nga.”

²⁸ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Ang di sima tooltool yo kasolo so moonoo le tinimu mallai nga, ngan kaman pang yau a man akaua maryoongoo dook mata pang.

²⁹ Kakaua kai palini kiau a kataru lo gurimu a bet nen ngan ole kayei urata kiau, dawa ben asara yo ene bulumakau in taunu itara kai palini ilo gurini a bet iyei urata ki nga. Au i tool ke kate malmal tiap, bong au tauk arautoo au le du anepe lopo. Le kayei nen, a bet nen ngan apatomonai ang a kakaua maryoongoo dook mata.

³⁰ Awete pang nen, yesoo kai palini yo bet ataru lo gurimu a kayei urata kiau ye i, in imoo tiap.

Inbe so yo bet akap pang a kasolo nga, ngan imoo tiap lapau.”

12

Yesu Iyei Mai Pang Lal Ke Sungunu Lapau (Maka 2:23-28; Luka 6:1-5)

¹ Ye kene tani in Yesu iye di galiunu timadit ye panga a tipa so le tilo kumu lono ke dingding patunu yo ke kaningi nga, ngan kene tani in lal kidi Yuda ke sungunu. Tilo tipa kumu lono, ngan di galiunu pitolo di le tikap dingding tina ngan patunu pattu a tikan.

² Bong di Paresi pattu tikamata di yo tiyei nen nga, le nga tipasak pang Yesu. Tiyei ne, “Ai, kumata! Di galium ngo tiyei dada yo wer kiam Yuda igunkalam bet amyei ye lal ke sungunu tiap nga.”

³ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ang nga kakinkata rau yo igasa so yo Dawiti iyeii ye kene yo iye di tooltool ki pitolo di ye i, in tiap, too?”

⁴ Ye in idewe a ilo rumu ke Maro lono, lo ikap porong yo tiyei paroranga ye ngan a iye di tooltool ki tikan. Ngan porong tina ngan ke bet di tooltool sorok tikan tiap, bong di tooltool ke paroranga so pang Maro, ngan di leu la bet tikan nga.

⁵ Inbe nga bet atorang, ang nga kakinkata betanga ke Mose yo iwete ye di tooltool ke paroranga so pang Maro, nga lapau? Kanakana ye lal kidi Yuda ke sungunu nga, ngan tilo bareme mai ke sungunu lono a tiyei urata kidi ke paroranga so. Ngan tina tiyei nen, le ben tigarungu lal ke sungunu tani, bong ye Maro matana ngan tikapsap tiap sa.

⁶ Bong awete pang nen, so yo maiyoko le illoso bareme ke sungunu i, in ye naii.

⁷ Ngan Rau ke Maro iwete nen, ‘Dada yo lok panga mata i, in nen, bet lomu mulumulu ye di tooltool a kayei dada dook mata pang di, bong ye dada yo ke paroranga so pau, in tiap.’[☆] Ngan la kumata bet lomu galanga dook ye betanga i punu nga, ngan o ke bet kagarung di tooltool yo tiyei toko busunu siap, ngan tiap.

⁸ Awete pang nen, yesoo Tool Moolmool ke Maro, in ye la iyei Tool Mai pang lal kidi Yuda ke sungunu i.”

*Yesu Ikarata Tool Atu Yo Bene Ikap Rama
In Le Dook Mata Mulu
(Maka 3:1-6; Luka 6:6-11)*

⁹ Yesu igege ni tani, inbe ipa mulu le la pombe malala, a ipa so le ilo rumu kidi Yuda ke gaongo, in lono.

¹⁰ Ilo ngan ipusye tool atu yo bene ikap rama in inepe rumu lono. Ngan di Paresi tisere dada yo bet tikaua Yesu pang ye di kuto maimai ke karatanga betanga a tiweteweta ye urata ki yo iyei nga. Le nga titoru nen, “Ai, nga bet amtorong. Bet tool sa igiri matamatenge kidi tooltool ye lal ke sungunu nga, ngan ole gelei, tool in iyei sennene, too tiap?”

¹¹ Motong la iraua betanga kidi nen, “Kumata le ang tina ngan atu bet asara ki yo ene sipsip in bet imol du gomo lono ye lal ke sungunu nga, ngan ole gelei, tool tani o ke bet la ikauu a iyiti se ete tiap, too?”

¹² Bong awete pang nen, di tooltool nga so mai san ye Maro matana, le tillos di sipsip. Ngan la

---

[☆] 12:7 Osea (Hosea) 6:6

dook mata ke bet tayei urata a talon di ye lal ke sungunu lapau.”

¹³ Motong la iwete pang tool tani yo ikap rama in nen, “Oo, kupadunu bem in.” Yeiso bet ipadunu bene tani, ngan le dook mata mulu le lo gaongo ye bene san.

¹⁴ Bong di Paresi katedi malmal pang Yesu, le timadit a tidu tana du tigaua, inbe tika rata be-tanga yo bet tiraumate ye i.

Maro Ipootoo Yesu Bet Iyei Urata Panga

¹⁵ Yesu lon galanga ye dada yo bet di Paresi tiyeii panga i, le nga igege malala tani in, inbe ikoo pang ye ni san mulu. Ngan di tooltool alunu titoo a tila, motong la ilon di a ikarata matamatenge kidi le imot.

¹⁶ Motong la iwetekala di bet ken tipaposi lo mallangana be.

¹⁷ Ngan nen le betanga yo mugu ngan Maro koonoo Esai iweta i, in iyeii le kanono pombe. Ngan betanga tani in nen,

¹⁸ “In kapraingi kiau yo apootoo pau in nain.

Ye in lok panga mai san, le lok ponana ye dook.

Au i ole amaia gurana ke Amuk Silene ilo ye,
a nen ngan la iwetewete pang di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ye dada dook mata noonoonoo yo lok bet titoo nga.

¹⁹ Inbe ye in o ke bet iwete katkat, inbe iye di tooltool tiparsu ye betebetanga, ngan tiap.
Inbe tool sa ke bet ilongo kalngana yo iwetewete le koonoo maimai malala katene, ngan tiap lapau.

- 20 Di tooltool yo taukadi guradi le dawa ben piu kaini yo muru igorumu le telbe in nga, ngan o ke bet igarung di tiap. Inbe di tooltool yo ke bet di tapdi tilon di ye nepongo kidi tiap, le dawa ben sul yo ikan ngan matana kumukumu in nga, ngan o ke bet igarung di tiap lapau. Ole iyei nen le le lo so nga le imot titoo dada dook mata noonoonoo yo Maro lono bet titoo nga.
- 21 Ngan nen le ene ole ingaua ni mai i le imot, inbe di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga ole titar matadi, inbe tinamu ye so yo bet iyeii i.”☆

*Di Tooltool Pattu Tiwete Mur Ye Yesu
(Maka 3:20-30; Luka 11:14-23)*

- 22 Ye kene tani in di tooltool pattu tikaua tool atu yo so sidi idiwidiwoo le matan kis inbe men modo le iwetewete tiap i, in a iman pang ye Yesu. Motong la man Yesu iyeii le ikamata ni, inbe koon marra a iwetewete mulu nga.
- 23 Ngan nen le di tooltool yo man tigauagaua nga, ngan tikamata so tani ngan titakrai ye. Le nga tiyei ne, “Ai, tool i o Dawiti Natunu, pa oo?”
- 24 Bong di Paresi tilongo yo tiwetewete nen nga, le nga tiyei ne, “Tiap, tool in inganga di so sidi ye gurana ke kuto mai kidi so sidi yo ene Belsebul i.”*
- 25 Ngan Yesu lon galanga ye lodi, ngan oo. Le nga iwete pang di nen, “Ai, kumata bet di tooltool ke tana mai atu bet tiparpoto le tinepe ye budanga

---

☆ **12:21** Esai (Aisaia) 42:1-4   * **12:24** Ngan Belsebul i, in tool kuto mai kidi so sidi yo Satan i, in ene san.

ru, inbe tipatoko nga, ngan ole di tapdi tigarung di. Inbe kumata bet rara atu yo tinepe ye rumu atu, too tinepe ye malala atu nga, ngan bet tiparpoto le tinepe ye budanga ru, inbe di tapdi tipatoko nga, ngan ole di le imot tilledi.

²⁶ Ngan gaongo leu ye Satan lapau. Kumata bet di tooltool ki tiparpoto le tinganga di diedi nga, ngan ole Satan tani in ikodo le imede balai?

²⁷ Ngan kumata betanga yo kawete ngan mool-mool bet au i anganga di so sidi ye gurana ke Belsebul nga, ngan sei ilon di tooltool kiang a le tinganga di so sidi i? Belsebul tiap, too? Ngan nen le urata tina yo di tooltool kiang tina tiyei nen nga, ngan ipaposang ye betanga kiang yo kawete pau nga, ngan kallung ye.

²⁸ Bong kumata bet Maro Amunu la ikaua gurana ki pau a anganga di so sidi ye nga, ngan ole lomu galanga nen, dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ye la pombe a iken mallangana pang i.

²⁹ “Oo, nga bet atorang mulu. Kumata tool atu bet irookoo rumu ke tool atu yo gurana ki mai mata i a bet lo ipinau so ki nga, ngan ole iyei balai? Kulkulunu ngan ole iparama tool tani yo gurana ki mai mata in mugu a ipauu ngan, lo ngan bet lo ikap so ki tina yo iken rumu lono nga.

³⁰ “Sei tool yo itoo au tiap i, in dawa ben koi kiau. Inbe tool yo ilonau a bet aye amgaua di tooltool pang Maro tiap i, in dawa ben tool yo bet inganga di tooltool a tikoo ye Maro i.

³¹ Ngan nen le awete pang nen, sennene le imot kidi tooltool yo tiyei, inbe betanga dook tiap yo tiwete a tikan pasemau ye nga, ngan ole Maro igiri

sennene kidi. Bong betanga dook tiap yo tiwete a tikan paseme Maro Amunu Silene ye nga, ngan ole Maro igiri sennene kidi ngan pitiap yege.

³² Inbe kumata bet tool sa iwete mur ye Tool Moolmool ke Maro nga, ngan ole Maro igiri sennene ki. Bong kumata bet iwete mur ye Maro Amunu Silene nga, ngan sennene ki in ole iken nen dookoot nga, inbe pang dama ni a ila, ngan ole Maro igiri tiap lapau.”

*Kai Dook Tiap Ipu Ngan Kanono Dook Tiap
(Luka 6:43-45)*

³³ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Kai yo dook mata i, in bet ipu nga, ngan ole itar kanono dook mata. Inbe kai yo dook tiap i, in bet ipu nga, ngan ole itar kanono dook tiap. Le kai tina ngan puadi la bet tipapos di, ngan lod galanga ye di nga.

³⁴ Ang nga moto dook tiap di natunu! Le ang ngan ke bet kawete betanga sa yo dook mata nga tiap. Ngan nen, yesoo so yo iken tool lono nga, ngan la iwete a ipas ye koonoo si mallangana nga.

³⁵ Tool yo dook mata i, in lon kaua urata ye so yo dook mata ngan leu, le ye dada le betebetanga ki nga, ngan ole ipapos so yo iken lono nga. Inbe tool yo dook tiap i, in lon kaua urata ye so yo dook tiap ngan leu, le ye dada le betebetanga ki nga, ngan ole ipapos so yo iken lono nga.

³⁶ Bong awete pang nen, ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan di tooltool ole tipapos betanga dook tiap kidi yo mugu ngan tiwete tana pono ngan se mallangana le imot.

³⁷ Le betanga kiang ang tapmu yo kawete tana pono nga, ngan la bet ipaposang se mallangana a nen ngan Maro iwetang ben ang ngan tooltool dook mata, too ang ngan tooltool dook tiap nga.”

Di Tooltool Pattu Titoro Yesu Bet Iyeie Mos Sa A Tikamata
(Maka 8:11-12; Luka 11:29-32)

³⁸ Yesu iwete pang di nen a imot, motong di Paresi pattu tiye di pannoongoo ke wer ke Maro tiwete pang Yesu nen. Tiyei ne, “Pannoongoo, lomam bet kuyeie mos sa a amkamata, a bet nen ngan iyei tarkilanga pong.”

³⁹ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Di tooltool yo dookoot tinepe nga, ngan titara lodi le imede ye Maro tiap, bong tiyei dawa ben garup dook tiap yo idada nintooroo a la iyei bauk i. Le kanakana nga, ngan titorau bet ayeie mos ke Maro sa a tikamata. Bong mos sa bet ayeii a tikamata tiap. Ole tikamata mos ataleu yo pombe ye Maro koonoo yo Yona i, in leu.

⁴⁰ Mugu ngan Yona iken i kapono lono ye ke tol inbe bong tol. Ngan gaongo leu, Tool Moolmool ke Maro ole iken tana lono ye ke tol inbe bong tol lapau.

⁴¹ Ngan ye lal tani yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan ole di tooltool ke Ninibe tikodo dama ke Maro, inbe tipapos di tooltool yo dookoot tinepe nga, ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Awete nen nga, yesoo di Ninibe tilongo betanga ke Yona tina yo iwete nga, ngan le tiportak lodi mulu. Bong Tool atu yo dookoot kaye kanepe i, in illoso Yona.

⁴² Inbe ye lal yo Maro itaru bet ikarata betanga kidi tooltool ye in nga, ngan garup ene mai atu yo inepe ye ni yo karaka ipa ye i, in ole ikodo dama ke Maro, inbe ipapos di tooltool yo dookoot tinepe nga, ye dada dook tiap kidi yo tiyei nga. Awete nen, yesoo garup tani, in inepe ke tana damono, bong ipa ye manga mooloo a ise pang Yerusalem bet se ilongo betanga dook mata ke Solomon yo ipatomonai di tooltool ye nga. Bong Tool atu yo dookoot kaye kanepe i, in illoso Solomon.”

*So Sidi Imulukala Tool Tani Mulu
(Luka 11:24-26)*

⁴³ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Kumata so sidi bet ipas ye tool atu lono nga, ngan ole la ipa ye ni soorookoonoo a matan sarai ye ni dook mata yo bet inepe ye i. Bong kumata bet matan sarai le ikamata ni sa dook bet inepe ye tiap nga,

⁴⁴ ngan ole iyei ne, ‘Au i nga ole amulukala rumu kiau yo mugu ngan agege i.’ Ngan kene yo imulu a ila pombe ye in nga, ngan ikamata rumu tani in tool sa inepe ye tiap, bong tisoraii le igalanga, inbe so yo iken rumu lono ngan iken dook mata ye nene.

⁴⁵ Motong la so sidi tani in imulu la iwete pang di diene so sidi limi be ru yo tillosi ye geingi dada dook tiap nga, ngan bet tiyei ene a tiye tila pang ye rumu tani bet la tinepe ye. Awete pang nen, tool tani in mugu ngan nepongo ki ben dook tiap mata tiap, bong yo dookoot nga nepongo ki dook tiap le dook tiap ki taunu. Ngan nanga, dada gaongo leu la bet pombe pang ye di tooltool dook tiap yo dookoot tinepe nga.”

Yesu Tinana Le Di Taini
(Maka 3:31-35; Luka 8:19-21)

⁴⁶ Yesu iwetewete pang di tooltool tina go, inbe tinana le di taini lodi bet tiye tiwetewete pa, le nga man tikodo ke diki, inbe tinamu.

⁴⁷ Motong la tool atu iwete panga nen, “Ai, tinam le di taim la man tikododo diki nga, ngan lodi bet kuye di kawetewete pa.”

⁴⁸ Ngan Yesu iraua betanga ki nen, “Di sima tinak le di taik nga?”

⁴⁹ Motong la isulmai di galiunu, inbe iyei ne, “Oo, kakamata, di tinak le di taik me e nga.

⁵⁰ Kumata le di sima tooltool bet titoo Tamak yo inepe ye malala ki ete ni i, in lono nga, ngan di ngan la di tinak le di taik nga.”

13

Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Atu
Yo Igiri Dingding Patunu Lo Kumu Ki I
(Maka 4:1-9; Luka 8:4-8)

¹ Motong la ye ke tani in Yesu ipas a igege rumu tani, inbe ipa mulu le du iwur ran koonoo ke Galili.

² Ngan di tooltool alunu la tidu pompombe pang ye a tigaliuu le ni mangana siap. Le nga ipas lo ookoo lono, a lo iwur, inbe di tooltool tina ngan tikodo ke tana.

³ Motong la iwete pang di ye so alunu ngan ikatte betanga ye. Nen le iwete pang di nen, “Ye kene atu ngan tool ke kapgingi atu in ikap dingding patunu ke kaningi bet la igiri kumu ki.

⁴ Ngan kene yo igiri ye in nga, ngan kapala imol du dada katene. Ngan nen le di man tikamata le man tikan.

⁵ Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarngar le tana dook mata ke ete ngan mai mata tiap nga. Ngan nen le palbe leu be tisup,

⁶ bong ye kene yo ke ise a isini katkat ye in nga, ngan igesnai dingding supana tina le timallai a tiwod, yesoo ramini idu lopo mata tiap.

⁷ Inbe dingding patunu kapala ngan imol du ooroo kaudangdang lono. Ngan nen le tisup pa ye kaudangdang le ooroo kaudangdang tani in iturai di le tisup dook tiap.

⁸ Bong dingding patunu kapala yo imaruru du ye tana dook mata nga, ngan tisupsup dook mata le tipu belebele. Ngan kaini kapala ngan tipu ngan puadi ben 100, inbe kaini kapala ngan puadi 60, inbe kaini kapala ngan puadi 30.

⁹ Le sei tool bet talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.”

*Yesu Iwete Nini Kattenge Betanga Ke Tool
Yo Igiri Dingding Patunu I
(Maka 4:10-12; Luka 8:9-10)*

¹⁰ Motong la di galiunu timan man titoru. Tiyei ne, “Ai, nga gelei bet kuwete betanga pang di tooltool ngan kotte betanga pang di nen nga?”

¹¹ Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Mugu ngan dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in iken sollono, bong dookoot nga ye in lon ponana bet ipaposi pang a lomu galanga ye dook. Bong di tooltool kapala, ngan tiap.

¹² Kumata le sei tool bet lon galanga ye betanga ke Maro a itoo nga, ngan ole Maro ipagalanga lono ye betanga ki sa mulu le lo galanga ki ilo ete. Bong

sei tool yo lon galanga ye betanga ki kasin, bong itoo tiap i, in Maro ole ikutak lo galanga kasin yo iken ye ngan le inepe sorok.

¹³ Ngan ye punu i la le bet awete pang di tooltool, ngan akatte betanga ye i, yesoo di ngan tikamata urata ke Maro, bong o ke bet tikilala tiap. Inbe di ngan tilongo betanga ke Maro, bong o ke bet tilonga ngan lodi galanga ye punu nga tiap.

¹⁴ Di ngan tiyei nen, le tiyeie betanga ke Maro koonoo Esai yo iweta i, in le kanono pombe mool-mool. Ngan Esai ikaua Maro koonoo inbe iwete nen,

‘Kanakana ngan ole kalongo betanga yo Maro iwete nga,

bong o ke bet lomu galanga ye tiap.

Inbe kanakana ngan ole kakamata so yo Maro iyei nga,

bong o ke bet kakilala tiap.

¹⁵ Yesoo, di tooltool tina ngan lodi parkat le betanga ke Maro ilo lodi tiap,

inbe tidikidiki talngadi le ke bet tilongo betanga ye tiap,

inbe matadi kilikili le ke bet tikamata ni ye tiap.

Ngan yo bet tiyei nen tiap nga,

ngan matin nga le tikamata so ye matadi, inbe tilongo betanga ye talngadi, inbe lodi galanga ye,

a bet nen ngan tiportak lodi a timulu pang yau man akarata di le dook mata.’[☆]

☆ **13:15** Esai (Aisaia) 6:9-10

¹⁶ Bong ang nga lomu ponana, yesoo Maro iyeyi dada dook mata pang le matamu galanga a kaka-mata so, inbe talngamu nga gimono ke longono betanga.

¹⁷ Awete pang moolmool nen, mugu ngan di Maro koonoo inbe di tooltool yo noonoodi ngan alunu la lodi bet tikamata so yo dookoot kakamata nga, bong le tikamata toko siap. Inbe lodi bet tilongo betanga ben yo dookoot kalongo nga, bong le tilongo toko siap lapau.

¹⁸ “Kapalongo a awete nini kattenge betanga ke tool yo igiri dingding patunu lo kumu lono ki i, in punu pang.

¹⁹ Di tooltool yo tilongo bingi dook mata ke Maro ye dada yo bet matan kala di tooltool ki ye i, bong lodi galanga ye tiap nga, ngan di ngan ben dingding patunu yo imaruru du dada katene nga. Di ngan betanga ke Maro ilo lodi, bong isup tiao, inbe tool dook tiap Satan iman tina ngan le ikutak betanga ke Maro yo iken lodi nga.

²⁰ Inbe dingding patunu yo imol du ye tana yo ke lopo ki in bongarnar nga, ngan ben di tooltool yo tilongo betanga ke Maro ngan tikauu palbe leu a lodi ponana ye nga.

²¹ Bong tina taukadi ramidi yo bet idu pang lopo nga, le ke bet tinepe le mooloo tiap. Ngan kumata bet moonoo sa pombe pang ye di, too di tooltool tikamata di ben titoo betanga ke Maro le bet tigarung di nga, ngan ole palbe leu inbe tigege lodi medana yo titaru i, inbe tiwala muridi pang Maro.

²² Inbe dingding patunu kapala yo imol du oorroo kaudangdang lono nga, ngan ben di tooltool

yo tilongo betanga ke Maro, bong lodi rru mai san ye nepongo kidi ke tana i, inbe balingi matana matana ke tana pono ikap matadi mai san. Ngan so tina ngan ikap matadi nen, le iduku betanga ke Maro yo iken lodi i, le betanga tani in itara kanono tiap.

²³ Bong dingding patunu yo imol du ye tana dook mata nga, ngan ben di tooltool yo tilongo betanga ke Maro ngan tikauu a lodi galanga ye nga. Ngan nen le di ngan titar kanodi alunu dook mata dawa ben dingding patunu yo tipu ngan kaini kapala titar kanodi ben 100, inbe kaini kapala ngan kanodi 60, inbe kaini kapala ngan kanodi 30 nga.”

Dingding Dook Tiap

Ipa Ye Dingding Dook Mata Ke Kaningi

²⁴ Motong la Yesu iwete le ikatte betanga san mulu pang di nen, “Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben tool atu yo igiri dingding patunu ke kaningi lo kumu lono ki i.

²⁵ Bong yeiso bet bong a di tooltool tikenen mata le imot, motong koi ki iman a lo igiri dingding dook tiap patunu lo ikatbon yo dook mata nga, inbe ikoo a ila.

²⁶ Le ye kene yo dingding dook mata patunu bet tisupsup nga, ngan dingding dook tiap patunu lapau tiye di tisupsup.

²⁷ “Motong la di kapraingi ke kumu taunu tani la tiwete panga nen. Tiyei ne, ‘Tool mai, ong i kugiri dingding dook mata patunu idu ye kumu kiong, e dingding dook tiap patunu ngo ipa ngai a se tisupsup ye kumu kiong lapau nga?’

²⁸ “Ngan kumu taunu iraua betanga kidi nen, ‘Ona, o koi kiau sa la iyei dada nen pau i.’

“Motong la di kapraingi ki titoru. Tiyei ne, ‘Le nga lom balai, bet la amlama dingding dook tiap ngo, too?’

²⁹ “Ngan iyei ne, ‘Tiap. Yesoo, kumata bet la kalama di nga, ngan ole kalama le ipa ye dingding yo dook mata nga lapau.

³⁰ Le ken kalama be, bong sila tiken nen a tidada gaongo a tilo le lo ye lal yo ke sapatungu dingding ngan. Ngan ye lal tani in ole awete pang di tooltool ke sapatungu dingding bet tilama dingding yo dook tiap ngan mugu a tiliki ye ooro, inbe tikatte lo ei ikan. Lo ngan bet tisaput dingding yo dook mata ngan a tikap kanono lo tigaun badabada lono kiau.’ ”

Yesu Ikatte Betanga

Ngan Inanpootoo Ye Kai Mastet Patunu

(Maka 4:30-32; Luka 13:18-19)

³¹ Motong la Yesu iwete le ikatte betanga san mulu pang di tooltool tina nen, “Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben kai mastet patunu yo tool atu ikauu a ipe du kumu lono ki i.

³² Ngan kai patunu kapala yo bet kupe nga maimai, bong mastet in maitiap. Bong kumata bet isup a ise le mai nga, ngan ole illos so le imot yo kupe du kumu lono nga. Le di man yo tiro lang katene nga, ngan ole timan man tire giniu kidi ye bene a tinepe ye.”

³³ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen. Iyei ne, “Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben yis yo tataru lo ye

porong ngan iyeii a isung i. Garup atu ikaua so mai tiap tani a itaru ilo ye porong tina maiyoko in a ipargarungnaini ye, ngan le iyeie porong tani a isung le imot.”

³⁴ Ngan betanga le imot yo Yesu iwete pang di tooltool budanga mai yo man tigaua nga, ngan iwete le ikatte betanga ye leu. Inbe betanga sa yo bet iweta ngan punu iken mallangana pang di ngan tiap, bong ikatte betanga leu pang di.

³⁵ Ngan tina iyei nen nga, le iyeie betanga ke Maro koonoo atu yo iweta in le kanono pombe moolmool. Ngan Maro koonoo tani iwete nen, “Au i bet awete pang di, ngan ole akatte betanga leu.

Inbe so le imot yo iken sollono ye kene yo Maro itar lang le tana ye in nga, ngan ole awete pang di ye.”✧

Betanga Punu Ke Dingding Dook Mata Inbe Dingding Dook Tiap

³⁶ Yesu iwetewete pang di a imot, motong la igege di, inbe idewe a ilo pang rumu lono. Ngan di galiunu titoo a tilo ye rumu lono a lo titoru. Tiyei ne, “Ai, lomam bet kupagalanga betanga lono ke dingding dook tiap yo isupsup kumu lono in pam dook a lomam galanga ye.”

³⁷ Motong la iraua betanga kidi nen, “Tool yo ananpootoo ye kumu taunu bet igiri dingding patunu dook mata lo kumu ki i, in Tool Moolmool ke Maro.

³⁸ E kumu in tana mai i le imot. Inbe dingding dook mata patunu nga, ngan di tooltool yo Maro

---

✧ 13:35 Rau ke Woungu (Buk Song) 78:2

igaua di panga bet matan kala di nga. Inbe dingding dook tiap, ngan di tooltool yo tool dook tiap, Satan, iyei mai pang di nga.

³⁹ Inbe koi ke kumu taunu yo igiri dingding dook tiap patunu lo kumu lono i, in tool kuto mai kidi so sidi. Inbe lal ke saputungu dingding, in lal yo bet tana i imot ye i. E di kapraingi ke kumu taunu nga, ngan di bangabangana ke Maro.

⁴⁰ Ngan dingding dook tiap yo tilama a bet tidaun ye ei nga, ngan ye lal yo Maro itaru bet tana i imot ye in nga, ngan ole di bangabangana ki tiyei nen lapau.

⁴¹ Le ye kene tani in Tool Moolmool ke Maro ole iwanga di bangabangana ki si tikap di tooltool yo tiyei di tooltool a la tiyei sennene nga, le tipa ye di tooltool kapala yo tikapsap ye sennene nga, ngan a tikoo ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga.

⁴² Ngan ole tikap di a tikatte di lo ei somai lono. Ngan ni tani in di tooltool tina ole timassingi a titangtang, inbe tikanen dongadi a iparrasa.

⁴³ Bong di tooltool yo noonoodi nga, ngan ole milmilbe dawa ben ke matana, inbe ole tilo ye malala ke Tamadi a tiye di tooltool yo matan kala di nga, ngan tinepe. Le sei tool bet talngana nga, ngan itar talngana dook a ilongo betanga kiau nga.”

Kattenge Betanga Ke Tool Atu Ipusye Pat Dook Mata Tikelmait

⁴⁴ Motong la Yesu iwete le ikatte betanga san mulu pang di galiunu nen, “Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben pat ke

yimoongoo so yo iken ye karei mai atu a tikelmaii du tana lono i. Ngan pat tani in iken nen le tool san ipusye, motong la itarkoo mulu sila iken. Ngan nen le tool tani in lon ponana kaiye le ila, ngan la iyawar so ki ngan le imot a ikap pat ye, a bet nen ngan imulu la iyimi tana tani yo tikelmaia pat ye i, in panga.”

Kattenge Betanga Ke Tool Atu Isere Pat Sallinene Panga

⁴⁵ Motong la ikatte betanga san mulu nen, “Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben tool atu yo ipa bet isere pat ke gomo yo sallinene dook mata i.

⁴⁶ Kumata bet ipa le ipusye atu yo sallinene dook mata le dook mata kaiye in nga, ngan ole la iyawar so ki le imot a ikap pat ye, a bet nen ngan imulu la iyimi pat ke gomo tani, in panga.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Pu

⁴⁷ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben pu yo di tooltool tikatte du ran lono a tikap di i matana matana ye i.

⁴⁸ Yeiso bet di i tilo tilo le pu tani in ipon, motong di tooltool ke yoosoongoo tiyolo pu tani in idi tana. Idi tana, motong la du tiwur, inbe tipinai di i yo dook mata nga, ngan a ilo karei lono. E yo dook tiap nga, ngan tikatte di.

⁴⁹ Ngan dada gaongo leu nen la bet pombe pang ye di tooltool ye lal yo Maro itaru bet tana i imot ye i. Ye kene tani in di bangabangana ke Maro ole tisi bet si tipinai di tooltool ke geingi dada dook tiap nga, ngan a tikoo ye di tooltool yo noonoodi nga.

⁵⁰ Lo ngan bet tikatte di tooltool ke geingi dada dook tiap nga, ngan tidu ye ei somai lono. Ngan ni tani in ole timassingi a titangtang, inbe tikanen dongadi a iparrasa.”

⁵¹ Motong la Yesu itor di galiunu nen, “Betanga le imot yo awete nga, ngan ang nga lomu galanga ye punu lapau?”

Ngan di galiunu tiyei ne, “E.”

⁵² Motong la Yesu iwete pang di nen, “Ngan nen le di pannoongoo ke wer ke Maro yo lodi galanga dook ye dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye in nga, ngan ke bet tipatomonai di tooltool ye betanga paunu inbe ye betanga gurunu lapau. Le di ngan dawa ben rumu taunu atu ilo rumu lono ki a lo ipadu so dook mata ki yo paunu nga, inbe yo gurunu ngan lapau a isi tana.”

Di Tooltool Ke Malala Nasaret Tiwala Muridi Pang Yesu

(Maka 6:1-6; Luka 4:16-30)

⁵³ Ye kene yo Yesu ikatte betanga tina ngan pang di a imot nga, ngan le imadit a igege ni tani in.

⁵⁴ Inbe ipa ngan le lo pombe ye malala ki ye taunu, motong la ilo rumu kidi Yuda ke gaongo in lono, a lo ipatomonai di tooltool. Ngan di tooltool tina tilongo betanga ki le tisorreke ni ye, le nga di tapdi tipartortor. Tiyei ne, “Ona tiap! Tool i lo galanga inbe gurana yo iyei mos ye nga, ngan ikap ngai?”

⁵⁵ Tool i, tool ke renge rumu, in natunu. Inbe tinana la Madia i. Inbe di taini la Yemis ye Yosep ye Simon inbe Yuta nga.

⁵⁶ Inbe di lini nanga la taye di tanepe ni nga. E tool i nga ikap lo galanga le gurana nga ngai?”

⁵⁷ Ngan tina tikamata ben ye in tool sorok nga, le tiwala muridi panga.

Bong ngan Yesu iwete pang di nen, “Awete pang nen, kumata bet tool iyei Maro koonoo nga, ngan di tooltool ke malala ki ye taunu inbe di rara ki nga, ngan di leu la lodi bet tilongo betanga ki inbe tiraua panga tiap nga.”

⁵⁸ Ngan nen le iyei mos sa alunu tiap, yesoo di tooltool ke malala ki titara lodi medana panga tiap.

14

Tisaputu Yowan Yo Irriu Di Tooltool I, In Gurini (Maka 6:14-29; Luka 9:7-9)

¹ Ye kene tani in Erot Andepas yo iyei tool kuto mai a matan kala tana mai ke Galili i, in ilongo bingi ke Yesu ye urata maimai yo iyei nga,

² le nga iwete pang di kapraingi ki. Iyei ne, “Ai, tool ni o Yowan yo irriu di tooltool, in pa oo. Ye tani la o imadit mulu ye ni ke matenge i, ngan la le gurana ki mai san ke bet iyei gogo mos ye nga.”

³ Erot tani, in mugu ngan iwete le di tooltool ki tikaua Yowan a tipauu, motong la titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono, yesoo Yowan ipasak panga ye yo iyooloo toonoo Pilip rimana yo Erodiias in nga.

⁴ Ye kene tani in Yowan iwete pang Erot nen, “Ong i nga kopsap ye wer ye yo kuyooloo garup in nga.”

⁵ Ngan nen le Erot lono mai san bet iraumata Yowan a imata, bong itattadai di tooltool ke Yuda,

yesoo di ngan tikamata Yowan ben ye in Maro koonoo atu.

⁶ Tinepe, tinepe, le tilo ye kene yo bet lodi tut ye lal yo Erot tinana ipasuiu ye i, motong la iyeie kanningi maiyoko atu bet tikanen ye lal tani in. Inbe ye kene tani in Erodias natunu garup, in man iki la di tooltool maimai tina matadi, le Erot ikamata ngan lon ponana ye mai san.

⁷ Le nga Erot ipamede betanga ki pang garup kase tani nen, “Awete pong moolmool le ete nen. Soo so yo lom panga mai mata i, in kuweta, ngan ole akauu pong.”

⁸ Motong la garup kase tani la itoro tinana ye so yo bet Erot ikauu panga i, ngan tinana iwete panga ye Yowan yo irriu di tooltool in kutono. Le nga itoo tinana koonoo a imulu la iwete pang Erot nen, “Lok bet kukurutu Yowan yo irriu di tooltool, in gurini, inbe kunono kutono lo ye tawiri atu a kuwi pau dookoot nga.”

⁹ Ngan tool kuto mai tani in ilongo betanga ke garup kase tani ngan lon moo ye dook. Bong ngan ipamede betanga medana a iwete moolmool le ete la di diene tina yo iye di tikan so, ngan matadi oo, le nga iwete bet tikaua so yo garup kase tani iwete ye, in panga.

¹⁰ Ngan nen le iwanga di tooltool ki yo bet matadi kala nga, ngan tilo rumu kidi talnga dikidiki lono a lo tisaputu Yowan tani in gurini.

¹¹ Motong la tikaua kutono a tinona lo tawiri lono, inbe tikauu pang garup kase tani a ikauu lo ikauu pang tinana.

¹² Motong la Yowan di galiunu tilongo bingi ki yo imata koot nga, le nga timan man tikaua bobono a

la tikelmaii. Motong la tila la tikaua bingi ye pang Yesu nga.

*Yesu Ipakan Di Tooltool Alunu Ben 5,000
(Maka 6:30-44; Luka 9:10-17; Yowan 6:1-14)*

¹³ Ye kene tani in Yesu ilongo bingi ke Yowan yo imata nga, motong la igege malala tani, inbe ipasnaka panga le du iyiri ye ookoo atu a ila pang ye ni balim koonoo atu. Bong di tooltool alunu tilongo bingi ke Yesu yo ila nga, motong la tigege malala kidi, inbe tipa tana a titoo a tila.

¹⁴ Le nga ye kene yo la ookoo ki isolo tana ye in nga, ngan Yesu ikamata di tooltool malala mai tina yo tinepe nga. Ngan nen le ye in lono pang di, le nga ikarata di a matamatenge kidi imot, inbe tinidi dook mata mulu.

¹⁵ Tinepe ye ni tani in a du rrai, motong la Yesu di galiunu timan tiwete panga nen, “Ai, ni yo tanepe ye i, i ni balim koonoo, inbe nga rrai oo. Le kuwete pang di tooltool nga a tila pang ye malala kapala, a bet nen ngan la di tapdi tiyimi kaningi yo bet tikan nga.”

¹⁶ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Di tooltool nga o ke bet tila tiap. Ole ang tapmu kakap kaningi pang di a tikan.”

¹⁷ Ngan di galiunu tiwete panga nen, “Ona tiap! Am nga porong kiam nga dukumu limi, inbe i paranga kiam nga ru leu.”

¹⁸ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Kakap porong le i ngan man yau.”

¹⁹ Inbe iwete pang di tooltool malala mai tina bet du tiwur dingding pono. Motong la ikap porong dukumu limi ipa ye i ru tina, inbe itada

pang lang katene a iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la itepalapala a isuket pang di galiunu bet timalimi di tooltool tina ye a tikan.

²⁰ Ngan di tooltool tina ngan di le imot tikan tikan le lo kapodi sung dook. Motong la di galiunu tiwinnoko kaningi naunu naunu tina yo tiwulai nga, ngan le tipadid ye karei sangaul be ru le lo ipon.

²¹ Ngan kinkatingi kidi tooltool yo tikan so nga, ngan di tamoto leu ngan ben 5,000. Bong di garup le kakase kidi yo tiye di tikan so nga, ngan tikinkat di tiap.

Yesu Ipa Ran Pono

(Maka 6:45-52; Yowan 6:15-21)

²² Tikan so a imot, motong la Yesu ipagaigai di galiunu bet tisuku ookoo kidi, a bet nen ngan tipoi a timugu pang ran koonoo kapala. E ye taunu in bet sila inepe a itar di tooltool tina a tila pang malala kidi kidi ngan.

²³ Itar di a tila, motong la yetaleu inau a ilo pang kawal bet lo ipatarau. Ngan ke bet idu iyara a bet ni burrum, ngan Yesu yetaleu inepe la kawal ngo.

²⁴ E di galiunu tina ngan tipoi a tila ke ran kataunu ni, a manga mooloo ye tana oo. Bong eng ipakala di ke dama le nga tirookoorookoo kokor maimai dook.

²⁵ Ngan Yesu inepe kawal le lo pang malama, motong la idu a ipa ran pono pang ye di a ila.

²⁶ Ipa a ila potai pang ye di, motong la tikamata yo ipa ran pono a bet ila pang ye di nga. Le nga titattadai a titangarur, inbe tisulu. Tiyei ne, "Ai, nisene atu la iman pang yidi i!"

²⁷ Bong palbe leu be Yesu koonoo pang di nen, “Katattadai be! I au tani naii. Ken lomu mede leu.”

²⁸ Motong la Pita iwete panga nen, “Tool Mai, bet in ong moolmool nga, ngan kuwete le apa ran pono a amala pang yong.”

²⁹ Ngan Yesu iyei ne, “Oo, nen ngan kuman.”

Motong la Pita ipas a igege ookoo, inbe idu ipa ran pono a ila pang ye Yesu.

³⁰ Bong ye kene yo ipa a ila ye in nga, ngan ikamata kokor ke eng tani maimai leu, le nga itattadai, inbe kotorbe kasin pang ran lono. Yo ngan le taun koonoo palbe pang Yesu. Iyei ne, “Atoo, Tool Mai, kulonau!”

³¹ Motong la palbe leu be Yesu iro bene du ikauu a iyitmaki, inbe iwete panga. Iyei ne, “Ong i kutara lom medana pau mai mata tiap sa! Nga gelei, a le bet lom rru nga?”

³² Ye kene yo yeru tila a tiyiri lo ookoo lono ye in nga, ngan le eng mai tani in imata.

³³ Motong la Yesu di galiunu yo tinepe ookoo lono nga, ngan tisung panga. Tiyei ne, “Moolmool yege, ong i Maro Natunu moolmool sa.”

³⁴ Motong la tipoi saut a tila, ngan le la tisolole ye malala atu yo ene Genesaret i.

³⁵ Yeiso bet di tooltool ke malala tani ngan tik-ilala Yesu, motong tiwanga pang di tooltool ke malala kapala yo iken potai pang ye malala tani nga le imot. Le nga di tooltool tina ngan tikap di tooltool kidi yo matamatenge ikap di nga, ngan a timan pang ye Yesu.

³⁶ Timan, motong la timangmang ye bet imalum a di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan tipas le titoko sousoungu matana ki leu, a bet nen

ngan matamatenge kidi imot. Ngan nen le di tooltool yo titoka nga, ngan tinidi dook mata mulu.

15

*Wer Ke Maro Illos Noonoongoo Ke Di Sasa Kiidi
(Maka 7:1-13)*

¹ Ye kene tani in di Paresi pattu tiye di pannoon-goo ke wer ke Maro, ngan tipa ke Yerusalem a timan pang ye Yesu man titoru. Tiyei ne,

² “Ai, nga gelei a di galium nga titoo dada kidi sasa kiam tiap nga? Kumata, di ngo titoo momo kiam ke ngasingi bede a tingas bedi mugu lo ngan bet tikan so, ngan tiap!”

³ Motong la iraua betanga kidi nen, “Nga gelei a karautoo wer ke Maro, inbe katoo momo kidi sasa kiang ang tapmu nga?”

⁴ Awete nen nga, yesoo Maro iwete nen, ‘Kuraua pang tamam le tinam a kulongo betanga kidi.’[✧] Inbe iwete mulu nen, ‘Bet tool iwete betanga dook tiap a bet igarungu tamana too tinana ye nga, ngan karaumate a imata.’[✧]

⁵ Bong ang nga dada kiang yo kapatomonai di tooltool ye i, in nen. Kumata le tool atu in pat le so ki bet ilono tamana too tinana ye, bong iwete pang di nen, ‘So kiau yo bet alonang ye a kakap yau nga, ngan awetekala a akap ye lo ponana kiau pang Maro oo,’

⁶ ngan kumata bet iyei nen nga, ngan ang nga kawete bet tool tani in ke bet ipamulu so tina ye Maro inbe ilono tamana too tinana ye tiap. Le ye

---

✧ 15:4 Pamulenge (Kisim Bek) 20:12; Wer (Lo) 5:16   ✧ 15:4 Pamulenge (Kisim Bek) 21:17; Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 20:9

dada kiang yo kayeii nen i, in ang nga kattoo momo kiang ang tapmu, inbe karautoo betanga ke Maro ye.

⁷ Ang nga tooltool ke kaplungunu sa! Le betanga ke Maro yo mugu ngan ikap pang Esai a iwetewete yang nga, ngan moolmool sa. Ngan betanga tina ngan iwete nen,

⁸ ‘Di tooltool nga tiyitmaka ek ye koodi pono leu, bong lodi yo bet pau nga, ngan iken manga mooloo yau.

⁹ Di ngan tiwete bet tipatomonai di tooltool ye betanga ke Maro yo moolmool i, bong tiap, tipatomonai di tooltool ye dada le momo yo ke di sasa kidi nga leu.

Ngan la le sungunu kidi yo kanakana ngan tisung pau ye nga, ngan taukan kanono.’☆ ”

So Yo Bet Iyeie Tooltool Lono Ngan Le Dook Tiap I

(Maka 7:14-23)

¹⁰ Yesu iwete pang di tooltool maimai tina a imot, motong la ikiu di tooltool malala mai a timan pang ye, inbe iwete pang di. Iyei ne, “Katar talngamu ye betanga kiau i, inbe lomu kaua urata ye.

¹¹ So yo bet tool ikani ye koonoo a ilo kapono lono i, in ke bet igarungu le giri leu ye Maro matana tiap. Bong so yo iken tool lono, lo ngan bet ipas ye koonoo a isi in la bet igarungu le giri leu ye Maro matana i.”

¹² Motong la di galiunu timan pang ye man titoru. Tiyei ne, “Ai, nga lom galanga ye di Paresi

---

☆ 15:9 Esai (Aisaia) 29:13

ngo lapau? Di ngo tilongo betanga kiong yo kuweta i le lodi dook tiap ye sa.”

¹³ Ngan iraua betanga kidi nen, “Tamak yo inepe ye malala ki ete ni, in so le imot yo ipe tiap nga, ngan ole igama di le ipa ye ramidi.

¹⁴ Le lomu rru ye di pang soo? Sila tikino! Di ngan dawa ben di tooltool mata kis yo bet tipitnaia dada pang di diedi nga. Bong awete pang nen, kumata bet tool mata kis atu bet irara ene mata kis san nga, ngan ole yeru le ru, bet timol du gomo lono.”

¹⁵ Motong la Pita iwete panga nen, “Ole kupa-galanga lomam ye kattenge betanga yo kuweta i, in lono ki.”

¹⁶ Tina Pita iwete nen nga, le nga Yesu itor di nen, “Nga gelei, ang nga o taukamu lo galanga lapau, too?

¹⁷ Nga gelei, ang nga o ke bet kakap tarrai betanga tiap, too? Kalongo, so yo bet tool ikani ye koonoo a ilo kapono lono i, in ole ipa ye dada ki a idu pang tana.

¹⁸ Bong so dook tiap la iken tool lono, lo ngan bet ipas ye koonoo a isi pang tana i, in la bet igarungu tool tani le giri leu ye Maro matana i.

¹⁹ Le so dook tiap yo awete iken tool lono lo ngan bet ipas ye koonoo nga, ngan so nen: lon kap gogo dada dook tiap, inbe iyeyi dada dook tiap ke raumatenge di tooltool a timmata, inbe iyeyi bauk, inbe ikapsap ye dada ke kerenge, inbe iyeyi dada dook tiap ke pinnau, le isopo koonoo ye betanga doko, inbe illung pang di tooltool a igarung edi.

²⁰ Le dada dook tiap yo nen nga, ngan la igarungu tool le giri leu ye Maro matana nga.

Bong bet ingas bene tiap bet ikap so a ikan, in ke bet igarungu le giri leu ye Maro matana tiap.”

*Garup Ke Kenan Itara Lono Medana Pang Yesu
(Maka 7:24-30)*

²¹ Yesu iwete pang di galiunu nen a imot, motong la igege malala tani, inbe ipa le la pombe ye tana mai yo malala mai ru Taia le Saidon iken ye i.

²² Motong la garup atu ke Kenan yo ipa ye rara kidi Yuda tiap a inepe ye ni tani i, in iman pang ye man itang panga, inbe iyei ne, “Tool Mai, ong in Dawiti Natunu. Lom pau! Natuk garup ni so sisi idiwidiwoo a igarungu, le imassingi dook tiap yege.”

²³ Bong ngan Yesu mala bet iwete toko kan betanga siap. Le nga di galiunu timan ye man tiwete panga nen, “Ai, kuwete pang garup ni a ikoo a ila, yesoo ye la itangtang a itoo idi i.”

²⁴ Motong la iraua betanga kidi nen, “Au i Tamak iwangau a asi nga pang di tooltool ke Isrel leu. Di ngan dawa ben di sipsip yo taukadi taudi a tilledi nga.”

²⁵ Motong la garup tani in ipa le iman potai ye Yesu, inbe igun turunu du kene punu ke dama, inbe iyei ne, “Tool Mai, kulonau!”

²⁶ Ngan Yesu iwete panga nen, “Kumata bet takap kaningi kidi kakase a takatte mugu pang di gaunu bet tikan nga, ngan in dada dook tiap.”

²⁷ Bong ngan garup tani in iraua betanga ki nen, “Tool Mai, betanga kiong in moolmool. Bong di gaunu nga, ole tikan kaningi morrana yo imaruru du kakawa parmana ke di taudi nga, ngan lapau.”

²⁸ Motong la iwete pang garup tani nen, “Garup, kutara lom medana pau mai mata. Le so yo lom bet alonong ye i, in ole pombe ben tina yo kuwete nga.” Ye kene yo Yesu iwete nen ye in nga, ngan le pattu leu be natunu garup tani in tinini dook mata mulu.

Yesu Ikarata Di Tooltool Ye Matamatenge Yo Ikap Di Nga

²⁹ Yesu igege ni tani, inbe imadit a ila pang ran koonoo Galili. Motong la ipa a ilo pang kawal atu madini a lo iwur a inepe.

³⁰ Motong la di tooltool alunu le alunu kaiye la timan pang ye nga, ngan tikap di tooltool yo kedi dook tiap nga, inbe di tooltool yo matadi kisis nga, inbe di tooltool kapala yo turadi ikalel nga, inbe di tooltool yo medi modo a tiwetewete tiap nga, inbe di tooltool kapala yo matamatenge matana matana ikap di nga, ngan a timan tigaun di Yesu kene punu, inbe ikarata di le tinidi dook mata mulu.

³¹ Ngan nen le di tooltool tina yo man tigaua nga, ngan tikamata di le titakrai ye yo di tooltool yo medi modo ngan tiwetewete mulu; inbe di tooltool yo turadi ikalel nga, ngan dook mata mulu; inbe di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan tipa mulu; inbe di tooltool yo matadi kisis nga, ngan tikamata ni mulu. Le lodi ponana a tiyit-maka Maro kidi Isrel, in ene.

*Yesu Ipakan Di Tooltool Alunu Ben 4,000
(Maka 8:1-10)*

³² Motong la Yesu ikiu di galiunu a man iwete pang di nen, “Au i lok pang di tooltool nga san,

yesoo timan a man taye di tanepe nanga ye ke tol oo, le dookoot nga taukadi so yo bet tikani i. Bong lok bet awete a timagiri pang malala kidi, ngan tipa ye pitolo kidi tiap. Kumata bet ayei di nen nga, ngan ole la matadi taltalai ye pitolo kidi dada mai.”

³³ Motong la di galiunu tiwete panga nen, “Dook mata, bong ni balim koonoo sa. Ole amkap porong le alunu ngai bet ampakan di tooltool malala mai nga ye i?”

³⁴ Tiwete nen, motong la Yesu itor di nen, “Porong kiang ngan dukumu pi?”

Ngan tiyei ne, “Porong kiam nga dukumu limi be ru, inbe i kiam natnatunu pattu nanga la ikenen nga.”

³⁵ Motong la Yesu iwete pang di tooltool budanga mai tina bet du tiwur tana.

³⁶ Inbe ikap porong limi be ru ngan ipa ye i tina, inbe iwete lo ponana ki pang Maro ye. Motong la itepalapala a isuket pang di galiunu a timalimi di tooltool budanga mai tina ye.

³⁷ Ngan di tooltool tina ngan di le imot tikan le kapodi sung dook mata. Motong la Yesu di galiunu tiwinnoko kaningi naunu naunu tina yo iken nga, ngan a tipadid ye karei limi be ru le lo ipon.

³⁸ Ngan di tooltool tina yo tigaua a Yesu ipakan di nga, ngan tikinkat di tamoto leu nga, ngan ben 4,000. Bong di garup le di kakase kidi yo tiye di tikan so nga, ngan tikinkat di tiap.

³⁹ Yesu itar di tooltool tina a timulumulu pang ye malala kidi kidi, motong la iyiri lo ookoo pono a ila pang ye tana mai san yo iken potai pang ye malala yo ene Magadan i.

16

Di Yuda Titoro Yesu Bet Iyeie Mos Ke Maro Sa A Tikamata

(Maka 8:11-13; Luka 12:54-56)

¹ Tinepe a kene san, motong la di Paresi le di Sedusi timan pang ye Yesu bet man titoua. Le nga titoru bet iyeie mos ke Maro sa pang di a tikamata, a nen ngan lodi galanga ye ben ye in iyei urata ke Maro.

² Motong la iraua betanga kidi nen, “Rrai bet ke idu le kakamata tete ikororo nga, ngan ole kayei ne, ‘Mongmong ngan ole eng siap.’

³ Inbe muntu bet ke ise le kakamata lang katene ikoro inbe ikolomuk nga, ngan ole kayei ne, ‘Katai nga ole eng pa, inbe ki imol.’ Le ang nga kakamata so yo ke lang katene nga, inbe lomu galanga ye, ngan le moolmool ben tina yo kawete nga. Bong so kapala yo pombe pang yang dookoot nga, ngan ang nga kakamata ngan o ke bet lomu galanga ye tiap.

⁴ Di tooltool yo dookoot tinepe nga, ngan titara lodi le imede ye Maro tiap, bong tiyei dawa ben garup dook tiap yo idada nintooroo a la iyei bauki. Le kanakana nga, ngan lodi bet ayeie mos ke Maro sa a tikamata. Bong mos sa bet ayeii a tikamata tiap. Ole tikamata mos ataleu yo pombe ye Maro koonoo yo Yona, in leu.” Yesu iwete pang di nen, inbe igege di sila tinepe, be ikoo a ila.

*Yesu Ikatte Betanga Ye Patomonaingi
Kidi Paresi Le Di Sedusi
(Maka 8:14-21)*

⁵ Ye kene tani in Yesu iye di galiunu tikooi ye ookoo a tisaut pang ran koonoo kapala, ngan di galiunu lodi kalli le tikap toko kadi porong siap.

⁶ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Ken kakap tutang, inbe kakauwai yang dook leu ye yis kidi Paresi le di Sedusi.”

⁷ Ye kene yo di galiunu tilongo Yesu iwetewete ye so maitiap tani yo ilo ye porong ngan iyeii a isung le imot in nga, ngan di tapdi tiwetewete pang di nen. Tiyei ne, “Iwete nen nga, yesoo ye yo idi nga takap toko porong siap nga.”

⁸ Bong Yesu lon galanga ye yo di tapdi tiwetewete nen, ngan oo, le nga iwete pang di. Iyei ne, “Barau, ang nga katara lomu medana pau mai tiap sa. Nga gelei bet ang tapmu kawetewete kataunu yang ye yo kakap toko porong siap nga?”

⁹ Gelei, ang nga o lomu galanga tiao, too? Nga o lomu kalli porong dukumu limi yo di tooltool 5,000 tikan ngan pa oo? Porong tina ngan naunu naunu yo kawinnoko a kapadid lo karei lono nga, ngan le ikan karei ponene pi?

¹⁰ Inbe nga o lomu kalli porong dukumu limi be ru yo di tooltool 4,000 tikan ngan pa oo. Porong tina ngan naunu naunu yo kawinnoko a kapadid lo karei lono nga, ngan le ikan karei ponene pi?

¹¹ Nga gelei bet lomu galanga ye betanga yo aweta pang mugu, in lono ki tiap nga? Au i awete pang ye porong moolmool tiap. Bong awete pang bet ken kakauwai yang dook leu ye so kidi Paresi le di Sedusi yo bet iyei ang le ben so yo tatar lo ye porong, ngan ole iyeie porong a isung le imot i.”

¹² Yesu iwete pang di nen, motong la se lodi galanga nen, nga iwete pang di bet tikauwai ye

di dook leu ye so yo titar lo ye porong ngan ole iyeie porong a isung le imot, in tiap. Bong iwete pang di bet nen ngan tikauwai ye di dook leu ye patomonaingi kidi Paresi le di Sedusi ole nen ngan igarung di.

*Pita Ipaposo Yesu Bet Ye In Kirisi
(Maka 8:27-30; Luka 9:18-21)*

¹³ Yesu ipa a ila pombe pang ye tana mai yo potai pang ye malala yo ene Sisaria Pilipai i, motong la itor di galiunu nen, “Ai, di tooltool tiwete bet Tool Moolmool ke Maro in sei?”

¹⁴ Ngan di galiunu tiraua torungu ki nen, “Di tooltool kapala tiwete bet ye in Yowan yo irriu di tooltool i, inbe di kapala ngan tiwete bet ye in Iliia. Inbe di tooltool kapala ngan tiwete bet ye in Yedimia, too ye in o Maro koonoo atu.”

¹⁵ Motong la itor di mulu nen, “Ngan ang tapmu nga, kawete bet au i sei?”

¹⁶ Ngan Simon Pita iraua betanga ki nen, “Ong i Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo bet si ipamulu di tooltool ki ye so dook tiap yo bet igarung di i. Ong i Maro yo inepe nen le taukan matenge i, in natunu moolmool.”

¹⁷ Motong la iwete pang Pita nen, “Simon, Yona natunu, Maro iyeie urata dook mata pong, yesoo tool sa la ipaposo betanga i pong, ngan tiap. Bong Tamak yo inepe ye malala ki ete ni, in ye taunu la ipaposau pong i.

¹⁸ Le awete pong nen, ong i em yo Pita i, in lono ki ben pat. Inbe ole agaua di tooltool le imot yo tigaua ye bareme kiau nga, ngan man apatokodo di lo tikodo pat tani, in pono. Ngan nen le o ke bet

gurana ke matenge in iraukede di a timol, ngan tiap.

¹⁹ Inbe au i ole akaua gurana mai pong bet matam kala di tooltool yo Maro ipootoo di panga bet matan kala di nga. Le soo so bet kugunkala ke tana i nga, ngan ole Maro igunkala ye malala ki nen lapau. Inbe soo so bet kumalum ye ke tana i nga, ngan ole Maro imalum ye ke malala ki nen lapau.”

²⁰ Motong la Yesu iwete betanga medana pang di galiunu nen, bet ken tiwete pang tool atu sa ye yo ye in Kirisi tani i, nga be.

*Yesu Iwete Pang Di Galiunu Bet Ole Imata
Lo Ngan Bet Imadit Mulu
(Maka 8:31–9:1; Luka 9:22-27)*

²¹ Ye kene tani in Yesu imadit ye betanga pang di galiunu a ipagalanga lodi ye matenge ki. Ngan nen le iwete pang di nen, bet ole ilo pang Yerusalem, a bet nen ngan di tooltool maimai kidi Yuda, tiye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan tikap urata moonoo alunu ke masngana panga a isolu, inbe tiraumate le imata. Ngan ole iken ye ke ru, lo ngan bet ye tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.

²² Ngan Pita ilongo tina yo iwete nen nga, le nga ipasnaka Yesu a yeru leu tila manga mooloo kasin, inbe ipasak panga. Iyei ne, “Tool Mai, o tiap! Au i lok bet so yo nen ngan pombe pang yong tiap!”

²³ Motong la Yesu iportak pang ye a iwete katkat panga. Iyei ne, “Satan, kukoo yau a kudu ke murik! Nga gelei a lom bet kuyakala dada kiau

nga? Betanga yo kuwete nga, ngan kutoo Maro lono tiap, bong kutoo di tooltool ke tana lodi.”

²⁴ Motong la Yesu iwete pang di galiunu nen, “Kumata tool atu lono bet itoo au nga, ngan ye taunu irautoo le du inepe lopo, inbe isolo kai palasingi ki a itoo au.

²⁵ E sei tool yo lono mai san ye nepongo ki ke tana i mai mata a iparama i, in ole ilene. Bong sei tool yo lono mai san ye nepongo ki ke tana i tiap, inbe iraiia tinini le imot bet iyeyi urata kiau i, in ole ipusye nepongo dook mata yo taukan motingi i.

²⁶ Le kakamata, tool bet iyau balingi matana matana le imot ke tana i panga, lo ngan bet imata a ila nga, ngan ole balingi tina ngan iloni balai? Too, soo so dook mata ke bet tool sa ikauu pang Maro a bet ikaua nepongo dook mata tani yo taukan motingi in panga i? So siap!

²⁷ Awete pang nen, yesoo pang dama ni nga, ngan ole Tool Moolmool ke Maro iye di bangaban-gana ke Maro ole tisi pang tana. Ye kene tani ngan Tamana lulngana ole iken ye, inbe isi a bet si ikap balingi pang di tooltool atu atu ye urata kootoonoo kidi yo tiyeyi nga.

²⁸ Awete pang moolmool nen, di tooltool kapala yo dookoot taye di takododo ni nga, ngan ole tim-mata tiao, inbe tikamata Tool Moolmool ke Maro isi bet si matan kala di tooltool ki le imot nga.”

17

Yesu Tinini Ipalele

(Maka 9:2-13; Luka 9:28-36)

¹ Ye kene tani in, tinepe le ke limi be atu iman a ila, motong la Yesu ikaua Pita inbe Yemis iye taini

Yowan a tilo pang kawal yo kutono lo ete yege i, bet lo di leu tinepe nango.

² Tilo tinepe le nga Yesu di galiunu tina bet matadi pang ye, ngan tinini idik le san mulu le damono i milmilbe ben ke matana, inbe sousoungu le mala ki nga ikoko san le ilangaraia ni ben sul lulngana.

³ Ngan nen le mooloo tiap, inbe tikamata Mose iye Ilia si pombe a tiye Yesu tiwetewete.

⁴ Motong la Pita iwete pang Yesu nen, “Tool Mai, nga dook mata ke bet idi nga tanepe nanga. Kumata bet ong lom nen lapau nga, ngan ole are badabada tol; atu pong, san pang Mose, inbe san pang Ilia.”

⁵ Pita iwetewete nen pang Yesu go, inbe eng tene ikoko le milmilbe, in isi le si rur ki iloko la podi. Inbe tool atu kalngana pombe eng tene tani lono in iwete nen, “Tool in au natuk. Au i lok panga mai san, inbe lok ponana ye. Le kalongo betanga ki yo bet iwete pang nga!”

⁶ Yeiso bet di galiunu tilongo betanga tina, motong titattadai le tiro du tisilingan matadi pang tana.

⁷ Bong Yesu ipa le iman potai ye di a itoko di, inbe iwete pang di nen, “Kamadit! Ken katattadai be!”

⁸ Le nga di tol timadit a bet matadi gaga, ngan tikamata tool sa mulu siap, bong tikamata Yesu yetaleu la ikododo i.

⁹ Motong la tipa ke kawal a bet tisi, ngan Yesu iwete betanga medana pang di nen, “Ken kawetewete pang tool sa ye so yo kakamata nga,

ngan be. Bong iken yang leu le ilo ye lal yo bet Tool Moolmool ke Maro imata a imadit mulu ye i.”

¹⁰ Iwete pang di galiunu a imot, motong la titoru. Tiyei ne, “Nga gelei a di pannoongoo ke wer ke Maro tiwete bet ole Iliā la bet imugu a isi, lo ngan bet Mesaia* itoo nga?”

¹¹ Motong la iwete pang di nen, “Betanga in moolmool. Iliā bet imugu a isi nga bet si ikarata so le imot le dook mata mulu.

¹² Bong awete pang nen, Iliā in isi oo. Bong di tooltool tikilala dook tiap, le dada dook tiap le imot yo lodi bet tiyei panga nga, ngan le tiyei panga moolmool. Ngan dada gaongo leu la bet tiyei pang Tool Moolmool ke Maro a isolu urata moonoo ke masngana ye lapau nga.”

¹³ Yesu iwete nen a imot, motong la di galiunu lodi galanga nen, ye i nga iwetewete ye Yowan yo irriu di tooltool i.

Yesu Ipasak Pang So Sidi Ngan Le Ikoo Ye Tool Kase Atu

(Maka 9:14-29; Luka 9:37-43)

¹⁴ Ye kene yo Yesu iye di galiunu tol tina ngan tisi ye in nga, ngan le si pombe pang ye di tooltool budanga mai. Motong la tool atu in ipa le iman potai pang ye Yesu, inbe igun turunu du kene punu ke dama.

¹⁵ Inbe iyei ne, “Tool Mai, lom pau a kulono natuk tamoto ni ngan. Ye in isolu masngana maiyoko, yesoo matan patadatada a imol du tana,

---

* **17:10** Ngan betanga tani yo Mesaia i, in punu ben Kirisi, tool tani yo Maro ipootoo bet si ikap di tooltool ki a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

inbe itangurngur. Inbe lal kapala ngan ole imol du ei le ran lono lapau.

¹⁶ Le akauu pang ye di galium a bet tika rata a tinini dook mata, bong ke bet tika rata a tinini dook mata mulu tiap.”

¹⁷ Tool tani iwete nen, motong la Yesu iyeyi ne, “Ona tiap! Ang di tooltool yo dookoot kanepe nga, ngan katara lomu le imede ye Maro tiap, bong lomu kap gogo dada dook tiap alunu san. Nga ole ke pi mulu bet nen ngan ayang tanepe, inbe awete a kayeyi dada yo nen ngan mulu ye nga? Oo, kakaua kase in a iman yau me e ni.”

¹⁸ Tikauu man, motong la Yesu ipasak pang so sidi tani a ikoo ye, le pattu leu inbe kase tani in tinini dook mata mulu.

¹⁹ Motong la Yesu di galiunu di leu tila ye Yesu la titoru. Tiyei ne, “Ai, nga gelei, a le bet amnganga so sidi ni, ngan le ikoo ye tiap nga?”

²⁰⁻²¹ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ang nga katara lomu medana pang Maro mai tiap san. Awete pang moolmool nen, kumata bet lo medana kiang yo kataru pang Maro, in mai tiap le dawa ben kai mastet patunu leu nga, ngan ke bet kawete pang kawal ni nen, ‘Kudik ye ni in, a la kukodo meneng e ni’, ngan ole ila. Le so sa yo bet kasak ye bet kayeyi tiap, ngan tiap.”†

---

† **17:20-21** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen, bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 20 le 21 nga. Ngan betanga tani in nen: *So sidi yo nen nga, ngan ole tanganga di ye dada ke sapanga ye kaningi inbe ye pataraungu leu.*

Yesu Iwete Mulu Bet Ole Imata Lo Ngan Bet Imadit Mulu

(Maka 9:30-32; Luka 9:43-45)

²² Kene atu in Yesu iye di galiunu tigaua tana mai Galili, motong la iwete pang di nen, “Ole titara Tool Moolmool ke Maro la di tooltool bedi,

²³ a bet nen ngan tiraumate a imata. Ngan ole iken ye ke ru, lo ngan bet ye ke tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.” Ngan iwete pang di nen a tilongo le lodi madoko ye mai san.

Yesu Itar Pat Ilo Ye Depe Ke Bareme Mai Ke Sungunu

²⁴ Yesu iye di galiunu tipa mulu le lo pombe ye malala mai Kapenam, motong la di tooltool yo tiyei urata ye kaungu pat pang bareme mai ke sungunu nga, ngan man titoro Pita. Tiyei ne, “Ai, pannoongoo kiang ni kanakana ngan itar pat ke yimoongoo so pang bareme mai ke sungunu lapau, too tiap?”

²⁵ Ngan Pita iyei ne, “E, kanakana nga iyei nen.”

Motong la Pita imulu a ila pang ye rumu yo Yesu inepe lono i nga. Ila le nga iwete toko betanga siao, inbe Yesu isangkala ye betanga. Iyei ne, “Simon, lom balai? Di tooltool yo tiyei kuto maimai pang tana maimai le imot nga, kanakana ngan pat yo tikap bet tiyei urata kidi ye nga, ngan tikap ye di tooltool kidi tapdi yo tiye di tinepe nga, too tikap ye di tooltool ke malala san?”

²⁶ Ngan Pita iyei ne, “Di tooltool ke malala san.”

Motong la Yesu iyei ne, “Ngan nen le di tooltool kidi tapdi yo tiye di tinepe nga, ngan o ke bet titar pat kidi tiap.

²⁷ Bong kumata bet idi nga takap pat pang di tooltool yo tiyei urata ye kaungu pat pang bareme mai ke sungunu ngo tiap nga, ngan ole katedi malmal paidi. Le kudu du kotte ooroo kiong ke konnanga in idu ran lono a kukonana. Ngan i yo bet kukona kulkulunu i, in kuwi a kupakaka koonoo, ngan ole kupusye pat atu iken i tani in koonoo lono. Lo ngan bet kouo pat tani, a nen ngan kuwi pang di tooltool tina ye aru Kanada.”

18

Yesu Di Galiunu Tiparsu Ye Sei Bet Iyei Mai Pang Di Diene I

(Maka 9:33-37; Luka 9:46-48)

¹ Ye kene tani in Yesu di galiunu timan pang ye man titoru. Tiyei ne, “Ai, am nga ole sei bet ene mai a iyei kuto mai le imugu pang di tooltool yo Maro bet matan kala di i?”

² Motong la Yesu koonoo pang tool kase mai tiap atu a iman pang ye, a lo ipatokode kataunu kidi galiunu tina,

³ inbe iwete pang di nen, “Awete pang moolmool nen, kumata bet kaportak lomu mulu le kayei dawa ben kase mai tiap i, tiap nga, ngan o ke bet kalo kagaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan tiap.

⁴ Ngan nanga, sei tool bet ye taunu irautoo le du inepe lopo le dawa ben kase mai tiap i nga, ngan tool tani in ye la bet ene mai ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga.

⁵ “Inbe kumata bet sei tool itara lono medana pau le bet ilono tool kase mai tiap atu nen nga, ngan tool in ilonau lapau.

⁶ Bong sei tool yo bet iyei di kakase maimai tiap yo titara lodi medana pau koot nga, ngan atu, le bet ikapsap ye sennene nga, ngan ye in ole isolu urata moonoo dook tiap. Le moolmool, kumata bet tituku pat somai yo ke raunganingi dingding patunu ngan atu lo gurini, inbe tikatte du tiek lono ye ni yo lama ni a bet nen ngan idaup a imata nga, ngan ben dook kasin, yesoo bong urata moonoo dook tiap yo bet isola ye dada dook tiap ki tani yo iyeii i, in ole dook tiap le dook tiap ki taunu.

⁷ “Atoo, ang tooltool ke tana mai i le imot yo kayei di tooltool kapala a tikapsap ye sennene nga, ngan ken kakamatang dook leu! Moolmool, so yo nen nga, ole pombe pang ye di tooltool, bong atoo, ang sima tooltool yo kayei so nen a pombe nga, ken kakamatang dook leu!

⁸ Le kumata bet bem too kem atu iyolong la kuyei sennene nga, ngan kusaputu a kotte. Dook mata ke bet bem too kem ataleu, ngan la bet kulo kunepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi in nga. Bong kumata bet bem ru inbe kem ru iken nga, ngan ole tiyolong la kuyei sennene, a nen ngan tikatte ong lo ei yo ikan nen le taukan motingi i, in lono.

⁹ Inbe kumata le matam atu bet iyolong la kuyei sennene nga, ngan kupaii a kotte. Dook mata ke bet matam ataleu, ngan la bet kunepe ye nepongo dook mata yo taukan motingi in nga. Bong kumata bet matam le ru iken nga, ngan ole tiyolong la kuyei sennene, a nen ngan tikatte ong a kudu ye malala ke masngana ye ei yo ikan nen le taukan motingi i.”

*Yesu Ikatte Betanga Ye Sipsip Atu Ilene
(Luka 15:3-7)*

¹⁰⁻¹¹ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Ken matamu ru di kakase maimai tiap yo nen nga, ngan atu, ben ye in tool sorok, nga be. Awete pang nen, yesoo di bangabangana ke Maro yo matadi kala di nga, ngan kanakana nga tikodo dama ke Tamak a tiye tinepe ye malala ki yo ete ni.*

¹² “Atorang, ang nga lomu balai? Kumata bet tool atu in asara ki yo edi sipsip nga, ngan 100, bong bet atu ilene nga, ngan ole tool tani in iyei balai? Ole igege di yo 99 ngan sila tinepe kawal madini, inbe la isere yo ilene i.

¹³ Awete pang moolmool nen, kumata bet ila ipa a isere sipsip ki tani yo ilene in le bet ipusye nga, ngan ole lon ponana le lon ponana ye kaiye, le illoso lo ponana ki yo pang di sipsip ki tina yo tilledi tiap nga.

¹⁴ Ngan gaongo leu, Tamamu yo inepe ye malala ki ete ni, in lono bet kase maitiap yo nen ngan atu sa ilene be.”

Dada Dook Mata Ke Bet Kunoono Em Ye

¹⁵ Motong la Yesu iwete pang di galiunu mulu nen, “Kumata bet em atu yo itara lono medana pang Maro i, in bet iyeie urata dook tiap atu pong nga, ngan kula ye a la angru leu kanepes, inbe kuwetewete panga a nen ngan kupagalanga lono ye urata dook tiap ki yo iyeei pong i. Kumata bet

---

* **18:10-11** Di rau kapala ngan tiseke betanga yo iken ye arono i nen: *Tool Moolmool ke Maro isi bet si ikap di tooltool a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.*

kuwete panga le bet ilongo betanga kiong nga, ngan dook mata ole angru kagaua lomu mulu.

¹⁶ Bong kumata bet kuwete panga le ilongo betanga kiong tiap nga, ngan kula kouo tool atu too ru mulu a timan yong, inbe kuye di kala pang ye, a bet nen ngan la tisu ong ye betanga yo bet angru kawetewete ye nga, dawa ben tina yo Rau ke Maro iwete nga. ☆

¹⁷ Ngan kumata le lono bet ilongo betanga kiang tiap nga, ngan kawete pang di tooltool yo tigaua ye bareme ke Yesu nga, ngan a man tilonong bet kaye tool tani kakarata betanga. Bong kumata le lono bet ilongo betanga kidi tooltool tina, ngan tiap lapau nga, ngan ole kakamata ben ye in tool gok yo lon galanga ye Maro tiap i, too ye in ben tool ke sodanangi pat.

¹⁸ “Awete pang moolmool nen, soo so bet kungkala ke tana i nga, ngan ole Maro igunkala ye malala ki. Inbe soo so bet kumalum ye ke tana i nga, ngan ole Maro imalum ye ke malala ki nen lapau.

¹⁹ “Nga bet awete pang mulu nen. Kumata bet ang tooltool ru kagaua lomu le atu, inbe katoro Tamak yo inepe ye malala ki ete ni ye so sa nga, ngan ole iyeie so tani, in pang.

²⁰ Ngan nanga, ye soo ni bet di tooltool ru too tol timan tigaua ye inbe tipootoo ek nga, ngan au i ole anepe ye di.”

Kapraingi Yo Ilege Lono Tiap I

²¹ Motong la Pita iman pang ye Yesu man itoru nen, “Tool Mai, nga bet atorong. Ole agiri sennene

ke ek yo bet iyei pau nga, le papi? Ole agiri sennene tina ngan le lo limi be ru, too?”

²² Motong la Yesu iwete panga nen, “Awete pong nen, kugiri sennene ki le lo limi be ru tiap, bong kugiri sennene ki le lo 77.

²³ “Ngan nen le dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben tool yo iyei tool kuto mai pang tana mai atu le imot i. Ngan tool mai tani in lono bet iye di kapraingi ki tikarata betanga ye bun kootoonoo ki.

²⁴ Ye kene yo imadit ye karatanga betanga ye in nga, ngan iwete le tikaua tool atu yo ikap pat gol[†] ben 10,000 a iyei bun panga i, in a iman pang ye.

²⁵ Bong taukan pat yo bet iraua bun ki tani ye nga. Motong la tool kuto mai tani in iwete betanga medana pang di tooltool ki bet ole tikauu a tiyawari le ipa ye rimana le di natunu inbe so ki nga le imot, a bet di tooltool tiyimi di, ngan tikap pat tina a tiraua bun ki ye.

²⁶ “Bong kapraingi ki tani in ilongo betanga ki nen, le nga igun turunu du dama ke tool mai tani, inbe iwete a imangmang ye nen, ‘Alei, ken katem malmal pau be! Ole arau bun kiau le imot yo akap yong nga, ngan pong mulu.’

²⁷ Ngan nen le tool kuto mai ke kapraingi tani in lono panga, le iwete panga bet bun ki ngan irau be. Dookoot, sila ikino. Inbe imalum panga a ila.

²⁸ “Bong ye kene yo kapraingi tani in ila ye in nga, ngan ikamata ene kapraingi atu yo ikap pat

---

[†] **18:24** Ngan pat gol tina ngan atu in ben pat ke bet tayimi tool atu ye urata kootoonoo ki ye rai sangaul be limi yo ikau urata ye nga.

yo ene silba[‡] i, in 100 a iyei bun panga i. Le nga la iparama ene tani a ikisi gurini, inbe iwete le kon mede panga nen, ‘Oo, palbe be awete ngan kurau tarrai bun kiong yo kop yau nga.’

²⁹ “Bong kapraingi tani in ilongo betanga ke ene tani, le nga igun turunu du dama ki, inbe iwete a imangmang ye nen, ‘Ale, ken katem malmal pau be! Ole arau bun kiau le imot yo akap yong nga, ngan pong mulu.’

³⁰ “Bong lono pang longono betanga ke ene tani, in tiap. Ngan nen le nga iwete bet titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono a bet lo inepe nango, inbe irau bun ki le le imot.

³¹ Ngan di kapraingi kapala tikamata dada tani yo pombe pang ye edi i, le lodi madoko mai san. Motong la tila la tiwete pang tool kuto mai kidi ye soo dada yo pombe a tikamata i.

³² “Motong la tool kuto mai tani, in ikiui kapraingi ki tani man iwete panga nen, ‘Ai, ong i tool dook tiap sa! Mugu ngan kumangmang a kutang pau, le awete bet bun kiong ngan kurau be. Dookoot, sila ikino.

³³ Au i alele lok yong, e nga gelei a kutoo dada gaongo leu nen a kulele lom ye em kapraingi san ni tiap nga?’

³⁴ Ngan tina iyei nen nga, le tool kuto mai in katen malmal panga mai san le iwete bet titaru lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono a bet isolu urata masngana nango, inbe irau bun ki le le imot.”

[‡] **18:28** Ngan pat silba tani in ben pat ke bet tayimi tool atu ye urata kootoono ki ye ke atu yo ikau urata ye i.

³⁵ Yesu iwete betanga tina a imot, motong la iwete pang di galiunu nen, “Nga bet awete pang nen, kumata bet kalele lomu ye di diemu a kagiri sennene kidi yo tiyei pang, ngan tiap nga, ngan i dada ataleu tani yo bet Tamak yo inepe ye malala ki ete ni, in iyeei pang ang atu atu le imot, in naii.”

19

Yesu Iwetewete Ye Dada Ke Parsukraingi (Maka 10:1-12)

¹ Ye kene tani in Yesu iwete betanga tina a imot, motong la igege tana mai Galili, inbe ila pang tana mai ke Yudia yo iken ke ran Yodan koonoo kapala i.

² Ngan di tooltool malala mai la titoo lapau nga, motong la ikarata di tooltool yo matamatenge ikap di nga, ngan le tinidi dook mata mulu.

³ Motong la di Paresi pattu timan pang ye bet man titoua. Le nga titoru nen, “Ai, bet tamoto atu isukraia rimana sorok nga, ngan idada wer yo kiidi in pono, too tiap?”

⁴ Ngan Yesu iraua betanga kidi nen, “Ang nga o kakinkata betanga ke Maro yo iken ye rau ki, in tiap, too? Ngan betanga tani in nen, mukot yege ye kene yo Maro itar so le imot a pompombe ye in nga, ngan ‘ikarata di tooltool le tamoto be garup.’✧

⁵ Inbe betanga ke Maro yo iken ye rau ki in iwete mulu nen, ‘Ye punu yo nen in la le tamoto bet ikere nga, ngan ole igege tamana le tinana, inbe la iye rimana tinepe gaongo, a bet nen ngan yeru tigaua le tinidi ataleu.’✧

⁶ Ngan nen le yeru ke bet tinepe ben di tooltool ru mulu tiap, bong tigaua tinidi le tiyei ben tool ataleu. Ngan nanga, soo so yo bet Maro ye taunu ipakere a igaua le atu koot nga, ngan ken tool sa ipoto le iken ki ki mulu be.”

⁷ Motong la titoro Yesu nen, “Bong nga gelei, a wer ke Mose iwete bet kumata le tool sa lono bet isukraia rimana nga, ngan iwodo betanga ke par-sukraingi ilo ye rau a ikauu panga, inbe inganga a ila nga?”

⁸ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Mose imalum pang bet kasukrai di rimamu, yesoo ang nga kutomu mede san dawa ben pat. Bong mukot yege nga, ngan dada yo nen, ngan siap.

⁹ Awete pang nen, sei tool yo rimana iyei bauk tiap, inbe isukraii sorok a la iyooloo garup san mulu i, in iyei dada dook tiap ke bauk.”

¹⁰ Motong la di galiunu tiwete panga. Tiyei ne, “Kumata le bet dada yo nen ngan bet iken kataunu ke tamoto ye rimana nga, ngan dook mata bet tamoto in ikere be.”

¹¹ Ngan Yesu iwete pang di nen, “Di tooltool le imot la bet tikaua betanga i nga tiap, bong di tooltool kapala leu la bet Maro ipamede di le tikaua betanga kiau i nga.

¹² Di tamoto matana matana la tikere tiap a tinepe nga. Yesoo, di tamoto kapala ngan tinadi tipasui di ngan tinidi dook tiap le ke bet tikere tiap. Inbe di tamoto kapala, ngan di tooltool tigarung tinidi a imata le ke bet tikere ngan o titar di kakase tiap. Inbe di tamoto kapala ngan lodi pang kerenge tiap, yesoo lodi bet tinepe nen a tiwetewete pang di tooltool ye dada yo Maro bet

matan kala di tooltool ki ye i. Le sei tool bet ikaua betanga kiau i, in ikauu a itoo.”

Yesu Iwete Bet Timalum Ye Di Kakase A Timan Pang Ye

(Maka 10:13-16; Luka 18:15-17)

¹³ Motong la ye kene tani in di tooltool tikap di kakase a tila pang ye Yesu, a bet nen ngan la ipaloko bene lo podi, inbe ipatarau ye di. Bong Yesu di galiunu tikamata di yo tiyei nen nga, le tipasak pang di a tisoror di.

¹⁴ Bong ngan Yesu iwete pang di nen, “Ai, ken kasoror di kakase ngan be! Bong kamalum pang di a timan pang yau. Yesoo, di tooltool yo bet lo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan dawa ben di kakase tina nga.”

¹⁵ Motong la Yesu ipaloko bene lo di kakase tina ngan podi, inbe ipamede di ye betanga dook mata le imot, motong la igege ni tani in a ipa mulu nga.

Tool Ballingana Atu Iye Yesu Tiwetewete

(Maka 10:17-31; Luka 18:18-30)

¹⁶ Ye kene tani in tool atu iman tina ngan le man iwete pang Yesu. Iyei ne, “Pannoongoo, nga bet atorong. Soo dada dook mata bet ayeii, ngan ole akaua nepongo dook mata yo taukan motingi in nga?”

¹⁷ Ngan Yesu iwete panga nen, “Nga gelei a kutorau ye soo so yo dook mata in nga? Tool ataleu in la tool dook mata i. Le lom bet kouo nepongo dook mata yo taukan motingi in nga, ngan ole kutoo wer ke Maro ngan dook le imot.”

¹⁸ Bong tool tani in itoro Yesu mulu nen, “Soo wer ke Maro kuwete ye i?”

Ngan Yesu iyeyi ne, “Wer ke Maro yo awete ye ngan nen: ‘Ken kuraumata di tooltool be; inbe ken kuyeyi bauk be; inbe ken kupinau be; inbe ken kusopo koom ye betanga doko be;

¹⁹ inbe kuraua pang tamam le tinam a kulongo betanga kidi.’✧ Inbe san in nen, ‘Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.’✧ ”

²⁰ Ngan tool kase paunu tani iyeyi ne, “Wer yo kuwete nga, ngan atoo le imot. Bong soo so ayeyi tiao i?”

²¹ Motong la Yesu iwete panga nen, “Kumata le lom bet kunepe dook mata le taukam busunu ye Maro matana nga, ngan kumulu la kuyawar so kiong ngo le imot a kop pat ye, lo ngan bet kop pat kiong tina pang di tooltool yo ballingadi tiap nga. Kumata le bet kuyeyi nen nga, ngan la bet pang dama ni ngan Maro ole ikap so dook mata yo iken ye malala ki ngo pong nga. Ngan kuyeyi nen a imot, lo ngan bet kuman man kutoo au.”

²² Bong tool kase paunu tani in ilongo betanga nen nga, le lon madoko ye a ikoo a ila, yesoo ye in ballingana le so ki alunu san.

²³ Motong la Yesu iwete pang di galiunu tina nen, “Awete pang moolmool nen, tool yo ballingana nen i, in ole urata imoo panga mai san bet ilo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga.

²⁴ Nga bet awete pang mulu nen. Kumata bet asara mai ke solanga burum yo ene kamel i, in

---

✧ **19:19** Pamulenge (Kisim Bek) 20:12-16; Wer (Lo) 5:16-20

✧ **19:19** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:18

ikapge bet idewe ye sar gimono maitiap in nga, ngan ole gelei, urata imoo panga, too? E, moolmool! Ngan ole gaongo leu, kumata le tool yo ballingana in lono bet ilo igaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga, ngan ole urata imoo panga nen lapau.”

²⁵ Yesu di galiunu tina tilongo betanga yo iweta i, ngan le titakrai belebele ye. Le nga titoru nen, “Ona tiap! Bet nen nga, ngan ole sei tool bet Maro ipamule ye so dook tiap yo bet igarungu i?”

²⁶ Motong la Yesu matan kenen ye di, inbe iyei ne, “Tool sa ikapge bet iyei so nen nga, ngan ole imoo panga le isak ye, bong so le imot ngan imarra pang Maro le ke bet isak ye tiap.”

²⁷ Motong la Pita iyei ne, “Am nga amgege so kiam le imot, inbe la amman bet man amtoo ong nga. Le nga soo so bet ole amkauu a ilonam i?”

²⁸ Ngan Yesu iwete pang di nen, “Awete pang moolmool nen. Pang dama ni ye kene yo bet Maro itar lang le tana paunu a bet pombe ye in nga, ngan ole Tool Moolmool ke Maro lo iwur ye kakawa dook mata ki ke burungu, inbe ipaposo gurana ki yo mai i. Ngan ye kene tani in ang tooltool yo katoo au nga, ngan ole kawur ye kakawa ke burungu yo sangaul be ru nga lapau, inbe kayei tooltool maimai pang di rara ke di Isrel yo sangaul be ru nga.

²⁹ Inbe sei tool yo igege rumu ki, too di toonoo le taini le lini, too tamana le tinana, too di natunu, too kumu ki, inbe man itoo au i, in Maro ole ikap so yo nen ngan alunu le alunu san panga le kinkatingi ki ben 100 le illos so ki yo igege koot

nga. Inbe ole ikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i, in lapau.

³⁰ Bong di tooltool alunu yo timugu nga, ngan pang dama ni ngan ole du tikimur. Inbe di tooltool alunu yo tikimur nga, ngan pang dama ni ngan ole lo timugu.”

20

Kattenge Betanga Ke Di Tooltool Yo Tikaua Urata Ye Kumu Nga

¹ Yesu ikatte betanga atu mulu pang di nen, “Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben kumu taunu atu yo imadit muntu yege a ila bet la ikap di tooltool panga bet man tikaua urata ye kumu ki ke oorooye ene wain i.

² Ila ikap di tooltool tina pattu, motong la iye di tika rata betanga bet ole iyimi di ye pat yo ene silba in atu ye ke atu. Motong la iwanga di bet tidi tikaua urata ye kumu ki tani yo ke wain i.

³ “Kumu taunu tani inepe le ke ise pang ete kasin ye so ben ke matana limi be pai, motong la ila pang ye ni ke yawaringi kaningi le so, ngan ikamata di tooltool kapala yo taukadi urata a tikododo sorok nga.

⁴ Le nga iwete pang di nen, ‘Ai, ang lapau kaman a kadi kakaua urata ye kumu kiau ke wain ni ngan. Lo ngan bet ole ayimang le lo ige urata kootoonoo kiang.’

⁵ Ngan iwete pang di nen, le tilongo betanga ki a tidi.

“Motong la inepe kasin le ke se isolokati ye so ben ke matana sangaul be ru, ngan ila ipa a iyei

nen mulu. Inbe pang rrai ye so ben ke matana tol, ngan ila iyei dada gaongo leu nen.

⁶ Ngan inepe le ke idu pang lopo mulu ye so ben ke matana limi, motong la ipa mulu a ila, ngan ikamata di tooltool kapala mulu tikododo sorok a tinepe. Le nga iwete pang di nen, ‘Ai, nga gelei a kayei toko urata siap inbe kakodo sorok ni ye ke mooloo i a du rrai nga?’

⁷ “Ngan tiyei ne, ‘Am nga amkododo sorok nen, yesoo tool sa ikap urata pam bet amyei tiap.’

“Motong iwete pang di nen, ‘Dook mata! Bet nen ngan ang lapau kadi kakaua urata ye kumu kiau ke ooroo wain ni.’

⁸ “Ngan di tooltool tina tikaua urata a nga du rrai bet ni burrum, motong la kumu taunu iwete pang tool ki yo matan kala di tooltool ki ke urata i. Iyei ne, ‘Kukiu di tooltool ke urata ngo a timan man kuyimi di. Bong bet kuyimi di nga, ngan kumadit ye di tooltool yo akap di mur nga, le lo imot ye di tooltool yo akap di mugu nga.’

⁹ “Motong la tool tani ikui di tooltool yo tila tikaua urata mur ye ke matana limi nga, ngan a man iyimi di ye pat silba atu atu le le imot.

¹⁰ Ngan nen le di tooltool tina yo timugu muntu ye urata nga, ngan kene yo bet man tikap pat ye in nga, ngan lodi tar nen, bet di ngan ole tikap belebele pat. Bong tiap, di le imot tikap pat silba atu atu le imot lapau.

¹¹ Di tooltool tina ngan tikap pat a tikamata, ngan le tiwete gogo betanga pang kumu taunu. Tiyei ne,

¹² ‘Ai, di tooltool yo kop di mur a long tikaua urata nga, ngan tiyei urata ye ke matana ataleu.

Bong am nga amkaua urata mai san, inbe ke isinam tina muntu ngan le le du rrai. E nga gelei bet kuyimi urata kootoonoo kidi ye pat gaongo ben kiam nga?’

¹³ “Motong la kumu taunu iraua betanga tani pang di tooltool tina ngan atu nen. Iyei ne, ‘Tool kiau, au i ayeie dada sa yo dook tiap pong, ngan tiap. Au i awete pang bet kakaua urata ye ke atu nga, ngan ole ayimang ye pat silba atu atu, ngan ong i o lom ponana ye betanga kiau i tiap, too? Tiap!

¹⁴ Kakap pat kiang a kala. Au i lok bet akap pat pang di tooltool yo tipa mur nga, le lo gaongo ben yo akap pang nga.

¹⁵ So yo nga so kiau. Too gelei, au i o ke bet atoo lok a agiri pat kiau au tauk ye soo so yo lok bet ayeii, in tiap, too? Too gelei, ang nga lomu dook tiap pau ye yo ayei dada dook mata pang di tooltool kapala nga, too?’ ”

¹⁶ Yesu ikatte betanga nen a imot, motong la iwete pang di tooltool tina nen, “Kakamata koot? Tool yo ikimur i, in ole lo imugu, inbe yo imugu i, in ole du ikimur.”

*Yesu Iwete Mulu Ye Matenge Ki
(Maka 10:32-34; Luka 18:31-34)*

¹⁷ Yesu ipa bet ilo pang Yerusalem, motong la ikap di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan a iye di leu tinepe, inbe iwete pang di nen,

¹⁸ “Ai, idi nga dookoot bet tapa a talo pombe Yerusalem nga, ngan ole tikaua Tool Moolmool ke Maro a titaru la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro le di pannoongoo ke wer ke Maro,

ngan bedi. Ngan di tooltool tina ole tikarata betanga bet tiraumate le imata.

¹⁹ Le nga ole tisuketi la di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan bedi, a bet nen ngan tipalele sere ye, inbe tiwalisi ye koro, lo ngan bet tipatota lo kai palasingi kaini a imata. Bong ole iken ye ke ru, lo ngan bet ye ke tol ki ngan ole imadit mulu ye ni ke matenge.”

*Yemis Ye Yowan Tinadi Itoro Yesu
(Maka 10:35-45)*

²⁰ Motong la Sebedi rimana in ikap di natunu ru yo Yemis iye Yowan nga, ngan a tila pang ye Yesu. Motong la igun turunu du dama ke Yesu, inbe itoru bet iyeie so sa panga.

²¹ Motong la Yesu itoru nen, “Soo so lom bet ayeii pong i?”

Ngan garup tani iyei ne, “Lok bet ye kene yo kuyei kuto mai a matam kala di tooltool ye in nga, ngan kop di natuk tamoto ru nga le atu iwur ke bem oonoo, inbe san iwur ke bem ngas.”

²² Motong la Yesu iraua betanga ki panga iye di natunu nen, “Ang nga, so yo kator ye i, in lomu galanga ye moonoo ki tiap. Angru kakanamai ang ngan balai, o ke bet kayin ye ruku ke masngana yo bet ayin ye i, too?”

Ngan yeru tiyei ne, “E, amkanamai am ngan o ke bet amyeyi nen.”

²³ Motong la Yesu iwete pang di yeru nen, “Dook mata, angru nga ole kayin ye ruku kiau. Bong o ke bet apootang le atu iwur ke bek oonoo, inbe san iwur ke bek ngas, ngan tiap. Yesoo, Tamakin la bet

ipootoo di tooltool a lo tiwur ye ni tani yo ikarata pang di i.”

²⁴ Ngan di galiunu kapala yo sangaul nga, ngan tilongo betanga kidi yeru yo titoro Yesu ye i, le katedi malmal pang di.

²⁵ Le nga Yesu ikiu di le imot a timan man iwete pang di nen, “Ang nga lomulomul galanga nen, di tooltool kuto maimai ke di tooltool yo tipa ye rara kidi Yuda tiap nga, ngan tikodo le timede ye gurana kidi, inbe tidada di tooltool kidi podi. Inbe di kuto maimai kidi kapala yo edi ilo ete nga, ngan tirautoo di tooltool kidi le bet tinepe la gurana kidi parmana, inbe titoo betanga yo kidi nga.

²⁶ Bong dada yo nen nga, ngan au i lok bet iken yang be. Le kumata ang tina ngan atu lono bet iyei kuto mai pang nga, ngan ole ye taunu irautoo le iyei ben kapraingi kiang.

²⁷ Inbe sei tool lono bet imugu pang nga, ngan ole ye taunu irautoo le iyei ben poranga kiang.

²⁸ Ngan gaongo leu, Tool Moolmool ke Maro isi tana bet si di tooltool tiyei urata panga a bet tiloni ye, ngan tiap. Bong isi bet si ilon di tooltool, inbe iraiia tinini bet imata, a bet nen ngan Maro iyemenai di tooltool ye sennene kidi yo tiyei, ngan be.”

*Yesu Ikarata Di Tooltool Mata Kis Ru
Ngan Le Matadi Rere A Tikamata Ni
(Maka 10:46-52; Luka 18:35-43)*

²⁹ Ye kene yo Yesu iye di galiunu tigege malala Yeriko a tipa ye in nga, ngan di tooltool budanga mai la titoo di a tiye di tila lapau nga.

³⁰ Tila, ngan di tooltool mata kis ru tiwurur dada gigini. Ngan yeru tilongo betanga bet ole Yesu ipa

nen a iman, le nga koodi le mai nen, “Tool Mai, ong in Dawiti natunu. Lom pam a kulonam!”

³¹ Ngan di tooltool budanga mai tina tipasak pang di, inbe tilele di bet koodi dookoot. Bong tiap, yeru koodi mulu le somai nen, “Tool Mai, ong in Dawiti natunu. Lom pam a kulonam!”

³² Motong la Yesu ikodo, inbe itor di yeru. Iyei ne, “Angru, soo so lomu bet ayeii pang i?”

³³ Ngan yeru tiyei ne, “Tool Mai, am nga lomam bet matamam rere a amkamata ni.”

³⁴ Yeru tiwete nen, le nga Yesu lono pang di mai san. Motong la itar bene lo yeru matadi, ngan le pattu leu be yeru matadi rere a tikamata ni. Ngan nen le timadit a titoo Yesu a tiye tila.

21

*Yesu Lo Pombe Yerusalem Ngan Di Tooltool Tiy-
itmaka Ene*

Ben Ye In Tool Kuto Mai Atu

(Maka 11:1-11; Luka 19:28-40; Yowan 12:12-19)

¹ Yesu iye di galiunu tipa a tilo potai pang malala mai Yerusalem, ngan le tilo pombe ye malala san yo ene Betpage i. Ngan Betpage tani in iken ye kawal Olip in madini. Tilo pombe, motong la Yesu iwanga di galiunu ru, inbe iwete pang di nen,

² “Nga ole angru kamugu a kalo pang ye malala yo iken pang dama ni. E kalo nga, ngan ole pattu leu be kakamata asara pakara atu yo ene donki i, in tiwatu iye natunu a tikododo. Le bet kakamata di nga, ngan karuku ooro ye di a kadede di yeru a kasi pang yau.

³ E kumata bet tool sa itorang ye di nga, ngan kawete panga nen. Kayei ne, “Tool Mai lono bet

iyei urata ki ye di ngan, lo ngan bet ole palbe leu be ipamulu di pang yong a tise.’ ”

⁴ Iyei nen le ole iyeie betanga ke Maro koonoo yo iwodo nga le kanono pombe moolmool.

⁵ Ngan betanga tina yo Maro koonoo iwodo ngan nen,

“Kawete pang di tooltool ke Saion* nen,

‘Kakamata, tool kuto mai kiang yo bet matan kala tana mai kiang le imot i, in ye la bet ise pang yang i.

Ye in tool ke lo silene pang di tooltool nga le imot, inbe iwur donki pono.

Ye la iwur donki kase paunu pono a ise pang yang i.’ ”[☆]

⁶ Motong la di galiunu ru tina tilo, ngan le lo tiyei ben tina yo Yesu iwete pang di nga.

⁷ Tilo tikaua donki tani le ipa ye natunu a tisi pang ye Yesu. Motong la yeru tidut sousoungu matolene kidi a tiyoo lo donki tina ngan podi, inbe Yesu irookoo lo iwur ye sousoungu tina ngan pono.

⁸ Motong la di tooltool tina budanga mai ngan kapala tidut sousoungu matolene kidi ngan lapau, a tiyoo du dada katene, inbe di kapala ngan tisa-put kai bene bene a tiyoo du dada katene lapau.

⁹ Inbe di tooltool tina ngan kapala yo timugu bet Yesu itoo di, inbe di kapala yo tikimur nga, ngan di le imot koodi le mai. Tiyei ne,

“Tayitmaka Dawiti natunu in ene!

Maro ole iyei urata dook mata pang ye tool yo isi ye Tool Mai ene i!

---

* **21:5** Ngan kawal Saion in ni yo malala mai Yerusalem iken ye i.

[☆] **21:5** Sakaria (Sekaraia) 9:9

Tayitmaka Maro ene le ilo ete!”

¹⁰ Ngan tiyei nen le lo Yesu pombe Yerusalem, ngan le di tooltool budanga mai yo tinepe ye malala mai tani nga, ngan di le imot titakrai ye, le nga di tapdi tipartortor nen, “Ai, i sei tool pombe i?”

¹¹ Motong la di tooltool tina yo tiye Yesu tipa nga, ngan tiyei ne, “I Yesu! I Maro koonoo yo ipa ke malala Nasaret ke tana mai Galili i, in naiti.”

Yesu Inganga Di Tooltool

*Yo Tiyawar So Bareme Mai Ke Sungunu Lono Nga
(Maka 11:15-19; Luka 19:45-48; Yowan 2:13-22)*

¹² Motong la Yesu ilo pang koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, a lo inganga di tooltool yo tiyawar so le tiyimimi so koongoo lono ke rumu tani in nga. Inbe ipatudtud kakawa ke palokanga so kidi tooltool yo tiraukol pat nga, inbe kakawa ke burungu kidi tooltool yo tiyawar man utu pang paroranga, ngan lapau.

¹³ Motong la iwete pang di nen, “Betanga ke Maro yo tiwode lo ye rau ki in iwete nen. ‘Rumu kiau i, ole tiweta ye rumu ke pataraungu.’[☆] Bong ang nga kayeii le iyei ben ‘ni kidi tooltool ke pin-nau bet tiko ye.’[☆]”

¹⁴ Ye kene tani in inepe bareme mai ke sungunu lono, inbe di tooltool yo matadi kisis le di tooltool yo kedi dook tiap nga, ngan tilo pang ye, a lo ikarata di le tinidi dook mata mulu.

¹⁵ Bong di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di pannoongoo ke wer ke Maro, ngan tikamata mos dook mata tina yo iyei nga, inbe

---

[☆] **21:13** Esai (Aisaia) 56:7   [☆] **21:13** Yedimia (Jeremaia) 7:11

tilongo di kakase yo kookoodi bareme mai ke sungunu lono nen, “Tayitmaka Dawiti natunu, in ene!” Ngan nen le di tooltool kuto maimai tina lodi dook tiap san.

¹⁶ Le nga titoro Yesu nen, “Ai, ong i kulongo betanga yo di kakase maimai tiap ngo koodi ye ngan lapau?”

Ngan iraua betanga kidi nen, “E, alongo lapau. Bong nga gelei, ang nga o kakinkata betanga yo iken ye Rau ke Maro, in tiap, too? Betanga tani in iwete nen,

‘Maro ong taum la kupamadit di kakase paunu inbe di kakase yo maimai tiap ngan lodi i, ngan la le di nga tiyitmaka em ye koodi nga.’[☆]

¹⁷ Yesu iwete pang di nen a imot, motong la igege di sila tinepe ye malala mai tani in, inbe imadit a idu pang malala san yo ene Betani i, le du bong a iken nango.

*Yesu Ipasak Pang Kai Pik Ngan Le Iwod
(Maka 11:12-14, 20-24)*

¹⁸ Tiken le muntu yege, inbe Yesu iye di galiunu timadit a tigege malala tani, inbe timulu pang Yerusalem. Tipa dada a tilo ngan Yesu pitola.

¹⁹ Le nga bet matana pang nen, ngan ikamata kai pik atu ikodo ke dada koonoo. Motong la ipa a ila potai ye a bet ikamata, ngan kanono siap, bong raunu leu. Motong la ipasak pang kai pik tani nen, “Ong i o ke bet kupu mulu pitiap yege.” Ngan le pattu leu inbe kai pik tani in iwod.

[☆] **21:16** Rau ke Woungu (Buk Song) 8:2

²⁰ Ngan di galiunu tikamata kai pik tani yo pattu leu be iwod nga, le titakrai, inbe tiyei ne, “Ona, kai pik ni nga balai a le pattu leu be iwod nga?”

²¹ Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Awete pang moolmool nen. Kumata bet katara lomu medana pang Maro le lomu rru tiap nga, ngan o ke bet kayei so dawa ben yo ayeii ye kai pik ni, in leu tiap. Bong ang nga ke bet kawete pang kawal ni ne, ‘Kumadit a ong taum kupas le kudu tiek lono ni,’ ngan ole so pombe ben tina yo kawete nga.

²² Le kumata bet katara lomu medana moolmool pang Maro, inbe kapatarau a katoru ye soo so bet ikap pang nga, ngan ole ikap pang le imot.”

*Sei Tool Imalum Pang Yesu A Le Iyei Urata Ki I
(Maka 11:27-33; Luka 20:1-8)*

²³ Yesu ipa le ilo koongoo lono ke bareme mai ke sungunu, motong la nga ipatomonai di tooltool. Ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda timan pang ye man titoru. Tiyei ne, “Ai, sei itarong a le kuyei urata nen i? Inbe sei ikaua gurana pong bet kuyei urata nen ye i?”

²⁴ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Dook mata, bong nga bet atorang ye torungu kiau atu ngan. Kumata bet karauu nga, ngan la bet awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata i nga.

²⁵ Oo, kawete! Yowan yo irriu di tooltool i, in ikaua gurana ngai a le iyei urata ki ye nga? Gurana tani in ipa ye Maro yo inepe ye malala ki ete ni, too ipa ye di tooltool ke tana leu?”

Motong la di tooltool tina ngan sila di tapdi tiwetewete nen, “Ona! Kumata le tawete bet Maro yo inepe ye malala ki ete ni, in la ikaua gurana pang Yowan in nga, ngan ole itoridi nen. Iyei ne, ‘Ngan nga gelei a le katara lomu medana ye betanga ki tiap nga?’

²⁶ Bong kumata le tawete bet di tooltool ke tana i leu la tikaua gurana pang Yowan nga, ngan o dook mata tiap lapau. Idi nga tatattadai bet di tooltool tigarungidi nga, yesoo di le imot nga tiwete bet Yowan in Maro koonoo atu moolmool.”

²⁷ Ngan nen le tiraua betanga ke Yesu nen, “Am nga lomam galanga tiap sa.”

Motong la Yesu iyei ne, “Nen ngan au lapau, o ke bet awete pang ye sei tool yo ikaua gurana pau a le ayei urata nen ye i, in tiap.”

Yesu Ikatte Betanga Ye Tool Atu Di Natunu Tamoto Ru

²⁸ Motong la Yesu iwete le ikatte betanga atu pang di tooltool tina nen, “Ang lomu balai ye betanga kiau yo awete nga? Oo kakamata, tool atu in natunu tamoto ru. Ngan ila ye yo mai i a la iwete panga nen. Iyei ne, ‘Natuk, katai nga lok bet kudi kouo urata ye kumu kiidi ke ooroo wain ni.’

²⁹ “Ngan natunu tani iraua betanga ki nen, ‘Na, au i tinik booroomoo, le o adi akaua urata tiap.’ Bong inepe kasin, motong la lon portak mulu a idi iyei urata nga.

³⁰ “Motong la tool tani, in ila pang ye natunu kase a la iwete panga ben tina iwete pang yo mai in nga. Ngan le natunu tani in iyei ne, ‘Tamak, ngan dook mata. Au i lok ponana bet ayei urata

pong.' Bong inepe, ngan tinin booroomoo le ke bet idi iyei urata tiap."

³¹ Motong la Yesu itor di tooltool maimai tina nen, "Oo, ngan di kakase ru tina nga, ngan sei kase itoo tamana koonoo a idi iyei urata i?"

Ngan tiyei ne, "Natunu la mai i."

Motong la Yesu iwete pang di nen, "Awete pang moolmool nen, di tooltool ke sodanangi pat, inbe di garup ke dada, ole timugu pang a tilo tigaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di nga.

³² Awete pang nen nga, yesoo Yowan in iman bet man ipitnai dada dook mata noonoonoo ke Maro yo bet kayei nga, bong ang nga katara lomu medana ye betanga ki tiap. Ang nga kayei nen, bong di tooltool ke sodanangi pat, inbe di garup ke dada la tilongo betanga ki le titara lodi medana ye nga. Ang nga kakamata so yo nen ngan oo, bong o ke bet kaportak lomu a katara lomu medana panga, ngan tiap."

*Yesu Ikatte Betanga Ye Di Tooltool Dook Tiap
Yo Matadi Kala Kumu Ke Ooroo Wain Nga
(Maka 12:1-12; Luka 20:9-19)*

³³ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di tooltool maimai tina nen, "Katar talngamu dook, a nen ngan kalongo kattenge betanga san i. Tool tana taunu atu in ikapgi kumu atu ke ooroo wain, motong la ikap koongoo ye. Inbe ikele tana atu kumu lono a ikarata bet tipisi wain puana tina ngan surunu idu ye. Inbe ire rumu atu le ilo ete pang di tooltool yo bet lo tinepe ye a matadi kala kumu tani nga. Motong la itara kumu tani in lo di tooltool ke kappingi pattu bedi, a bet matadi kala,

inbe tiyei urata ye. Inbe ye taunu in ipa a ila pang ye malala san yo iken ni mooloo i.

³⁴ Ngan tinepe le lal ke bet tigogo wain puana ye in potai, motong la iwanga di kapraingi ki bet tila la tikap kan wain tina ngan puana sa.

³⁵ “Bong tila, ngan di tooltool tina yo tikaua urata ye kumu tani nga, ngan tiparama di kapraingi tina a tiraua atu, inbe san in tiraumate le imata, inbe san in tikatu ye pat.

³⁶ Motong la kumu taunu tani in iwanga di kapraingi ki kapala mulu, ngan alunu le tillos di yo tila mugu nga. Ngan di tooltool tina yo tikaua urata ye kumu nga, ngan tiyei dada gaongo leu pang di nen lapau.

³⁷ Motong la kumu taunu tani, in lon wete nen, ‘Dookoot nga ole awanga natuk tamoto i a ila, ngan la bet ole tiraua panga nga.’

³⁸ “Bong ye kene yo di tooltool ke kapgingi tina ngan tikamata natunu tani ye in nga, ngan di tapdi tiwetewete nen, ‘Kakamata, kumu taunu tani in natunu la iman i. Kumata le bet pang dama ni nga, ngan ole ikolo tamana ye kumu i a iyei kumu taunu. Le kaman a taraumate le imata, a bet nen ngan so yo tamana bet ikap panga nga, ngan takap le imot paidi.’

³⁹ Nen le tikauu a tiyolle a tikatte du ke diki, inbe tiraumate le imata.”

⁴⁰ Motong la Yesu itor di nen, “Ye kene yo kumu taunu tani bet ipa mur a ila nga, ngan lomu tar bet ole iyeie soo dada pang di tooltool yo itar di bet tikaua urata ye kumu ki nga?”

⁴¹ Ngan di tooltool maimai tina tiyei ne, “Ole inganga di tooltool dook tiap tina a igarung di le

dook tiap yege. Lo ngan bet ikaua kumu ki in pang di tooltool kapala a tikaua urata ye, a bet nen ngan tinepe le lo lal ke goganga oorroo wain puana nga, ngan tigogo a tikap kan sa.”

⁴² Motong la Yesu iwete pang di mulu nen, “Ang nga o kakinkata betanga ke Maro yo iken ye rau ki, in tiap, too? Ngan betanga tani in nen, ‘Pat yo di tooltool ke renge rumu lodi panga tiap a tisukraii i, in la iyei pat dook mata yo bet ipamede rumu le imede i. Tool Mai iyeie so nen, le amkamata ye matamam, ngan dook mata san.’[☆]”

⁴³ Motong la Yesu iyei ne, “Dada yo bet kalo kagaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di i, in ole ikutaki yang, inbe ikauu pang di tooltool kapala yo tilongo betanga ki ngan titoo dook mata nga.

⁴⁴ Le kumata sei tool bet imol le du irauu pang ye pat tani nga, ngan ole turana bokobokobe le morrana. E kumata bet pat tani in imol le du ikata tool sa nga, ngan ole igarungu tool tani le dook tiap yege.”

⁴⁵ Di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di Paresi tilongo kattenge betanga ke Yesu yo iweta pang di i, le lodi galanga bet nga iwetewete ye di.

⁴⁶ Ngan nen le nga tisere dada yo bet tiparama ye i, bong ngan titattadai di tooltool malala mai yo tinepe nga, yesoo di le imot ngan tiwete bet Yesu in Maro koonoo atu.

[☆] **21:42** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:22-23

22

Yesu Ikatte Betanga Ye Mailang Ke Kerenge (Luka 14:15-24)

¹ Motong la Yesu isudungu kattenge betanga pang di tooltool maimai tina a iwete pang di mulu nen,

² “Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben tool yo iyei kuto mai pang tana mai atu i. Ngan tool tani in iyeie mailang mai atu ye kerenge ke natunu tamoto.

³ Ngan nen le iwanga di kapraingi ki bet la tiwete pang di tooltool yo mugu ngan itara betanga pang di bet timan ye kerenge nga. Bong di kapraingi ki tina tila tiwete pang di, ngan tinidi booroomoo le lodi pang maningi tiap.

⁴ “Motong la iwanga di kapraingi ki kapala mulu a bet tila, ngan iwete pang di nen, ‘Kala nga, ngan la kawete pang di tooltool yo atara betanga pang di ngan nen, bet akarata so a dook oo. Inbe au i araumata bulumakau tamoto atu, inbe bulumakau kapala yo lodi belebele nga, ngan la araumata di inbe akum di a ime oo. Le kawete pang di a timan man taye di takana mailang ke kerenge i.’

⁵ “Di kapraingi ki tina tila tiwete pang di tooltool tina, bong lodi pang bangana ki tiap, le tikoo a tipa kidi kidi. Atu in idi pang kumu ki, inbe san in ila pang ye urata ki ke kaungu pat.

⁶ Inbe di kapala ngan timadit tina le tiparama di kapraingi ke tool mai tani, a tigarung di, inbe tiraumatamata di a timmata.

⁷ Tina tiyei nen nga, le tool tani yo iyei kuto mai pang tana mai i, in katen malmal a iwanga

di tooltool ki ke patokongo a tila tiraumatamata di tooltool tina le imot yo tiraumatamata di kapraingi ki nga, inbe tidaunu malala mai kidi in a ei ikani.

⁸ “Motong la tool kuto mai tani in iwete pang di kapraingi ki nen, ‘Mailang ke kerenge i akarata a imot oo, bong di tooltool yo awanga pang di bet timan ye nga, ngan ayeisa di ngan tooltool dook mata a man aye di amkani, bong tiap.

⁹ Le dookoot nga kala la kapa ye ni ke yawaringi so, le bet kakamata di tooltool sa nga, ngan kawete pang di le imot a timan ye mailang ke kerenge i.’

¹⁰ Motong la tila tipa ye ni ke yawaringi so a tipusye di tooltool yo dook mata nga inbe di tooltool yo dook tiap nga, ngan tiwete pang di le imot bet tila ye mailang tani. Ngan nen le tilo tilo le rumu ke kaningi so in ipon ye di.

¹¹ “Di tooltool tina timan a tilo ye ni tani, motong la tool mai tani iman a bet lo ikamata di, ngan ikamata tool atu in isousou ye sousoungu ke kerenge tiap.

¹² Le nga itoru nen, ‘Ai, tool kiau, nga gelei bet kusousou ye sousoungu ke kerenge tiap, inbe kuse ni nga?’ Itoru nen, le nga tool tani isere betanga a sila ipalongo leu.

¹³ “Motong la tool kuto mai tani, in iwete pang di kapraingi ki nen, ‘Oo, kakap ooroo a kapau tool i kene le bene a kakatte du pang ni todo lono ke diki ni. Kakatte du ye ni yo bet timassingi a titangtang inbe tikanen dongadi a iparrasa ye i.’ ”

¹⁴ Motong la Yesu iwete pang di tooltool tina nen, “Kalongo koot? Maro ikiu di tooltool alunu la bet timan pang ye nga, bong ole alunu tiap yo

ipootoo di panga nga, ngan di leu la bet tilo ye nga.”

*Di Paresi Titoro Yesu Ye Tarungu Pat Pang Tool
Mai Sisa*

(Maka 12:13-17; Luka 20:20-26)

¹⁵ Di Paresi tigege Yesu a tidu ke diki, motong la tigaua inbe tiraua betanga bet titoua ye betanga sa.

¹⁶ Motong la tiwanga di galiudi tiye di tooltool pattu yo tikata suanga ye Erot nga, a tila pang ye. Tila, motong la tiwete panga nen, “Pannoongoo, am nga lomam galanga yong nen, bet ong i kuwete betanga kiong nga, ngan moolmool le imot. Inbe kumatomonai di tooltool ye dada moolmool ke Maro le imot. Inbe ong i kutattadaia kam tooltool siap. Le kumata bet kuwete pang di nga, ngan lom rru ye di bet di tooltool balai, ngan tiap, bong ole kuwete betanga gaongo leu pang di.

¹⁷ Ngan nanga, ole kuwete pam ngan. Ong i lom balai? Nga dook mata bet idi nga tatar pat pang tool kuto mai kidi Rom yo Sisa i, too tiap?”

¹⁸ Titoru nen, bong Yesu lon galanga ye dada dook tiap yo iken lodi a le titoru ye in oo. Le nga iyei ne, “Ang nga di tooltool ke kaplungunu sa! Nga gelei a kakapge bet katou au nga?”

¹⁹ Kakaua pat yo kanakana ngan tatar pang Sisa ngan atu a kapitnani a akamata.” Motong la tikaua pat tina ngan atu pang ye.

²⁰ Motong la itor di nen, “Sei kannungana inbe ene iken ye pat i nga?”

²¹ Ngan tiyei ne, “In Sisa.”

Motong la Yesu iwete pang di nen, “Aoo, ngan dook mata! Bet so ke Sisa, ngan kakap pang Sisa. E so ke Maro, ngan kakap pang Maro.”

²² Ye kene yo tilongo betanga ke Yesu ye in nga, ngan le titakrai ye betanga ki. Le nga tigege sila inepe, inbe tikoo a tila.

*Di Sedusi Titoro Yesu Ye Di Tooltool
Yo Timmata Inbe Timadit Mulu Nga
(Maka 12:18-27; Luka 20:27-40)*

²³ Motong la ye ke tani ataleu in di Sedusi timan pang ye Yesu bet man titoru. Ngan di Sedusi tina ngan di Yuda pattu yo tiwete bet di tooltool timmata nga, ngan o ke bet timadit mulu tiap. Le nga man titoro Yesu nen,

²⁴ “Pannoongoo, mugu ngan Mose iwete pam nen. Kumata le tool atu bet ikere le rimana ipasui kan kase siap, inbe tamoto tani in imata nga, ngan taini ole ikoli a iyooloo tap ke toonoo, a bet nen ngan garup tani in ipasui kase sa panga nga, ngan ole iseke rara ke toonoo tani in pang dama a ila.

²⁵ Mose iwete paidi nen, bong amtorong, ole kuwete balai? Oo, tool atu in natunu tamoto limi be ru, ngan tinepe yam. Ngan toodi yo mumuganga in ikere, ngan le rimana ipasui toko kan kase siao, inbe imata. Le igege sila inepe a taini yo itoo i, in iyooloo tap ke toonoo tani.

²⁶ Bong taini tani iyooloo, ngan gaongo leu, taukan natunu go, inbe imata. Motong la taidi san yo tol kidi, in ikauu a iyooloo, ngan gaongo leu nen lapau. Ngan tiyei nen nen le du imot ye taidi kase yo limi be ru kidi i.

27 Motong la garup tani in ye lapau imata a itoo di nga.

28 Ngan nanga, kuwete pam ngan, ye lal yo bet di tooltool matedi bet timadit mulu ye in nga, ngan garup tani ole iyeyi sei rimana? Yesoo, di tamoto tina yo limi be ru nga, ngan di le imot tiyooloo garup tani oo.”

29 Motong la Yesu iraua betanga kidi nen, “Ang nga kawete googoomu, yesoo lomu galanga ye betanga yo iken ye Rau ke Maro, ngan tiap. Inbe lomu galanga ye gurana ke Maro, ngan tiap lapau.

30 Ye lal yo di tooltool matedi bet timadit mulu ye in nga, ngan o ke bet tikere mulu tiap. Di ngan ole tinepe dawa ben di bangabangana ke Maro yo tinepe ye malala ki ngo.

31 Bong ye di tooltool yo timmata lo ngan bet timadit mulu nga, ngan ang nga o kakinkata betanga ke Maro yo iweta pang a iken ye rau, in tiap, too? Ngan betanga tani in iwete nen ye di sasa kiidi yo timmata koot nga, ngan nen,

32 ‘Au i Maro ke Awaram ye Esaka inbe Yakop.’[☆] Le i Maro kidi tooltool yo timmata koot nga, ngan tiap, bong i Maro kidi tooltool yo tinepe magure di nga.”

33 Ye kene tani in di tooltool budanga mai la tilongo betanga ke Yesu nga, le nga titakrai ye patomonaingi ki.

*Wer Ke Maro Yo Imugu Pang Di Wer Kapala I
(Maka 12:28-34; Luka 10:25-28)*

[☆] 22:32 Pamulenge (Kisim Bek) 3:6

³⁴ Di Paresi tilongo bet Yesu ikatkalakala dada ye di Sedusi ye betanga le tisere betanga nga, le nga di Paresi tina tigaua, inbe timan pang ye.

³⁵ Motong la tool kidi Paresi tina ngan atu yo kuto mai ke wer ke Maro i, in imadit tina le bet itouo Yesu ye betanga, le nga itoru. Iyei ne,

³⁶ “Pannoongoo, soo wer ke Maro imugu le illos di wer kapala i?”

³⁷ Motong la Yesu iraua torungu ki nen, “ ‘Lomu pang Maro yo Tool Mai kiang i, in mai san, inbe kagaua lomu le tinimu ipa ye lo galanga kiang le imot panga.’[☆]

³⁸ Le i wer ataleu yo imugu inbe illos di wer kapala le imot i, in naii.

³⁹ Inbe wer san yo itoo i, in nen. ‘Lom pang di diem mai san dawa ben yo ong taum lom pong mai san nga.’[☆]

⁴⁰ Le awete pang nen, wer ke Maro le imot yo ikap pang Mose, inbe betanga yo di Maro koonoo tiwodo nga, ngan di le imot pudi nga igaua le iken ye wer ru leu tina nga.”

Sei Natunu Kirisi I

(Maka 12:35-37; Luka 20:41-44)

⁴¹ Di Paresi tina ngan tigauagaua a tinepe go, inbe Yesu itor di nen,

⁴² “Ai, ang nga lomu tar balai ye Kirisi? Bet in sei natunu?”

Ngan tiyei ne, “Ye in Dawiti natunu.”

⁴³ Motong la Yesu iwete pang di. Iyei ne, “Nga gelei a Maro Amunu ipamaditi Dawiti lono a le

---

[☆] **22:37** Wer (Lo) 6:5   [☆] **22:39** Urata ke Paroranga So (Wok Pris) 19:18

ikiui Kirisi tani in ye Tool Mai nga? Kakamata, Dawiti in iwete nen,

⁴⁴ ‘Maro yo Tool Mai i, in iwete pang Tool Mai kiau nen,

“Kuwur ye bek oonoo a kunepe nen
le lo atar di koi kiong a tidu ke kem parmana.”

✧

⁴⁵ Le kakamata, Dawiti ye taunu la iweta ye Tool Mai ki i. E nga gelei a le ang nga kawete bet ye in Dawiti natunu nga?”

⁴⁶ Tina Yesu itor di nen nga, le sila tipalongo leu. Le tool sa mala bet iwete a iraua betanga ki, ngan tiap. Ngan nen le ye kene tani in a ilo nga, ngan tool sa mala bet itoro Yesu ye betanga sa mulu, ngan tiap lapau.

23

*Dada le Momo Kidi Paresi
Tiye Di Pannoongoo Ke Wer Ke Maro*

(Maka 12:38-39; Luka 11:43, 46; 20:45-46)

¹ Motong la Yesu iwete pang di galiunu tiye di tooltool budanga mai ngan nen,

² “Di pannoongoo ke wer ke Maro tiye di Paresi nga, ngan tikaua malala ke Mose, inbe tipatomonai ang ye wer ke Maro ben tina yo mugu ngan Mose iyei nga.

³ Le bet nen ngan katoo betanga kidi a kayei so le imot yo tiwete pang bet kayei nga. Bong ken katoo di ye dada kidi yo tiyei nga be, yesoo di tapdi nga tiyei so le titoo betebetanga kidi yo tiwetewete pang di tooltool ye, ngan tiap.

✧ **22:44** Rau ke Woungu (Buk Song) 110:1

⁴ Di ngan tikap wer matana matana a man tiwete bet di tooltool titoo, le imoo pang di mai san dawa ben tiliki burum moonoo a tipaloka lo di tooltool poopoodi a bet tisola nga. Bong di tapdi ngan lodi bet titara bedi boroborene atu la tilon di tooltool tina yo tisoloo burum moonoo tani, ngan tiap.

⁵ “Inbe so le imot yo tiyei nga, ngan tiyei bet nen a di tooltool tikamata. Le so yo tiwodo betanga ke Maro ilo ye, a bet tipau lo ye damodi le bedi nga, ngan tikarata le somaimai a bet nen ngan di tooltool tikamata. Inbe ye moro yo tituru a tiwat ilo ye sousoungu mooloo mooloo kidi ke pata-raungu ngan matana nga, ngan tiyei le mooloonoo a bet nen ngan di tooltool tikamata, ngan tiyitmak edi ye.

⁶ Nen le ye kene yo bet tilo ye gaongo ke mailang, too tilo ye rumu kidi Yuda ke gaongo nga, ngan lodi bet tilo dama a lo tiwur ye kakawa kidi tooltool yo edi maimai nga a bet di tooltool tiyitmak edi.

⁷ Inbe di ngan lodi bet tipa ye ni ke yawaringi so, a nen ngan di tooltool tiwete lo ponana kidi pang di, inbe tikiu di ye ‘Tool mai ke Patomonaingi.’

⁸ “Bong ang nga ken lomu bet di tooltool tikiu ang ye ‘Tool mai ke Patomonaingi’ be, yesoo ang le imot nga taimu le toomu. Inbe tool ataleu la iyei kuto mai pang i.

⁹ Inbe ken tool sa ke tana i bet ikiu ang ye ‘tamamu,’ ngan be, yesoo ang nga Tamamu ataleu, in ye la inepe ye malala ki ete ni.

¹⁰ Inbe ang nga lomu bet tikiu ang ye ‘pannoon-goo’ be, yesoo ang nga Pannoongoo kiang ataleu,

in la Kirisi i.

¹¹ Ngan nanga, kumata bet ang tina nga atu lono bet iyei mai pang nga, ngan ole iyei ben kapraingi kiang.

¹² Yesoo, sei tool yo ye taunu iyitmaki le ilo ete i, in ole Maro itaru le idu lopo ni. Bong sei tool yo ye taunu itaru le idu lopo i, in ole Maro iyitmaki le ilo ete ni.”

¹³⁻¹⁴ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Atoo, ang di pannoongoo ke wer ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga tooltool ke kaplungunu sa, le ken kakamatang dook leu! Ang tapmu nga kalo kagaua ye di tooltool yo Maro bet matan kala di, ngan tiap. Bong di tooltool yo tikapge bet tilo nga, ngan kawono kala dada ye di le ke bet tilo tiap.*

¹⁵ “Atoo, ang di pannoongoo ke wer ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa, le ken kakamatang dook leu! Ang nga kapa ye ni mai i le imot ke bodanga inbe tiek pono, a bet nen ngan kayeie tool sa le iyei galiumu. Ngan kumata bet tool atu ilongo betanga kiang le bet iportaka lono a itoo ang nga, ngan ye in kayeii le iyei dada dook tiap le lo illosang ye dada dook tiap yo kiang nga. Ngan nen le pang dama ni nga, ngan ole kaye kadu pang ye malala ke masngana.

---

* **23:13-14** Di tooltool kapala yo lodi galanga ye Rau ke Maro nga, ngan lodi tar nen, bet betanga damono kasin mulu la iken ye arono 13 le 14 nga. Ngan betanga tani in nen: *Atoo, ang di tooltool ke patomonaingi di tooltool ye wer ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga di tooltool ke kaplungunu, le ken kakamatang dook leu! Ang nga kakap so kidi garup tap nga le ipa ye rumu kidi, inbe kayolo pataraungu le mooloo a bet nen ngan di tooltool tikamatang. Nen le ang nga ole Maro iyemenai ang le dook pitiapeyege.*

16 “Ato, ang nga tooltool mata kis yo lomu bet karara di tooltool kapala nga, le ken kakamatang dook leu! Ang nga kapatomonai di tooltool nen, ‘Kumata bet tool sa ipootoo bareme mai ke sungunu a bet ipamede betanga ki ye nga, ngan betanga ki in ben so sorok. Bong kumata bet tool sa ipootoo pat gol yo iken bareme mai ke sungunu lono ni, a bet ipamede betanga ki ye nga, ngan ole iyei so tina yo ipamede betanga ye nga.’

17 Ang di tooltool mata kis nga kapakapa sa! Soo so maiyoko le illoso ene i? Lomu tar bet pat gol la illoso bareme mai ke sungunu i, too bareme mai ke sungunu la illoso i? Ole lomu galanga nen, pat gol in iken ye bareme ke sungunu, ngan la le bareme mai ke sungunu iyeie pat tani le iyei ben pat mison ke Maro nga.

18 Inbe kawete nen lapau, ‘Kumata bet tool sa ipootoo kakawa ke paroranga so a bet ipamede betanga ki ye nga, ngan betanga ki in ben so sorok. Bong kumata bet ipamede betanga ki ngan ipootoo so yo tikap pang paroranga a lo iken kakawa ke paroranga so pono nga, ngan ole iyei so tina yo ipamede betanga ye nga.’

19 Ang nga tooltool mata kis sa! Soo so maiyoko inbe dook mata le illoso ene i, so ke paroranga, too kakawa ke paroranga so? Ole lomu galanga nen, kaningi le so ke paroranga ngan iken kakawa ke paroranga so pono nga, ngan la le iyei so ke paroranga tina le iyei ben so mison ke Maro nga.

20 Ngan nanga, sei tool bet ipootoo kakawa ke paroranga so a bet ipamede betanga ki ye nga, ngan ipootoo so ke paroranga le imot yo iken ye kakawa tani pono nga, ngan lapau.

21 Inbe sei tool bet ipootoo bareme mai ke sun-gunu a bet ipamede betanga ki ye nga, ngan ipamede betanga ki ye le ipa ye Maro ye taunu yo inepe lono i, in lapau.

22 Inbe sei tool bet ipootoo malala ke Maro ene a bet ipamede betanga ki ye nga, ngan ipamede betanga ki ye kakawa ke Maro ke burungu inbe ye Maro ye taunu yo iwurur ye kakawa tani in lapau.

23 “Atoo, ang di pannoongoo ke wer ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa, le ken kakamatang dook leu! Kanakana ngan katoo wer maimai tiap kapala le kagogo so matana matana kiang ke kumu yo ben kudu le ooroo puana ke kainingi le so kapala nga, a katar le iken ye budanga sangaul, lo ngan bet kakaua budanga tina, ngan atu pang Maro. Bong nga gelei a katoo wer maimai yo ke Maro nga, ngan tiap nga? Ngan wer maimai tina ngan nen: kakarata betanga ke di diemu ye dada yo dook mata mool-mool nga; inbe lomu mulumulu ye di diemu a kayei dada dook mata pang di; inbe katara lomu medana le iken so pang Maro leu. Le dook mata ngan nen, ole katoo wer maimai tina nga le imot le ipa ye wer yo maimai tiap, ngan lapau.

24 Ang nga tooltool mata kis yo lomu bet karara di tooltool kapala nga. Inbe ang nga ben tool yo ikamata so maitiap ben baranges ilo ye sur ki, ngan ole italiki i. Bong ikamata asara mai yo ene kamel yo ilo sur lono ki, in tiap, le bet iyini sur ngan itona le ipa ye sur a ilo kapono lono.

25 “Atoo, ang di pannoongoo ke wer ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa, le ken kakamatang dook leu! Ang nga

kangas ruku le omai kiang diki ki nga le igalanga dook mata san, bong lono ngan ipon ye giri dawa ben tool yo gadagadana inbe matana so i.

²⁶ Ang di Paresi nga matamu kisis! Bet nen ngan kangas ruku le omai kiang lono mugu le igalanga dook ngan, ngan la bet diki ki ngan ole igalanga lapau nga.

²⁷ “Atoo, ang di pannoongoo ke wer ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa, le ken kakamatang dook leu! Ang nga dawa ben agoro yo titar di tooltool matedi ye i, inbe tisama diki ki ye kau kookoonoo le tikamata ngan dook mata san i. Bong lono in ipon ye di tooltool turadi inbe ye so yo giri leu nga.

²⁸ Ngan gaongo leu, ang nga nen lapau. Ye kanomu diki ki nga di tooltool tikamatang, ngan tiwete bet ang nga katoos dada dook mata noonoonoo ke Maro nga le imot. Bong tiap, ye lomu ngan ipon ye kaplungunu le dada yo dook tiap nga.

²⁹ “Atoo, ang di pannoongoo ke wer ke Maro inbe di Paresi nga, ang nga di tooltool ke kaplungunu sa, le ken kakamatang dook leu! Ang nga kakarata agoro yo titar di Maro koonoo bobodi ye nga le dook mata san. Inbe kamoro gomo koonoo kidi tooltool noonoodi ke Maro.

³⁰ Inbe ang nga kawete nen, ‘Ye kene yo di sasa kiam tinepe ye in nga, ngan yo bet am lapau amnepe nga, ngan matin nga ke bet amlon di a amye di amraumata di Maro koonoo, nga tiap.’

³¹ Le betanga kiang yo kawete nga, ngan ang tapmu kapaposang nen, bet ang nga sasa kidi

tooltool yo mugu ngan tiraumatamata di Maro koonoo nga.

³² Le kumata bet nen nga, ngan ang kamadit a kakap malala kidi! Le soo dada dook tiap ke sennene bet di sasa kiang tiyei le imot tiap nga, ngan ang kaseke di ye a kayei le lo imot.

³³ “Ang nga moto dook tiap, inbe ang nga moto dook tiap di natunu! Ole Maro ipaposang ye urata dook tiap yo kayei nga, a ikatte ang du ye malala ke masngana. Le ole kasuru kate malmal ke Maro balai?

³⁴ Ngan nanga, au i ole awanga di Maro koonoo le di tooltool yo ke lo galanga nga inbe di pan-noongoo bet timala pang yang a mala tipatomonai ang ye dada kiau. Bong di tooltool tina, ngan ole karaumatamata di kapala a timmata, inbe di kapala ngan kapatoto di tilo kai palasingi kaini, inbe di kapala ngan ole kawalis di rumu lono kiang ke gaongo, inbe kanin di a katoo di ye malala maimai nga le imot.

³⁵ Ngan nen le Maro ikaua urata moonoo dook tiap pang, ye yo karaumatamata di tooltool noonoodi a rara kidi imati ye tana i nga. Ngan dada ke raumatenge di tooltool noonoodi, in imadit mugu ye Awel le ise ye Berekia natunu Sakaria, yo di sasa kiang tiraumate kataunu ke bareme mai ke sungunu inbe kakawa ke paroranga so i.

³⁶ Awete pang moolmool nen, dada dook tiap yo kaye di sasa kiang kayei nga, ngan ole kootoonoo pombe pang yang ang di tooltool yo dookoot kanepene nga.”

*Yesu Lono Pang Yerusalem Mai San
(Luka 13:34-35)*

³⁷ Yesu iwete pang di a imot, motong la iwete mulu nen, “Atoo, Yerusalem, Yerusalem, ong i la di tooltool kiong tiraumatamata di Maro koonoo a timmata, inbe tikap pat a tikatmatamata di tooltool yo Maro iwanga di a timala pang yong nga. Inbe ye lal alunu ngan au i lok bet agaua di tooltool kiong a tigaua le imot yau, dawa ben tareke tinana igaua di natunu a ipatud di ye balini nga. Bong di tooltool kiong lodi bet timan tigaua yau tiap.

³⁸ Le kutar talngam a kulongo, ole Maro igege bareme mai kiong ke sungunu tani a ilo, inbe bareme tani in sila iken sorok.

³⁹ Awete pong nen, dookoot nga o ke bet di tooltool kiong tikamatau mulu tiap, le ilo ye lal yo bet tiyei ne, ‘Maro kuyeie urata dook mata pang tool yo isi ye Tool Mai ene i.’✧ ”

24

*Yesu Iwetewete Ye So Yo Bet Pombe Pang Dama
Ni I*

(Maka 13:3-13; Luka 21:7-19)

¹ Yesu igege bareme mai ke sungunu tani, inbe ipa a bet ila. Motong la di galiunu timan pang ye bet man tiwete panga, inbe tipitnai rumu maimai yo ke bareme ke sungunu, ngan panga.

² Motong la iwete pang di nen, “Ang nga kaka-mata so tina nga le imot ngan dook mata, too? Bong awete pang moolmool nen, pang dama ni ngan ole pat ke rumu tina nga, ngan atu sa yo bet

✧ **23:39** Rau ke Woungu (Buk Song) 118:26

iken a iloko lo ene pono dawa ben dookoot nga, ngan tiap. Bong ole tiraukedekede di le imot a timol du tana le tiken kidi kidi.”

³ Ngan Yesu ipa le ilo ye kawal Olip a lo yetaleu iwur, motong la di galiunu tilo pang ye a iye di leu tinepe, inbe titoru. Tiyei ne, “Oo, kuwete pam ngan, ole soo lal bet so tani in pombe ye i? Inbe soo tarkilanga bet amkamata mugu, ngan ole lomam galanga ben lal kiong yo bet kumulu ye i, inbe lal yo tana i bet imot ye i, in iman potai koot i?”

⁴ Titoru nen, motong la iwete pang di nen, “Ken kakamatang dook leu ye di tooltool yo bet tillungang nga.

⁵ Yesoo, di tooltool alunu ole timan pang yang man tipootoo ek, inbe tiyei ne, ‘Au Kirisi tani naii!’ Ngan ole tikap llungunu ye di tooltool alunu le titara lodi medana ye betanga kidi.

⁶ Ole kalongo bingi ke patokongo yo pombe ye malala kapala nga, inbe talngamu rau bet patokongo mai sa ole pombe ye tana maimai kapala lapau, bong ken katattadai a lomu sakarungu be. So yo nen nga ole pombe moolmool, bong so yo awete pang ye nga, ngan lal ki o pombe tiao.

⁷ Ngan di tooltool ke tana mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tana mai san tipatoko. Inbe di tooltool ke tool kuto mai atu ole timadit a tiye di tooltool ke tool kuto mai san tipatoko. Inbe ole pitolo maimai pompombe ye tana kapala, inbe nauningi mai itak ye tana kapala a tana itangarur.

⁸ Ngan urata moonoo yo nen ngan ole pom-pombe mugu, dawa ben garup kapon massingi ye natunu a bet ipasuiu nga.

⁹ “Ye kene tani in, ole di tooltool tikau ang a titarang kalo ye ni ke karatanga betanga, a bet nen ngan tikap urata moonoo ke masngana pang, a tirau ang le kammata. Inbe di tooltool ke tana maimai nga le imot ole tikadonang, yesoo ang nga katara lomu medana pau.

¹⁰ Inbe ye kene tani in, di tooltool alunu yo titara lodi medana pau nga, ngan ole tiwala muridi pau, inbe di tapdi tiparkadon a titar di diedi la di koi kidi bedi.

¹¹ Inbe di tooltool ke kaplungunu yo tiwete di ye Maro koonoo nga, ngan ole alunu la bet pom-pombe a tipa bet tillungu di tooltool alunu nga.

¹² Inbe di tooltool o ke bet lodi pang di diedi mai san mulu tiap, yesoo dada dook tiap alunu ole pombe ye tana i le mai san.

¹³ Bong di sima tooltool yo tikodo le timede ye lo medana kidi a tikodo nen le lo timmata nga, ngan Maro ole ikap di a ipamulu di ye so dook tiap yo bet igarung di i.

¹⁴ Inbe bingi dook mata ke dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in ole tiweteweta pang di tooltool ke tana mai i le imot a tilonga, ngan la bet lal tani yo bet tana i imot ye i, in pombe nga.

¹⁵ “Pang dama ni ngan ole kakamata so dook tiap ki taunu in ikodo ye ni mison ke Maro bet igarungu, dawa ben mugu ngan Maro koonoo yo Tanel i, in iwetewete ye nga.✧ Le ong sei tooltool bet kukinkata betanga tani nga, ngan lom kaua urata ye dook, a nen ngan lom galanga ye.

✧ **24:15** Tanel (Daniel) 9:27; 11:31; 12:11

¹⁶ Ngan nanga, le bet kakamata so nen nga, ngan ang di tooltool yo kanepé ye tana mai Yudia nga, ngan kakoo tarrai a kalo pang kawal.

¹⁷ Inbe kumata bet tool sa inepe rumu pono ki nga,* ngan ken idu tana a lo ikaua so ki yo iken rumu lono ngan atu sa, ngan be, bong ipas le igege sila ikino leu.

¹⁸ Inbe kumata bet tool sa inepe kumu lono ki nga, ngan ken imulu pang rumu ki du ikaua sousoungu matolene ki, ngan be, bong ipas le igege sila ikino leu.

¹⁹ Ye kene tani in di garup yo kapodi nga, inbe di garup yo tiyei borrenge ye di natudi a tipayinin di nga, ngan barau, ole imoo pang di yo bet tikoo nga.

²⁰ Le bet nen ngan kapatarau pang Maro nen, ken so tani in pombe ye lal ke mou, too ye lal yo kidi Yuda ke sungunu i, in be.†

²¹ Yesoo, urata moonoo dook tiap yo bet pom-pombe a igarung di tooltool nga, ngan urata moonoo dook tiap ki taunu. Le kulkulunu yege ye kene yo Maro itar lang le tana ye i, le se dookoot nga, ngan urata moonoo dook tiap yo pompombe ngan sa yo bet gaongo ye, ngan tiap. Inbe pang dama ni nga, ngan ole urata moonoo dook tiap gaongo nen sa yo bet pompombe mulu, ngan tiap

---

* **24:17** Ye rumu yo di tooltool mugu ngan tinepe ye tana kapala ben Isrel ngan tire nga, ngan ben rumu yo dookoot tare nga tiap. Bong rumu kidi nga tire le ke pono nga menmenngana dawa ben kakawa ke bet nen ngan tinepe ye a tikap muru too tipatarau ye.

† **24:20** Ye lal kidi Yuda ke sungunu in la tiweta ye Sabat i. Ngan ye lal tani in wer ke Mose iwete bet tilo ye lal tani in nga, ngan ke bet tipa le manga mooloo mata tiap.

lapau.

²² Nga yo bet Maro lono bet ipamodo lal ke urata moonoo dook tiap tani in tiap nga, ngan matin nga le tool sa yo bet inepe dook mata, ngan tiap. Bong lono ye di tooltool yo ipootoo di panga nga, ngan la le bet ipamodo lal ke urata moonoo tani in nga.

²³ “Nen le ye kene tani in, kumata bet tool sa man iwete pang nen, ‘Kakamata, Kirisi bi e i!’ too, bet iyei ne, ‘Ye meneng e ni!’ ngan ken katara lomu medana ye betanga ki be.

²⁴ Awete pang nen, yesoo ole di tooltool ke kaplungunu yo tiwete bet di nga Kirisi, inbe di tooltool ke kaplungunu kapala yo tiwete bet di ngan Maro koonoo nga, ngan ole alunu la bet timan pang yang nga. Di ngan ole tiyei gogo mos le urata maimai a iyei ben tarkilanga pang di, a bet tikaua llungunu ye di tooltool. Inbe ole tikapge bet tikaua llungunu ye di tooltool yo Maro ipootoo di panga nga, a bet nen ngan la titoo di lapau.

²⁵ Oi, kakamata koot? So tina yo bet pombe nga, ngan awete pang ye oo.

²⁶ “Nen le kumata bet tool sa iwete pang nen, ‘Kakamata, Kirisi meneng, inepe ni soorookoonoo ni,’ ngan ken kalongo ki a kala be. Too, bet iyei ne, ‘Kirisi naiti, lo inepe rumu lono i,’ ngan ken katara lomu medana ye betanga ki be.

²⁷ Yesoo, ye lal tani, in ole dawa ben kili yo itai a lulngana imadit ye ni yo ke ise ye i, a ipa so le idu ye ni yo ke iyara ye i a di tooltool le imot tikamata nga. Le gaongo leu ye lal yo Tool Moolmool ke Maro bet isi ye in nga, ngan ole di tooltool le imot tikamata nen lapau.

²⁸ Ye ni nangai bet so matene ngan bobono iken ye i, in ni tani yo bet di kamoko timan man tigaua ye i.”

*Tool Moolmool ke Maro Bet Isi Tana
(Maka 13:24-27; Luka 21:25-28)*

²⁹ Motong la Yesu iwete pang di galiunu mulu nen, “Ye kene yo bet urata moonoo dook tiap tina ngan pombe pang ye di tooltool nga, ngan ole pattu leu inbe

‘ke ole matan kumukumu,

inbe taudu ole isini mulu tiap.

Inbe di kanpitiki ole timakedekede ke lang katene a timol a tisi,

inbe so ke lang katene yo gurana kidi maimai mata nga, ngan ole titangarur.’[☆]

³⁰ “Ye kene tani in, tarkilanga ke Tool Moolmool ke Maro, ole pombe lang katene a di tooltool tikamata. Ngan la bet di tooltool ke ni mai i le imot ke tana i ole titang, yesoo ole tikamata Tool Moolmool ke Maro inepe eng tene pono ke lang katene, a ipa ye gurana ke Maro inbe ye lulngana mai a isi pang tana.

³¹ Inbe ole iwanga di bangabangana ki a timai so dawa ben tauru a itang le mai, inbe tisi bet si tigaua di tooltool yo ipootoo di panga a tinepe ye tana gigini tina nga. Ngan di bangabangana ki ole tipa ye ni mai i le imot ke tana i le tipa so le la titaua ni yo lang imot ye i, a bet tikap di tooltool ke Maro a man iye di tigaua.

³² “Dookoot nga lok bet ole kakap lo galanga ye kai pik in raunu. Ye kene yo bet suddana pombe

---

[☆] **24:29** Esai (Aisaia) 13:10; 34:4

ye bene a bet itar raunu paunu nga, ngan ole lomu galanga nen, rai mai o potai oo.

³³ Ngan gaongo leu, ye kene yo bet kakamata so le imot yo awetewete nga bet pompombe nga, ngan lomu galanga nen, lal ke so tina yo awetewete ye in o iman potai ye dada oo.

³⁴ Awete pang moolmool nen, di tooltool yo dookoot tinepe matadi rerene go nga, ngan ole timmata tiao, inbe so tina le imot yo awete pang ye nga, ngan ole pombe.

³⁵ Lang le tana nga ole tilledi, bong betanga kiau nga o ke bet kasin pa ilene, ngan tiap.”

*Maro Yetaleu La Lon Galanga Ye Lal Ke Yesu
Yo Bet Imulu A Isi Ye I
(Maka 13:32-37; Luka 17:26-30, 34-36)*

³⁶ Motong la Yesu iwete mulu nen, “Tool sa yo bet lon galanga ye ke, too soo ke matana yo bet so tina ngan pompombe ye i, in tiap. Inbe di bangabangana ke Maro yo tinepe ye malala ki nga, ngan lodi galanga ye tiap, inbe Maro Natunu in lon galanga ye tiap lapau, bong Tamana yetaleu in la lon galanga ye i.

³⁷ Inbe ye lal yo Tool Moolmool ke Maro bet imulu a isi ye i, in ole di tooltool tiyei dada gaongo leu dawa ben yo mugu ngan pombe ye lal ke Noa nga.

³⁸ Ye kene tani in di tooltool tikan bet tiyin, inbe tamoto le garup tikerere, inbe tikap di natudi garup a la tipakere di pang di tamoto kapala, le le ilo ye lal ke Noa yo bet iyiri a ilo ookoo lono ye i. Motong la oongoo mai pombe a igarung di le imot nga.

³⁹ Di ngan mala bet le lodi galanga kasin pa ye soo so yo bet pombe pang ye di, in pitiap yege. Bong tinepe nen le lo oongoo mai tani in pombe a iraumatamata di tooltool tina budanga mai ngan le imot. Le in dada gaongo leu tina yo bet pombe lapau ye lal yo Tool Moolmool ke Maro bet imulu a isi ye i.

⁴⁰ Ye kene tani, ngan kumata bet di tamoto ru tinepe kumu lono nga, ngan atu ole Maro ikauu, inbe san in igege sila ikino.

⁴¹ Inbe gaongo leu, kumata bet di garup ru titut-
ngan dingding patunu pang sopalanga porong
nga, ngan atu ole Maro ikauu, inbe san in igege
sila ikino.

⁴² “Ngan nen le ken kakauwai yang dook leu,
yesoo ang nga lomu galanga ye lal yo bet Tool Mai
kiang isi ye i, in tiap.

⁴³ Bong ole lomu galanga nen. Kumata bet rumu
taunu in lon galanga ye soo lal yo bet bong ngan
tool ke pinnau bet man isaua rumu ki ye in nga,
ngan tool tani ole matan rere nen a ikodokala
rumu ki, a bet nen ngan tool ke pinnau o ke bet
isaua rumu ki a ilo lono tiap.

⁴⁴ Ngan nanga, ang nga lapau kakaratang dook,
lo ngan bet kanepe, yesoo Tool Moolmool ke Maro
ole isi ipatakraikang ye lal atu yo ang nga lomu tar
bet o isi ye tiap i.”

⁴⁵ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang
di nen, “Tool mai yo bet ipa ye panga mooloo, in
ole itara tool balai bet matan kala so ki, inbe ikap
kaningi pang di kapraingi ki kapala ye lal tani yo
itaru panga i? Ye in ole ikamata di kapraingi ki

tina ngan atu yo lon galanga ye urata inbe itoo betanga ki dook mata i, in la bet itaru i.

⁴⁶ Le kumata bet kapraingi tani in iyei urata dook mata nen leu, le bet tool mai ki imulu a iman pombe le ikamata urata tina yo iyei nga, ngan kapraingi tani in ke bet lon ponana.

⁴⁷ Awete pang moolmool nen, tool mai ki ole itaru le iyei kuto mai a bet matan kala so ki nga le imot.

⁴⁸ Bong kumata bet kapraingi tani in tool dook tiap nga, ngan ole lon kaua urata nen, “Tool mai kiau ni ila manga mooloo mukot san le ke bet imulu tarrai tiap.’

⁴⁹ Le taun imadit tina ngan le irau sorok di kapraingi kapala, inbe ila ye di tooltool ke yin-ungu ran medana, a iye di tikan be tiyin.

⁵⁰ Bong ole tool mai ki imulu a iman ipatakraili ye ke atu yo kapraingi ki tani in lon tar bet o iman ye tiap i, inbe ye ke matana yo lon galanga ye tiap i.

⁵¹ Le kumata bet tool mai ki tani in iman ikamata yo iyei nen nga, ngan ole isaputputu le morrana, lo ngan bet itaru lo ye di tooltool ke kaplungunu yo tinepe ye malala dook tiap nga, a lo iye di timassingi a titangtang, inbe tikanen dongadi a iparrasa.”

25

Yesu Ikatte Betanga Ye Di Garup Nene Sangaul Atu

¹ Ye kene tani in Yesu iwete pang di a imot, motong la ikatte betanga san mulu pang di nen, “Lal yo bet Tool Moolmool ke Maro isi bet si matan

kala di tooltool ke Maro ye i, in ole dawa ben di garup nene sangaul atu yo tikap sul kidi a tila pang ye tamoto yo lal ki bet ikere i.

² Di garup tina ngan di diedi limi ngan taukadi lo galanga, e di diedi kapala yo limi ngan la lodi galanga nga.

³ Nen le di limi tina yo taukadi lo galanga nga, ngan tikap sul kidi, bong tila ngan tikap toko ran ke sul pitia.

⁴ Bong di limi yo lodi galanga nga, ngan tikap sul kidi, inbe tipaling ran pang sul kidi ye dap maimai tiap a tikap lapau.

⁵ Le di garup sangaul tina la tinama tamoto yo bet ikere i, bong iman tarrai tiap le nga matadi ge a tiken mata.

⁶ “Tiken, tiken le lo bong kataunu, inbe tilongo tool atu koonoo le mai nen, ‘Ai, tamoto tani yo bet ikere paunu in ye la pombe i, a kamadit a kasi si kakamata.’

⁷ “Motong la di garup tina sangaul ngan timadit palbe leu a tikarata sul kidi.

⁸ Ngan di garup yo taukadi lo galanga nga, ngan tiwete pang di diedi yo lodi galanga ngan nen, ‘Ai, kakap ran kiang kasin pam, yesoo sul kiam mooloo tiap nga bet timmata.’

⁹ “Bong tiraua betanga kidi nen, ‘Ona, o amkap pang tiap, yesoo ran nga mai ke bet ige yidi a kasin pam inbe pang, ngan tiap. Le dook mata nen, ole kala ye ni yo tiyaware ran ye i, a bet nen ngan la ang tapmu kayimi kamu pa.’

¹⁰ “Bong ye kene yo tipa dada liwoonoo a bet la tiyimi ran ye in nga, ngan tamoto tani yo bet ikere, in pombe. Ngan nen le di garup limi yo tipare

dook a tinamu nga, ngan timadit a tiye tamoto tani tilo pang rumu lono a titiukala dada le imede, inbe tikana mailang ke kerenge tani.

¹¹ “Motong la di garup nene limi tina yo la tiyimi ran nga, ngan di lapau timulu a timan man tiwete nen, ‘Tool mai, tool mai, kuso dada pam!’

¹² “Bong tool tani in iraua betanga kidi nen, ‘Awete pang moolmool nen, au i lok galanga yang pitiap yege.’ ”

¹³ Yesu iwete pang di nen a imot, motong la iwete pang di mulu nen, “Ngan nanga, ang tapmu ken kakauwai yang dook leu, yesoo ang nga lomu galanga ye lal le ke matana yo bet Tool Mai kiang pombe ye i, in tiap.”

*Yesu Ikatte Betanga Ye Di Kapraingi
Yo Tikaua Urata Ye Pat Nga
(Luka 19:11-27)*

¹⁴ Motong la Yesu ikatte betanga san mulu pang di nen, “Dada yo Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, in dawa ben tool atu yo lono bet ipa a idu ye ni manga mooloo san i. Ngan bet ipa nen nga, le nga ikiu di kapraingi ki a timan ye, motong la itar balingi ki kapala la bedi a bet nen ngan tikaua urata ye a matadi kala.

¹⁵ Ngan tool tani in ikamata di kapraingi ki ye lo galanga le gurana kidi, inbe imalimi di atu atu ye pat. Nen le kapraingi ki atu in ikap pat gol* limi panga, inbe san in ikap pat gol ru panga, inbe san in ikaua pat gol atu panga. Motong la imadit a ipa

---

* **25:15** Pat gol tani in atu ngan ben pat ke bet tayimi tool atu ye urata kootoonoo ki ye rai sangaul be limi yo ikau urata ye nga.

pang ye malala yo iken ni mooloo san i, a du inepe nango.

¹⁶ Ngan kapraingi ki yo ikap pat gol limi i, in imadit palbe leu a ila iyei urata ye pat tina, ngan le ikap pat gol limi mulu.

¹⁷ Inbe kapraingi ki san yo ikap pat gol ru i, in nen lapau, imadit a ila iyei urata ye pat tina, ngan le ikap pat gol ru mulu.

¹⁸ Bong kapraingi ki yo ikaua pat gol atu i, in ila le la itaia tana a ikelmaia pat ke tool mai ki tani a itarkoo sila iken.

¹⁹ “Tinepe, tinepe le mos kaiye, motong la tool mai kidi kapraingi tina, in imulu a ilong pombe. Motong la iwete pang di kapraingi ki tina bet man tigaua a bet ipalongo di ye pat yo ikap pang di nga tiyeie soo urata ye.

²⁰ Ngan tool yo ikap pat gol limi i, in ikap le ipa ye pat gol limi mulu yo ikap nga, a iman iyei ne, ‘Tool mai, mugu ngan kop pat gol limi pau, bong kumata, dookoot nga ayei urata ye pat kiong tina le akap pat gol limi mulu.’

²¹ “Motong la tool mai ki iwete panga nen, ‘Dook mata! Ong i kapraingi dook mata le kuyei urata dook mata ye pat yo akap pong nga! Mugu ngan atarong bet matam kala urata mai tiap, ngan matam kala dook mata san. Le dookoot nga ole atarong a kuyei mai pang so alunu a bet matam kala. Kuman a man aru tanepe, inbe lod ponana.’

²² “Motong la tool san yo ikap pat gol ru i, in ye lapau iman ye tool mai tani man iwete panga nen, ‘Tool mai, mugu ngan kop pat gol ru pau, bong kumata, dookoot nga ayei urata ye pat kiong tina le akap pat gol ru mulu.’

23 “Tool tani iwete nen, le nga tool mai ki iyei ne, ‘Dook mata! Ong i kapraingi dook mata le kuyei urata dook mata ye pat yo akap pong nga! Mugu ngan atarong bet matam kala urata mai tiap, ngan matam kala dook mata san. Le dookoot nga ole atarong a kuyei mai pang so alunu a bet matam kala. Kuman a man aru tanepe, inbe lod ponana.’

24 “Motong la tool san yo ikaua pat gol atu i, in ye lapau iman ye tool mai tani man iwete panga nen, ‘Tool mai, au i lok galanga yong. Ong i tool malmalini, le kanakana nga bet di tooltool tipe kaningi kidi lo kumu lono nga, ngan ole kugamagama a kop pong ong taum leu. Inbe ye tana kapala yo di tooltool tipe so puana kidi ye nga, ngan ole kop kanono ngan pong lapau.

25 Ngan nen le au i atattadai ong, le pat kiong gol atu yo kuwi pau i, in ala ataia tana a akelmaii ye. Le kumata, i pat kiong tani naii.’

26 “Motong la tool mai ki tani in iwete panga nen, ‘Ong i kapraingi dook tiap, inbe ong i tool ke tini booroomoo. Nga gelei, ong i lom galanga yau bet kanakana ngan agamagama kaningi kidi tooltool yo tipe du kumu lono nga, inbe ole akap sorok kaningi kidi tooltool yo tipe ye tana kapala ngan lapau, too?

27 Le nga gelei a lom bet kutara pat kiau i ilo ye rumu ke tarungu pat tiap nga? Nga yo bet kuyei nen nga, ngan matin nga ye kene yo bet amulu a along ye in nga, ngan akaua pat kiau tani, inbe tipaloko kasin mulu lo pono lapau.’

28 “Le nga tool mai tani in iwete pang di tooltool ki kapala nen, ‘Ai, kakaua pat gol atu yo iken ye

tool in, a la kakauu pang tool yo pat gol ki sangaul i.

²⁹ Yesoo, di sima tooltool yo tiyei urata dook mata ye so yo tikap nga, ngan ole akap so mulu pang di, le so kidi alunu kaiye. Bong di sima tooltool yo tiyei urata ye so kasin leu yo tikap ngan tiap nga, ngan ole akap so tina kasin leu, ngan ye di.

³⁰ Le kapraingi dook tiap, in kakauu a kakatte du diki ye ni todo lono ni. Ngan ye ni tani, ole timassingi a titangtang, inbe tikanen dongadi a iparrasa.’ ”

Tool Moolmool Ke Maro Ole Ikarata Betanga Kidi Tooltool Le Imot

³¹ Yesu iwete pang di galiunu nen a imot, motong la iwete pang di mulu nen, “Ye lal yo Tool Moolmool ke Maro bet ole imulu a isi ye in nga, ngan ole iye di bangabangana ki le imot tisi, a bet si ipitnaia lulgana yo maiyoko i. Inbe ole iwur ye kakawa ke tool yo iyei kuto mai pang di tooltool le imot i, a bet nen ngan ikarata betanga kidi tooltool.

³² Lo ngan bet di tooltool ke ni mai i le imot, ole timan tigaua ke dama ki, inbe ipoto di le tinepe ye budanga ru. Ole iyei dawa ben tool yo matan kala di asara i, in ipoto di asara yo edi sipsip nga le tinepe kandot ye di asara yo edi meme nga.

³³ Ngan tool tani ole itar di sipsip le tinepe ye arono oonoo, inbe di meme ngan tinepe ye arono ngas.

³⁴ “Le ye dada gaongo leu, tool mai tani yo iyei kuto mai pang di tooltool i, in ipoto di tooltool a imot, lo ngan bet iwete pang di tooltool yo tinepe

ye arono oonoo ngan nen, 'Ang nga, Tamak iyeyi urata dook mata pang, le lomou ponana a kaman. Ang nga, kulkulunu yege ye kene yo Maro itar lang le tana ye in tiao nga, ngan ikarata ni pang ang di tooltool ki yo bet kagaua a matan kalang nga, ngan oo. Le kaman man kanepu ye malala tani i, inbe kakap so dook mata yo bet Maro ole ikappang nga.

³⁵ Yesoo ang nga ye kene yo pitolau ye in nga, ngan kakap kaningi pau a akan. Inbe ye kene yo morakau ye in nga, ngan kakap ran pau a ayin. Inbe ye kene yo apa ngan taukak ni yo bet anepu ye in nga, ngan kakau au a katarau ye rumu kiang.

³⁶ Inbe kene yo au i taukak so ke lonloningi ye in nga, ngan ang nga kakap so ke lonloningi pau. Inbe kene yo matamatenge mai ikau au ye in nga, ngan ang nga matamu kalau dook mata. Inbe kene yo titarau lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ye in nga, ngan ang nga kapa man kakamatau lapau.'

³⁷ "Lo ngan bet di tooltool tina yo noonoodi nga, ngan ole tiraua betanga ki a titoru nen, 'Tool Mai, kuwete pam ngan. Ye soo lal amkamatong ngan pitolong, a le amkap kaningi pong a kon ye i, too amkamatong ngan morakong, a le amkap ran pong a kuyin ye i?

³⁸ Too, ye soo lal kupa ngan taukam ni yo bet kunepe ye i, a le amkamatong ngan amkau ong a kulo rumu kiam, too ye soo lal taukam so ke lonloningi, a le amkap so ke lonloningi pong ye i?

³⁹ Inbe ye soo lal amkamatong ngan matamatenge mai ikau ong, too titarong lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono a le ampa mala amkamatong ye i?'

⁴⁰ “Motong la Tool Mai yo iyei kuto mai pang di in ole iwete pang di nen, ‘Awete pang moolmool nen, soo so bet kayeii pang tool kiau atu i, in so tani in ben kayeii pau. Nen le kumata bet kayeie dada dook mata pang tool kiau atu yo taukan ene in nga, ngan gaongo leu, so tani in ben kayeii pau.’

⁴¹ “Lo ngan bet iportak a iwete pang di tooltool yo tinepe ke arono ngas ngan nen. ‘Ang nga, Maro igarungang ye betanga le ang nga ole kallemu. Kakoo yau! Kakoo le kalo ye ei yo ikan nen le taukan motingi i, in lono. Ngan ei ni Maro la ikarata pang tool kuto mai kidi so sidi iye di bangabangana ki i.

⁴² Awete pang nen nga, yesoo ye kene yo pitolau ye in nga, ngan le mala bet kakap toko kak kaningi pa bet akan, ngan tiap. Inbe au i morakau nga, ngan le mala bet kakap toko kak ran pa bet ayin, ngan tiap.

⁴³ Inbe ye kene yo apa ngan au i taukak ni yo bet anepe ye in nga, ngan le mala bet kakau au a katarau lo rumu kiang, ngan tiap. Inbe au i taukak so ke lonloningi nga, ngan le mala bet kakap toko kak so ke lonloningi siap. Inbe ye kene yo matamatenge mai ikau au, inbe titarau lo rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono ngan lapau, ang nga le lomu bet kapa man kapakelau a matamu kalau, ngan tiap.’

⁴⁴ “Lo ngan bet di tooltool tina ole titoru nen, ‘Tool Mai, kuwete pam ngan. Ye soo lal amkamatong ngan pitolong, too morakong, too kupa ngan ong in taukam ni yo bet kunepe ye i, too taukam so ke lonloningi, too matamatenge mai kau ong, too

titarong kulo rumu dook tiap lono, ngan le am nga amlonong ye tiap i?"

⁴⁵ “Ngan Tool Mai tani in ole iraua betanga kidi nen, ‘Awete pang moolmool nen. Soo so bet kayeii pang tool kiau nga atu tiap i, in so tani in ben kayeii pau tiap lapau. Nen le kumata bet kayeie dada dook mata sa pang tool kiau atu yo taukan ene, in tiap lapau nga, ngan gaongo leu, so tani in ben kayeii pau tiap lapau.’ ”

⁴⁶ Motong la Yesu iwete pang di nen, “Ngan nanga, di tooltool tina yo dook tiap nga, ngan ole Maro inganga di a tilo ei lono a lo tisol masngana yo iken nen le taukan motingi i. Bong di tooltool yo noonoodi nga, ngan ole lo tikaua nepongo dook mata yo taukan motingi i.”

26

*Di Tooltool Kuto Maimai Tikarata Betanga
Bet Tiraumata Yesu
(Maka 14:1-2; Luka 22:1-2; Yowan 11:45-53)*

¹ Ye kene tani in Yesu iwetewete ye so tina ngan a imot, motong la iwete pang di galiunu nen,

² “Ang nga lomu galanga nen, ke ru leu la iken pang dama go nga, bet ole talo ye lal maiyoko kidi Yuda yo tiweta ye Paskimoolooningi Ke Maro i.*
Ye lal tani in ngan ole titara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki bedi, a nen ngan tipatota lo kai palasingi kaini a imata.”

---

* **26:2** Lal ke Paskimoolooningi tani in punu nen, ye kene yo di Yuda tinepe Isip ye in nga, ngan Maro ipaskimooloon di le tinepe dook, inbe la iraumata di Isip natudi yo mumuganga nga. Ngan la le tiweta lal tani in ene ye Paskimoolooningi ke Maro nga.

³ Iwete nen a imot, motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di tooltool maimai ke di Isrel, tilo tigaua ye rumu mai ke tool kuto mai ke paroranga so yo ene Kepas i.

⁴ Di ngan tigaua a tiwetewete, inbe tisere dada sa yo bet tillung pang Yesu ye, a bet nen ngan tikauu a tiraumate ye i.

⁵ Bong di tapdi tiwetewete pang di nen, “O ke bet taye i dada nen panga ye lal maiyoko yo ke sungunu in tiap. Kumata bet taye i nen a di tooltool tikamatidi nga, ngan ole katedi malmal le taun tipamaditi patokongo.”

Garup Atu Iti Kai Surunu Ke Saliningi Lo Yesu Kutono

(Maka 14:3-9; Yowan 12:1-8)

⁶ Ye kene yo Yesu iye di galiunu tinepe malala Betani ye in nga, ngan tinepe ye rumu ke Simon, tool yo mugu ngan botoboto medana ikani i.

⁷ Le nga Yesu iwurur ye kakawa ke kaningi so a ikanen so go, inbe garup atu in ikaua dap maitiap yo tika rata ye pat sallinene dook mata, inbe tipalingi ye so ke saliningi yo kini ki dook mata in a ise pang ye Yesu, motong la itioo lo kutono nga. Ngan so ke saliningi tani, in di tooltool tiyimoo ye pat mai san.

⁸ Ngan di galiunu tikamata garup tani yo iye i nen nga, le lodi dook tiap. Le nga tiye i ne, “Ona tiap! Nga gelei a ingele ye so ke saliningi dook mata i a iti soroki nen nga?”

⁹ Nga yo bet tayawari nga, ngan matin nga le takap pat mai ye, lo ngan bet takap pat tina ngan pang di tooltool yo ballingadi tiap nga.”

¹⁰ Di galiunu tiwete nen, bong ngan iraua betanga kidi nen, “Nga gelei a kooma kaua garup i nga? Dada yo iyeei pau i, in dook mata le dook mata san.

¹¹ Kapalongo, di tooltool yo ballingadi tiap nga, ngan kanakana ngan ole kaye di kanepa, bong au i o ke bet ayang tanepe ye ke yo kanakana, ngan tiap.

¹² Ngan nanga, garup i, so ke saliningi dook mata yo itioo ilo ye tinik i, in bet nen a ikarata bobok pang kene yo bet tikelmai au ye i.

¹³ Awete pang moolmool nen, pang dama ni ye ni nangai bet di tooltool tipa bet tiwetewete bingi dook mata ke Maro pang di tooltool ye in nga, ngan ole tiwete urata dook mata yo garup i iyeei pau i, in lapau, a bet nen ngan di tooltool lodi tutu ye.”

*Yuta Ipamede Betanga Bet Ole Itara Yesu
La Di Tooltool Kuto Maimai Bedi
(Maka 14:10-11; Luka 22:3-6)*

¹⁴ Yesu iwete nen a imot, motong la di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan atu kidi yo ene Yuta Iskariot i, in ila pang ye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro.

¹⁵ Motong la itor di nen, “Ai, kumata le bet atara Yesu la bemu nga, ngan ole soo so bet kakauu pau i?”

Tina iwete nen nga, le di kuto maimai tina ngan tikap pat silba sangaul tol panga.

¹⁶ Nen le ye kene tani in a ilo nga, ngan Yuta lon kaua urata a isere dada yo bet ikaua Yesu a itaru la di kuto maimai tina ngan bedi ye i.

*Yesu Iye Di Galiunu Tigaua Inbe Tikan So
(Maka 14:12-21; Luka 22:7-13, 21-23; Yowan
13:21-30)*

¹⁷ Tinepe a tilo ye ke yo imugu pang lal yo di Yuda bet tigaua a tikana porong yo taukan so bet iyeii a isung i, in pombe. Motong la di galiunu timan pang ye, a man titoru. Tiyei ne, “Ni nangai lom bet ole amkarata kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro† a bet takani ye i?”

¹⁸ Motong la iwete pang di nen, “Kapa le kalo malala mai ni lono, a kala ye tool atu yo inepe i, inbe kawete panga nen. Kayei ne, ‘Pannoongoo kiam iwangam bet man amwete pong nen: Lal yo Maro ipootoo pau i, in iman potai oo. Le au i lok bet aye di galiuk amgaua a lomam ponana, inbe amkana kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro in ye rumu lono kiong.’ ”

¹⁹ Ngan le Yesu di galiunu tina tilo le lo tiyei so ben tina yo iwete pang di nga, a tikarata kaningi ke Paskimoolooningi ke Maro nango.

²⁰ Tinepe le ke idu a rrai, motong la Yesu iye di galiunu tina yo sangaul be ru nga, ngan lo tiwur ye kakawa ke kaningi so, inbe tikan so.

²¹ Ye kene yo tikanen so ye in nga, ngan Yesu iwete pang di nen, “Awete pang moolmool nen, ang tina nga atu la bet itarau la di koi kiau bedi i.”

²² Yesu iwete nen a di galiunu tina tilongo, le nga lodi moo mai san ye betanga ki, le nga di atu atu le

---

† **26:17** Di Yuda tina nga momo yo titoo in nen, ye rai kanakana nga, ngan ole tigaua a tikana porong yo taukan yis i, inbe lodi tut ye kene yo di murmuridi tikoo ye Isip inbe tipa ye ni soorookoonoo a tikana porong nen ye i.

imot timadit a titoru nen, “Tool Mai, au i la kuwete nen yau i, too tiap?”

²³ Motong la iraua torungu kidi nen, “Tool atu kiang yo amru amtoko porong inbe amsili du omai lono i, in ye la bet itarau la di koi kiau bedi i.

²⁴ Le Tool Moolmool ke Maro ole tiraumate a imata ben tina yo tiwodo betanga ki lo ye Rau ke Maro nga. Bong barau, tool yo bet itara Tool Moolmool ke Maro la di koi ki bedi i, in ole isolu masngana mai le mai ki taunu. Nga yo bet tinana ipasuiu tiap nga, ngan matin nga le dook mata.”

²⁵ Motong la Yuta, tool tani yo bet itara Yesu la di koi ki bedi i, in imadit tina le itoru. Iyei ne, “Pannoongoo, au i la kuwete nen yau i, too tiap?”

Ngan Yesu iraua betanga ki nen, “E, dawa ben tina la kuwete koot nga.”

²⁶ Tikanen so go, inbe Yesu ikaua porong atu a iwete lo ponana ki pang Maro ye, motong la itepalapala a ikap pang di galiunu tina, inbe iwete pang di nen, “Bi, kakap a kakan. I au medak.”

²⁷ Motong la ikaua ruku yo ooroo wain surunu iken lono in a iwete lo ponana ki pang Maro ye, motong ikauu pang di galiunu tina, inbe iwete pang di nen, “Ang le imot kakauu a kayinu.

²⁸ I au rara kiau yo bet apamede betanga medana pang ye i. Ngan la le apatioo bet nen a Maro ilon di tooltool alunu a igiri sennene kidi ye.

²⁹ Awete pang nen, au i o ke bet ayin ooroo wain surunu mulu tiap, le ilo ye lal yo Tamak Maro bet matan kala di tooltool ki ye i, ngan la bet ayang tagaua, inbe tayin nga.”

³⁰ Yesu iwete nen a imot, motong la iye di galiunu tiwouo woungu ke sungunu atu, inbe tipas a tidu tana a tilo pang kawal Olip.

Yesu Iwete Bet Pita Ole Iwala Murini Panga

(Maka 14:27-31; Luka 22:31-34; Yowan 13:36-38)

³¹ Motong la Yesu iwete pang di galiunu nen, “Bong katai ngan so yo bet pombe pang yau i, in ang nga ole kakamata le kagege lomu medana yo kataru pau i, inbe ang le imot kakoo yau. Awete pang nen, yesoo betanga yo tiwode lo ye Rau ke Maro in iwete nen,

‘Au i ole araumata tool yo matan kala di sipsip i, ngan ole di sipsip ki tina timayiriyiri a tikoo.’[☆]

³² Bong ole amadit mulu ye ni ke matenge, lo ngan bet amugu pang le la anamang la Galili ngo.”

³³ Yesu iwete pang di galiunu nen, motong la Pita iwete panga. Iyei ne, “Kumata le di galium kapala nga tikamata so yo pombe pang yong i, le di le imot bet tigege lodi medana yo titaru pong i, inbe tikoo yong nga, ngan au i o ke bet akoo yong pitiap yege.”

³⁴ Motong la Yesu iraua betanga ke Pita nen, “Awete pong moolmool nen, bong katai nga, ngan ole tareke itang tiao, inbe kupataukala a kuwete le patol bet ong i lom galanga yau tiap.”

³⁵ Bong Pita iyei ne, “O tiap! Kumata le lodi bet au i tiraumatau lapau a aru tammata nga, ngan o ke bet awete a apataukalong bet au i lok galanga yong tiap, ngan tiap.” Ngan iwete nen le

[☆] **26:31** Sakaria (Sekaraia) 13:7

Yesu di galiunu tina ngan di le imot tiwete betanga gaongo nen lapau.

*Yesu Ilo Getsemani Lo Ipatarau
(Maka 14:32-42; Luka 22:39-46)*

³⁶ Motong la Yesu ikap di galiunu a tilo pang ye ni atu yo tiwete ene ye Getsemani i. Tilo pombe, motong iwete pang di nen, “Si kawur nanga, inbe au ole ala ni la apatarau pang Maro ngan.”

³⁷ Ngan le ikaua Pita iye Sebedi di natunu ru nga, a iye di tila. Bong Yesu ikanamarii, ngan lon madoko le lon moo san.

³⁸ Le nga iwete pang di galiunu tol tina nen, “Au i lok moo mai san le ayetai ben nga bet amata. Le kanepeng nanga, inbe matamu rere a kanat.”

³⁹ Iwete pang di nen a ila manga mooloo kasin, motong la igun turunu le du damon toko tana, inbe ipatarau. Iyei ne, “Tamak, kumata le bet dada sa dook mata iken nga, ngan lom pau a kukutaka ruku ke masngana i yau. Bong ken kutoo au lok be, kutoo ong taum lom leu.”

⁴⁰ Motong la imulu a iman pang ye di galiunu tol tina, ngan ikamata di tiken mata oo. Le nga itoro Pita nen, “Nga gelei, ang tol nga ke bet matamu rere a ayang tanat dook a tanepe ye manga kasin‡ nga tiap, too?”

⁴¹ Matamu rere a kanat dook inbe kapatarau, a nen ngan touanga sa bet pombe pang yang nga, ngan o ke bet kamol tiap. Moolmool, lomu ngan bet kayei urata yo nen nga, bong tinimu ngan taukan gurana.”

---

‡ **26:40** Manga kasin in dawa ben “aua” atu ke ke matana yo bet ipa ye i.

⁴² Motong la igege di a ila pattu mulu le paru ki la ipatarau nen, “O Tamak, kumata le dada dook mata sa bet kukutaka ruku ke masngana in yau tiap a bet ayinu nga, ngan dook mata. Bong kutoo ong taum lom leu.”

⁴³ Yesu ipatarau a imot a bet imulu a iman pang ye di galiunu tol tina, ngan ikamata di tikenen mata oo, yesoo matadi ge mai mata.

⁴⁴ Le nga igege di sila tinepe, inbe imulu a ila pattu mulu le patol ki bet la ipatarau. Ngan le ipatarau gaongo leu ben tina yo la ipatarau mugu nga.

⁴⁵ Motong la imulu a iman pang ye di galiunu tol tina man iwete pang di nen, “Ai, nga kamaryoo a kakenen mata go, too? Kakamata, lal yo tool atu bet itara Tool Moolmool ke Maro la di tooltool ke sennene bedi ye i, in potai oo.

⁴⁶ Le kamadit a tala! Tool tani yo bet itarau la di koi kiau bedi i, in ye la iman i.”

Yuta Itara Yesu La Di Koi Ki Bedi

(Maka 14:43-50; Luka 22:47-53; Yowan 18:3-12)

⁴⁷ Ye kene tani in Yesu iwetewete nen go, inbe di galiunu tina sangaul be ru ngan atu kidi yo ene Yuta i, in iman pombe. Iman ngan iye di tooltool budanga mai yo tikap pul le kai ke patokongo ngan la iye di timan nga. Di tooltool tina, ngan di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro inbe di tooltool maimai kidi Yuda la tiwanga di a timan nga.

⁴⁸ Ngan Yuta tani ikarata betanga pang di tooltool tina ngan mugu nen, bet ole iyeie so sa pang Yesu a iyei ben tarkilanga pang di. Ngan iwete nen, “Kakamata tool atu bet awarra a asomo

pangana i, in tool tani nain, a kakauu a kaparama le imede.”

⁴⁹ Tina nen nga, le pattu leu inbe Yuta ipa pobe pang ye Yesu a ila le la iyei ne, “O bong dook mata, Pannoongoo!” Inbe iwarra a isomo pangana.

⁵⁰ Motong la Yesu iwete panga nen, “Tool kiau, so yo kuman bet man kuyeei i, in nen bet kuyei tarraii.”

Motong la di tooltool tina tipa pobe la titokolana Yesu a tiparama.

⁵¹ Ngan nen le di tooltool tina yo tiye tinepe nga, ngan atu in iposo pul ki ke patokongo a itarakede kapraingi ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro, in talngana, le imakede.

⁵² Bong Yesu iwete pang tool tani nen, “Ai, ku-pariri pul kiong in a ilo ye nene mulu. Awete pong, di tooltool yo tikap pul ke patokongo a tipatoko ye nga, ngan ole pul tina ngan igarung di a timmata.

⁵³ Nga gelei, ong i o lom galanga tiap, too? Kumata le kook pang Tamak bet ilonau nga, ngan ole pattu leu be iyawar di bangabangana ki alunu kaiye le kinkatingi kidi illos di budanga sangaul be ru ngan a tisi tilonau.

⁵⁴ Bong kumata bet ayei nen nga, ngan betanga yo di Maro koonoo tiwodo lo ye Rau ke Maro nga, ngan ole kanono pombe moolmool tiap. Yesoo, betanga ke Maro tina ngan iwete bet so nen nga, ngan ole pombe pang yau.”

⁵⁵ Ye kene tani in Yesu iwete pang di tooltool budanga mai tina ngan nen, “Ai, au i tool dook tiap ke patokongo le pinnau, la kakap pul le kai ke patokongo a kaman bet man kaparamau nga,

too? Nga gelei, a kanakana ngan kakamatau awurur koongoo lono ke bareme mai ke sungunu a apatomonai di tooltool, ngan lomu bet kakau au a kaparamau ye ni tani in tiap nga?

⁵⁶ Bong dookoot, dada nen ngan le imot bet pombe yau, a bet nen ngan iyeie betanga yo mugu ngan di Maro koonoo tiwode lo ye Rau ke Maro i, in le kanono pombe moolmool.” Yesu iwete nen, motong la di galiunu le imot tigege sila inepe, inbe tikoo belebele a tila.

*Tikaua Yesu La Ye Ni Ke Karatanga Betanga
(Maka 14:53-65; Luka 22:54-55, 63-71; Yowan
18:13-14, 19-24)*

⁵⁷ Di tooltool yo tikaua Yesu a tiparama nga, ngan tikauu a ilo ye rumu ke tool kuto mai ke paroranga so pang Maro yo ene Kepas i. Ngan rumu tani, in di pannoongoo ke wer ke Maro inbe di tooltool maimai kidi Yuda, ngan tilo tigaua lono mugu a tinepe oo.

⁵⁸ Ngan Pita lapau itoo Yesu a ilo, bong le ben ipa manga mooloo kasin ye. Itoo a ipa so le ilo koongoo lono ke rumu ke tool kuto mai ke paroranga so tani, motong la ipa le la iye di gaunu yo bet matadi kala rumu ngan tiwur, ngan lono bet inepe a bet ikamata so yo bet pombe pang ye Yesu i.

⁵⁹ Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di kuto maimai kapala yo matadi kala momo le nepongo kidi Yuda nga, ngan tikapge bet tisere tool yo ke bet man illung a isopo koonoo ye betanga pang Yesu ye urata ki yo iyei nga, a bet nen ngan tiraumate le imata.

⁶⁰ Bong di tooltool alunu yo timan tillung a tisopo koodi ye betanga pang Yesu nga, ngan betanga kidi sa yo bet kanono, ngan tiap. Tiyei nen nen le taun di tooltool ru tilo dama tina ngan le tiwete nen.

⁶¹ Tiyei ne, “Tool i mugu ngan iwete nen, ‘Au i ke bet asua bareme mai ke sungunu yo ke Maro i, lo ngan bet apatokode mulu ye ke tol leu.’ ”

⁶² Motong la tool kuto mai ke paroranga so in imadit lo ikodo, inbe itoro Yesu. Iyei ne, “Ai, nga gelei a lom bet kurau betanga kidi tiap nga? Nga ole kuwete balai ye betanga yo di tooltool tina nga tiweta yong i?”

⁶³ Iwete nen, bong ngan Yesu mala bet iwete toko betanga siap, ipas le ipalongo leu.

Motong la tool kuto mai tani in iwete panga mulu nen, “Dookoot nga lok bet kuwete betanga moolmool ki taunu pam ye Maro yo inepe nen le taukan matenge, in matana. Oo kuwete, ong i Kirisi yo Maro Natunu i, too?”

⁶⁴ Ngan Yesu iyei ne, “E, dawa ben tina la kuwete koot nga. Bong lok bet awete betanga i pang ang nga le imot nen. Pang dama ni nga, ngan ole kakamata Tool Moolmool ke Maro iwur ye Maro yo gurana ki mai mata i, in bene oonoo, inbe ipa ye eng tene a isi pang tana.”

⁶⁵ Iwete nen, le tool kuto mai ke paroranga so pang Maro in katen malmal a isarraka sousoungu mooloo ki, inbe iyei ne, “Tool i nga iwete nen, ye i ole ikaua malala ke Maro, le nga bet tasere di tooltool sa mulu bet man tipapos urata ki yo iyei, ngan paidi pang soo? Kakamata, dookoot nga ang

tapmu kalongo yo iwete bet ye i ole ikaua malala ke Maro, ngan oo.

⁶⁶ Le nga lomu bet ole tayeie soo so pang tool i?"

Ngan di tooltool tina ngan di le imot tiyei ne, "Iyei urata dook tiap, le nga dook mata bet tarau-mate a imata."

⁶⁷ Motong la di tooltool tina ngan tikorokoron-aia matana, inbe tilok bedi a titutu, inbe kapala ngan tipodo pangana,

⁶⁸ inbe tiyei ne, "Oo Kirisi, kuwete bet ong i Maro koonoo moolmool nga, ngan kuwete too. I sei irau ong i?"

Pita Ipataukala A Iwete Bet Ye In Lon Galanga Ye Yesu Tiap

(Maka 14:66-72; Luka 22:56-62; Yowan 18:15-18, 25-27)

⁶⁹ Ye kene tani in Pita iwurur damadama ke rumu tani in ke koongoo lono, inbe garup kase atu yo iyei kapraingi i, in ipa a iman ye. Motong la iwete panga nen, "Ai, ong i kuye Yesu ke Galili i, in kanepe lapau."

⁷⁰ Bong ngan Pita ipataukala a iwete la di tooltool tina ngan le imot matadi nen, "Au i lok galanga ye betanga yo kuweta i, in tiap yege."

⁷¹ Motong la Pita imadit a ipa le la ikodo ye dada ke koongoo, ngan garup kase san yo iyei kapraingi i, in ikamata. Le nga iwete pang di tooltool yo tinepe potai ye nga. Iyei ne, "Tool ni akamata iye Yesu ke Nasaret i, in tinepe lapau."

⁷² Bong ngan Pita koon mede le ipataukala a iwete mulu nen, "Awete pang moolmool le ete, au i lok galanga ye tool ni pitiap yege!"

⁷³ Tinepe le mooloo mata tiap, inbe di tooltool yo tikododo potai ye Pita nga, ngan timan pang ye man tiwete panga. Tiyei ne, “Ai, ngan moolmool sa! Ong i tool kidi atu, yesoo ye kanga ke betanga kiong i la ipaposong a le amkilalong ye i.”

⁷⁴ Tina yo ngan le Pita iwete nen, “Kumata le bet allung nga, ngan dook mata nen bet Maro igarungau. Le awete pang moolmool le ete nen, tool ni au i lok galanga ye pitiap yege!” Ngan iwete nen le pattu leu inbe tareke itang.

⁷⁵ Motong la se Pita lon tutu betanga yo Yesu iweta panga i. Ngan mugu ngan Yesu iwete panga nen, “Ole tareke itang tiao, inbe ole kupataukala a kuwete le patol bet ong i lom galanga yau tiap.” Ngan nen le Pita lon madoko a ikoo a idu ke diki du itang belebele.

27

Tikaua Yesu Ila Pang Ye Pailot

(Maka 15:1; Luka 23:1-2; Yowan 18:28-32)

¹ Ye bong tani in tinepe le du muntu yege, inbe di tooltool maimai ke paroranga so inbe di tooltool maimai kidi Yuda tigaua a tiraua betanga bet tiraumata Yesu a imata.

² Le nga tipauu ye ooroo medana, inbe tikauu a lo titaru la Pailot bene. Ngan Pailot tani in tool kuto mai ke Rom yo matan kala di tooltool le imot ke tana mai Yudia i.

Yuta Imata

(Aposol 1:18-19)

³ Ye kene tani in Yuta, tool tani yo itara Yesu la di koi ki bedi i, in yeiso bet ikamata di tooltool kuto maimai tina ngan tipamede betanga bet ole

tiraumate a imata nga, ngan le lon sakarungu ye urata dook tiap yo iyeii panga i. Le nga ikap pat silba sangaul tol tina yo tikap panga nga, ngan bet la ipamulu pang di tooltool maimai ke paroranga so tiye di tooltool kuto maimai kidi Yuda.

⁴ Inbe iwete pang di nen, “Atoo, au i ayeie sennene mai san, yesoo tool yo ataru la bemu a bet karaumate i, in taukan busunu.”

Bong ngan di kuto maimai tina tiwete panga nen, “In am so kiam tiap. In ong so kiong bet sila lom madoko ye.”

⁵ Ngan nen le Yuta ikatte pat silba tina ngan sila ikino bareme mai ke sungunu lono, inbe ikoo a ila le la ye taunu ikono le imata.

⁶ Motong la di tooltool maimai tina ke paroranga so pang Maro nga, ngan tikap pat silba tina, inbe tiyei ne, “Pat nga tayimi urata kootoonoo ki ye bet taraumata tool i. Le ye wer kiidi ngan nen, pat yo nen nga ke bet tatar lo ye depe yo ke bareme ke sungunu, in tiap.”

⁷ Le nga tigaua lodi bet pat tina ngan tiyimi tana kasin kidi tooltool ke karatanga bor le so kapala ye tana, ngan pa. A bet nen ngan di tooltool ke malala san yo man tiye di tinepe ngan bet timmata nga, ngan tikelmai di ye.

⁸ Ye punu in la le tana tani yo tiyimoo i, ngan mukot le se dookoot nga, ngan tiwete ene ye Tana Ke Rara nga.

⁹ Tina tiyei nen nga, le tiyeie betanga ke Maro koonoo Yedimia yo iweta i, in le kanono pombe moolmool. Ngan iwete nen, “Ole tikap pat silba sangaul tol yo di Isrel tiraua betanga bet iyei ben pat ke yimoongoo tool tani ye nga,

10 inbe la tiyimi tana kidi tooltool ke karatanga bor ye. Inbe so tani yo tiyeii nen i, in itoo betanga yo Tool Mai iwete pau nga.”✧

Pailot Itoro Yesu

(Maka 15:2-5; Luka 23:3-5; Yowan 18:33-38)

11 Tikaua Yesu lo tipatokode a ikodo dama ke tool kuto mai kidi Yuda, motong la itoru. Iyei ne, “Oo kuwete, ong i la tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, too?”

Ngan Yesu iyei ne, “E, dawa ben tina la kuwete koot nga.”

12 Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda, ngan tisopo koodi ye betanga alunu pang Yesu, bong mala bet iwete toko betanga sa a bet irau betanga kidi ye, ngan tiap, sila ipas le ipalongo leu.

13 Le nga Pailot itoru nen, “Ai, ong i kulongo betanga alunu yo di kuto maimai tiwetewete yong, ngan lapau?”

14 Bong ngan Yesu mala bet iwete toko kan betanga sa a bet iraua betanga ki ye, ngan tiap, sila ipas le ipalongo leu. Ngan nen le Pailot itakrai belebele ye yo ye taunu ikata suanga ye tiap nga.

Pailot Iwete Bet Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini

(Maka 15:6-15; Luka 23:13-25; Yowan 18:39–19:16)

15 Ye momo ke tool kuto mai ke Rom tani, in nen. Ye rai kanakana nga, ngan kumata bet lo tigoro lal kidi Yuda ke bet tikanen inbe lodi tut ye Paskimoolooningi Ke Maro nga, ngan di tooltool

---

✧ **27:10** Sakaria (Sekaraia) 11:12-13; Yedimia (Jeremaia) 32:6-9

yo tinepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono nga, ngan ole ipadu atu a idu tana. Bong ole di tooltool le imot tipootoo tool yo lodi bet ipadua a isi diki in ene.

¹⁶ Ye kene tani in tool dook tiap atu yo ene Barabas i, in inepe rumu dook tiap kidi talnga dikidiki lono. Ye in di tooltool nga le imot ngan lodi galanga ye.

¹⁷ Ngan nen le nga di tooltool le imot man tigaua, motong la Pailot itor di nen, “Oo, sei lomu bet apadua isi tana i; Barabas, too Yesu yo tiweta ye Kirisi i?”

¹⁸ Pailot itor di nen, yesoo lon galanga ye di tooltool kuto maimai kidi Yuda tina ngan lodi dook tiap pang Yesu, yesoo tikamata ben di tooltool tiyitmaka ene, ngan la le titaru la bene nga.

¹⁹ Le nga Pailot tani in iwurur ye kakawa ke karatanga betanga go, inbe rimana iwanga ye betanga naii panga. Iyei ne, “Ai, ken kuyeie so sa pang tool yo taukan busunu i, in be. Yesoo, bong ngan akamata ye mianga le dookoot nga lok massingi ye mai san.”

²⁰ Bong di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, inbe di tooltool maimai kidi Yuda, ngan tiso di tooltool le imot lodi bet koodi pang Pailot a nen ngan ipadu Barabas a isi tana, e bet tiraumata Yesu a imata.

²¹ Motong la Pailot itor di tooltool tina mulu. Iyei ne, “Ai, di tooltool ru tina nga, sei tool lomu bet apadua a isila tana yang i?”

Ngan di le imot tikata bet koodi le mai nen, “Barabas!”

²² Motong la Pailot itor di mulu. Iyei ne, “Lomu balai ye Yesu yo tiweta ye Kirisi i? Ole ayeie soo panga?”

Ngan di le imot tikata bet koodi le mai nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”

²³ Le nga Pailot itor di nen, “Nga gelei? Soo dada dook tiap ikapsap ye i?”

Bong di tooltool tina ngan oorootang a koodi le mai mulu nen, “Kupatota lo kai palasingi kaini a imata!”

²⁴ Le Pailot lon galanga nen, kumata bet iwete nga, ngan o ke bet tilongo betanga ki tiap. Inbe ikamata di ngan bet tipamaditi patokongo. Le nga ikap ran a ingas bene la di tooltool tina ngan le imot matadi, inbe iwete pang di nen, “Kumata bet tool i imata nga, ngan au i taukak busunu. Le urata yo bet kayeii ye i, in so kiang.”

²⁵ Motong la di tooltool tina tiwete panga nen, “Ngan dook mata, dada dook tiap sa bet amyeei panga le imata nga, ngan ole urata moonoo ke matenge ki in isolu yam inbe ye di natumam nen lapau.”

²⁶ Motong la Pailot ipadu Barabas a idu pang ye di. Bong iwete a di tooltool ke patokongo tisaliti Yesu ye ooroo medana, motong la ikauu a itaru la bedi a tikauu bet du tipatota lo kai palasingi kaini nga.

*Di Tooltool Ke Patokongo Tipalele Sere Ye Yesu
(Maka 15:16-20; Yowan 19:2-3)*

²⁷ Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tikaua Yesu a tilo rumu lono ke tool kuto mai tani, inbe tikiu di diedi kapala ke patokongo nga le imot a timan tigaua ye Yesu.

²⁸ Motong la tidudu sousoungu ki du tana, inbe tisousouu ye mala kooroonoo atu.

²⁹ Inbe tikaua ooroo yo dongana iso in a titali, motong la titaru lo Yesu kutono. Inbe tikaua toto kidi tooltool kuto maimai panga a titaru lo bene oonoo, motong la tigun turudi du dama ki a tipalele sere ye. Tiyei ne, “Aa, tool kuto mai yo matam kala di Yuda le imot i, kemai dook!”

³⁰ Ngan tiyei nen, motong la tikorokoronaii, inbe tikaua toto tani a tirau tootoo kutono ye.

³¹ Tipalele sere ye a imot, motong la tidudu sousoungu tani yo tisousouu ye i, inbe tisousouu ye sousoungu ki ye taunu mulu, inbe tikauu a tila bet la tipatota lo kai palasingi kaini.

Tipatoto Yesu Lo Kai Palasingi Kaini

(Maka 15:21-32; Luka 23:26-43; Yowan 19:17-27)

³² Di tooltool ke patokongo tina ngan tikaua Yesu a tiye tipa a tila, ngan titauaraia tool atu ke malala mai Sairini yo ene Simon i. Motong la tiparama a tiwete le koodi mede ye betanga panga bet ilono Yesu a isolo kai palasingi ki pa.

³³ Ngan nen le tipa a tilo pombe ye ni yo tiwete ene ye Golgata i. (Ngan betanga yo Golgata in punu ben Tool Kutono Ruruana).

³⁴ Motong la di tooltool ke patokongo tina ngan tipargarungnaia ooroo wain puana surunu in ilo ye bar ke bet ipammata tool tinini a iyetai tiap i, inbe tikauu pang Yesu a bet iyinu. Bong iyin toka, ngan lono panga tiap.

³⁵ Motong la tipatoto Yesu lo kai palasingi kaini nga. Tiyeei nen, motong la di tina ngan di

tapdi tiparsu ye sousoungu le so ki, le nga titoo moomoo kidi a tikatte madamada a bet tipusye sima tooltool yo bet ole tikap so ki tina nga.

³⁶ Tikatte madamada a imot, motong la sila tiwur ye ni tani a bet matadi kala Yesu.

³⁷ Ngan ke ete, ye ni yo Yesu kutono ilo pang ye i, in tiwodo betanga yo tikadoni ye a le tirauu nga, ngan nen: I YESU, TOOL KUTO MAI YO MATAN KALA DI YUDA LE IMOT I.

³⁸ Ye kene tani in tipatoto di tooltool ke pinnau ru lapau a tiye Yesu tinepe. Atu in tipatota lo kai palasingi kaini le inepe ke Yesu bene oonoo, inbe san in tipatota lo kai palasingi kaini le inepe ke bene ngas.

³⁹ Ngan di tooltool yo tipa a tila be timan nga, ngan tikilkiloi, inbe tikan paseme Yesu.

⁴⁰ Tiyei ne, “In ong tool tani yo kuwete bet kusaua bareme mai ke sungunu, lo ngan bet kupa-tokode mulu ye ke tol leu i, too? Bet nen ngan ong taum kulonong! Kumata bet ong in Maro Natunu moolmool nga, ngan kugege kai palasingi in a kusi tana!”

⁴¹ Inbe gaongo leu ye di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di pannoongoo ke wer ke Maro inbe di tooltool maimai kidi Yuda nga, ngan di lapau tipalele sere ye Yesu nen.

⁴² Tiyei ne, “Kakamata, kanakana ngan ilon di tooltool kapala, bong nga gelei a le ye taunu iloni tiap nga? Ye i iyei tool kuto mai pang di tooltool ke tana mai Isrel le imot, too? Kumata bet igege kai palasingi ni a isi tana dookoot nga, ngan la bet tatara lodo medana panga nga.

⁴³ Ye i itara lono medana pang Maro, inbe iwete

bet ye in Maro Natunu, too? Le kanepa a takamata too, ole Maro lono panga a iloni dookoot nga, too?”

⁴⁴ Tipalele sere ye nen, inbe gaongo leu ye di tooltool ke pinnau ru tina yo tipatoto di lo kai palasingi kaini, ngan tikan paseme Yesu lapau.

Yesu Imata

(Maka 15:33-41; Luka 23:44-49; Yowan 19:28-30)

⁴⁵ Ye kemai ye ke matana sangaul be ru, ngan todo maiyoko iduku tana mai i le imot, a iken nen le du rrai ye ke matana tol.

⁴⁶ Ngan potai pang ye ke matana tol, motong la Yesu koonoo le mai nen, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Ngan betanga tina ngan lono ki nen, “Maro kiau, Maro kiau, nga gelei a le kugegau nga?”

⁴⁷ Tina Yesu koonoo nen nga, ngan le di tooltool kapala yo tikododo potai nga, ngan tilongo le nga tiyei ne, “Ngo koonoo pang Ilia.”

⁴⁸ Motong la palbe leu inbe di tooltool tina ngan atu idada la kaua so ben punpun a isilia du ye ooroo wain surunu yo malingene in lono, inbe isuiu ye piu kaini a isulmai lo pang ye Yesu koonoo a bet iyinu.

⁴⁹ Bong ngan di diene kapala tiwete panga nen, “Oi, kugege sila inepe a takamata toka. Ole Ilia si iloni, too tiap?”

⁵⁰ Motong la Yesu koonoo mulu le somai, inbe imaroon pattu leu le tina imata yege.

⁵¹ Le ye kene tani in pattu leu inbe mala matolene yo tituka bareme mai ke sungunu lono i, in imassarak ke ete a ipa so le idu lopo le iyei paru. Inbe nauningi mai itak le pat maimai nga perperbe.

⁵² Inbe agoro yo kidi matenge nga, ngan perperbe a koon panganga, inbe di tooltool yo mugu ngan Maro ipootoo di panga motong timmata nga, ngan di alunu la timadit mulu nga.

⁵³ Ngan nen le tigege gomo kidi matenge a tisi diki, inbe tinepe nen le lo Yesu imadit mulu ye matenge ki. Motong la tilo ye malala mai mison ke Maro yo Yerusalem i, a lo di tooltool alunu tikamata di.

⁵⁴ Ngan tool turana bulbulini ke patokongo, in iye di tooltool ki ke patokongo yo matadi kala Yesu nga, ngan tikamata nauningi mai yo itak i, inbe so kapala yo pompombe nga, le titattadai, inbe tiyei ne, “Ona, moolmool sa, tool i Maro Natunu!”

⁵⁵ Inbe di garup alunu yo titoo Yesu ke Galili a timan bet man tiloni ye so nga, ngan tikodo manga mooloo kasin ye kai palasingi, inbe tikamata so tina yo pompombe ngan ye matadi lapau.

⁵⁶ Ngan le atu in ene la Madia ke malala mai Makdala, inbe san in Madia ninsou yo Yemis ye Yosep tinadi i, inbe garup san in Sebedi di natunu tamoto ru ngan tinadi.

*Titara Yesu Bobono Lo Agoro Lono Ke Matenge
(Maka 15:42-47; Luka 23:50-56; Yowan 19:38-42)*

⁵⁷ Ke du a rrai, motong la tool ballingana atu ke malala yo ene Arimatia i, in iman pang ye rumu ke Pailot. Ngan tool tani in ene la Yosep i, inbe ye in Yesu galiunu lapau.

⁵⁸ Ila ye Pailot, motong la itoru bet imalum panga a nen ngan ikaua Yesu bobono. Ngan Pailot imalum panga le iwete pang di tooltool ki ke patokongo bet tikaua Yesu bobono panga.

⁵⁹ Motong la Yosep ikaua Yesu bobono tani a iduku ye mala kookoonoo paunu,

⁶⁰ inbe lo itaru ye agoro paunu ki ke tarungu di matenge. Ngan agoro tani, in mugu ngan Yosep iwete pang di tooltool a tikeli ke sakar madini. Ngan Yosep tani lo itara Yesu bobono, motong la ipulu pat somai atu la ikatkala agoro tani in koonoo ye, inbe ila pang ni ki.

⁶¹ Ngan Madia, garup ke Makdala, inbe ninsou Madia san, in yeru sila tinepe a tiwur potai pang ye agoro tani in koonoo.

Di Tooltool Ke Patokongo Tikodokala Agoro

⁶² Tiken ye bong atu a du muntu, ngan lal tani yo bet tipare so pang lal kidi Yuda ke sungunu i, in ila oo. Motong la di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro tiye di Paresi tila pang ye Pailot bet la tikamata.

⁶³ Tila, motong la tiwete pang Pailot nen, “Tool mai, am nga lomam tutu betanga ke tool kaplungunu ni. Ye kene yo inepe matana rerene go nga, ngan iwete nen, ‘Ole amata a aken ye ke ru, le ye ke tol kiau ngan ole amadit mulu.’

⁶⁴ Le nga lomam bet kuwete pang di tooltool kiong ke patokongo a la tikodokala agoro ni le lo ke tol nga imot ngan. Ole nen ngan di galiunu timan man tipinaua bobono ni, inbe tila la tiwete pang di tooltool bet tool ni imata a nga imadit mulu oo. Kumata bet tiyei nen nga, ngan ole betanga kidi paunu yo bet tillung ye i, in ole ingaua ni mai i le imot, le illoso betanga ki doko yo iweta mugu i.”

⁶⁵ Motong la Pailot iwete nen, “Kakap di tooltool ke patokongo pattu a kala, inbe la kakodokala agoro tani ben tina yo kawete nga.”

⁶⁶ Le tina tila a la titara so ben tarkilanga ke tool mai tani in ilo ye pat somai tani yo tikatkala agoro koonoo ye i. Inbe titar di tooltool ke patokongo a tikodokala.

28

Yesu Imadit Mulu

(Maka 16:1-10; Luka 24:1-12; Yowan 20:1-10)

¹ Lal kidi Yuda ke sungunu in iman a ila, inbe ke san yo Sande i, in pombe. Motong la ye muntu ke ke tani ngan Madia ke malala Makdala iye Madia san tila bet la matadi so agoro tani.

² Tila pombe le mooloo tiap, inbe nauningi mai itak, yesoo bangabangana ke Tool Mai atu ipa ke malala ke Maro a isi le si ipulu pat tani yo ikatkala agoro koonoo in a ikoo. Motong la lo iwur pat tani in pono.

³ Ngan bangabangana tani, in tinini i lulngana dawa ben kili itai, inbe sousoungu ki ikoko le ikoko san dawa ben eng tene kookoonoo nga.

⁴ Ngan di tooltool ke patokongo pattu yo tikodokala agoro tani nga, ngan tikamata bangabangana tani le titattadai belebele a timolol du tikenen tana pono ben di tooltool matedi.

⁵ Motong la bangabangana tani iwete pang di garup ru tina nen, “Ken katattadai be! Au i lok galanga yang nen, nga bet man kasere Yesu, tool yo tipatota lo kai palasingi kaini a imata i.

⁶ Bong ye in inepe ni tiap. Ye in imadit mulu ye ni ke matenge oo, ben tina iwete nga. Le kaman man kakamata nene yo iken ye i.

⁷ Lo ngan bet kamulu palbe a la kawete pang di galiunu nen. Kayei ne, ‘Yesu imadit mulu ye ni ke matenge a imugu a ila pang Galili oo. Ole la kakamata nango.’” Bangabangana tani in iwete pang di nen a imot, motong la iwete mulu nen, “Oo, betanga tani nain la dookoot nga aweta pang koot i.”

⁸ Di garup ru tina titattadai belebele, bong lodi ponana mai san lapau. Ngan nen le tigege agoro tani, inbe tidada tarrai bet la tiwete pang Yesu di galiunu ye so tina yo pombe a tikamata nga.

⁹ Tidada dada liwoonoo go, inbe pattu leu be Yesu pombe pang ye di a iwete pang di nen, “Muntu dook.” Motong la yeru tila potai ye a tigon turudi du dama ki, inbe tiparama kene a tisung panga.

¹⁰ Motong la Yesu iwete pang di yeru nen, “Ken katattadai be! Bong angru kala ngan kawete pang di taik ngo a tila pang Galili. Ole la tikamatau nango.”

Betanga Kidi Tooltool ke Patokongo

¹¹ Ye kene yo di garup ru tina ngan tipa dada liwoonoo ye in nga, ngan di tooltool ke patokongo tina yo tikodokala agoro ngan pattu tilo malala mai a lo tikaua bingi pang di tooltool maimai ke paroranga so pang Maro, ye so le imot yo pombe pang ye di nga.

¹² Motong la di tooltool maimai tina ke paroranga so pang Maro tiye di tooltool maimai kidi Yuda tigaua, inbe tiwetewete ye dada yo bet titoo

in nen, bet ole tikap pat alunu pang di tooltool ke patokongo a bet nen ngan ken tipapos pang di tooltool kapala ye so yo pombe, in be.

¹³ Le nga tiwete pang di nen, “Le bet kawete pang di tooltool nga, ngan kawete nen. Kayei ne, ‘Am nga, bong amkenen mata, inbe Yesu di galiunu timan tipinaua bobono a tikauu a tila oo.’

¹⁴ Le kumata bet betanga i la tool kuto mai kidi Rom ni ilonga nga, ngan am nga ole amtarkoo ang inbe amkarata betanga panga, a nen ngan kaneppe ye moonoo be.”

¹⁵ Ngan nen le di tooltool ke patokongo tikap pat tina, inbe tiyei dawa ben tina tiwete pang di nga. Le betanga tani i, in di tooltool tina tigasa nen a ingaua ni mai i le imot ye di tooltool kidi Yuda, a iken nen le se dookoot katai nga.

*Yesu Ikap Betanga Pang Di Galiunu
Ye Urata Yo Bet Tiyei Nga
(Maka 16:14-18; Luka 24:36-49; Yowan 20:19-23; Aposol 1:6-8)*

¹⁶ Motong la Yesu di galiunu sangaul be atu, ngan tila pang Galili a tipa so a tilo ye kawal yo Yesu iwete pang di bet tilo ye i.

¹⁷ Ye kene yo tilo a tikamata ye in nga, ngan le tisung panga. Bong di galiunu kapala ngan lodi rru kasin.

¹⁸ Motong la Yesu iman potai ye di a iwete pang di nen, “Au i, Maro kua gurana mai pau, le ayei Tool Mai pang so le imot yo iken ye malala ke Maro nga, inbe yo iken tana pono, ngan lapau.

¹⁹ Ngan nanga, kala la karaia bingi dook mata i pang di tooltool ke ni mai i le imot a tilonga, a bet

nen ngan tiportak lodi le tiyei galiuk. Inbe karriu di ye Tamana ene, inbe ye Natunu ene, inbe ye Maro Amunu Silene ene lapau.

²⁰ Inbe kapatomonai di a titoo betanga le imot yo awete pang ye nga. Le awete pang nen, au i ole anepe yang nen ye ke nga le imot, le ilo ye lal yo bet tana i imot ye i.”

Rau Ke Maro
The New Testament in the Arop dialect of the
Arop-Lokep language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Arop-Lokep long
Niugini

copyright © 2022 Wycliffe Bible Translators, Inc.

© Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Arop-Lokep

Dialect: Arop

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2025-03-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 20 Mar 2025

6d295e13-7d74-5276-9c6d-7f0499d3adf2